

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram kanalımızın linkidir

DAVETLİSİNİZ

Hazırlayan

CENAN ŞİRİN

Tarih Öğretmeni

11. SINIF

**SİYASİ TARİH
DERS NOTLARI**

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

I. ÜNİTE

DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ

[1595-1774]

1. ÜNİTE

DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ KARŞISINDA OSMANLI SİYASETİ (1595-1774)

XVII. YÜZYIL SİYASİ ORTAMINDA OSMANLI DEVLETİ

- Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın sonlarına doğru batıda Avusturya, doğuda Safevilerle mücadele etmiştir.

Bu mücadeleler :

- İç isyanlar,
- Değişen ticaret yollarının Osmanlı ekonomisine olumsuz etkisi,
- Orduda düzenin bozulması,

Osmanlı Devleti'nin üç kıtaya yayılmış topraklarında merkezî otoriteyi kaybetmesine neden olmuştur.

Osmanlı-Habsburg Mücadelesi ve 1606 Zitvatorok Antlaşması

- Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Mohaç Meydan Muharebesi (1526) ile Osmanlı-Avusturya (Habsburg) ilişkileri başladı.
- Avusturya, 1533'te imzalanan İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul etti.
- Avusturya, Macaristan üzerindeki veraset iddialarından vazgeçecek.
- Avusturya Arşidükü (Kralı) Osmanlı vezir-i âzamına denk sayılacak.
- Uzun süre ılımlı seyreden Osmanlı-Avusturya ilişkileri 1593'te Orta Avrupa'da hâkimiyet kurma mücadelesi sebebiyle bozuldu.
- 1596'da Haçova Muharebesi ile başlayan bu dönemdeki hâkimiyet mücadelesi, 1606'da imzalanan Zitvatorok Antlaşması ile sonuçlandı.

Zitvatorok Antlaşması (1606)

- Avusturya'nın Macaristan için ödediği vergi kaldırıldı.
- Avusturya Arşidükü protokol bakımından Osmanlı padişahına denk sayıldı.
- Osmanlı Devleti dış politikada prestij kaybetti.
- Bu anlaşmayla iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerde mütekabiliyet (karşılıklı denk olma durumu) esas belirleyici oldu.

Habsburg Hanedanı:

- İlk kez I. Rudolf Dönemi'nde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na katılan (1273) Habsburglar, Avusturya'ya uzun yıllar (1278-1918) hüküm süren bir hanedandı.
- Hollanda'yı, Macaristan'ı, Felemenkleri, Kastilya ve Aragonları evlilikler yolu ile egemenliğine aldı.
- Dünya Savaşı'ndan sonra mutlak monarşilerle birlikte Habsburg Hanedanlığı son buldu.

Osmanlı- Safevi İlişkileri

- Safeviler Osmanlı Devleti'nin doğuda sınır komşusuydu.
- Safevi Devleti'nin kuruluşundan itibaren Osmanlı şehzadelerini kışkırtması,
- İpek Yolu üzerinde denetim kurması,
- Osmanlı Devleti aleyhine ittifaklara girmesi
- Şiilik propagandası yapması,
- Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti'nin sürekli mücadele etmesine sebep olmuştu.

1590 Ferhat Paşa Antlaşması

III. Murat Dönemi'nde (1574-1595) Safeviler'in Osmanlı Devleti topraklarındaki yıkıcı, bölücü faaliyetleri ve İran topraklarından geçen ticaret kervanlarını yağmalamaları tekrar savaşları başlattı.

1590'da imzalanan Ferhat Paşa Antlaşması ile Tebriz, Karabağ, Dağıstan ve Şirvan gibi yerler Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

Osmanlı Devleti bu antlaşma ile doğudaki en geniş sınırlarına ulaştı.

III. Mehmet Dönemi'ndeki (1595-1603) iç isyanlar ile Osmanlı- Avusturya mücadelesini fırsat bilen Safeviler Tebriz, Nahcivan ve Erivan'ı ele geçirdi.

I. Ahmet Dönemi'nde (1603-1617) Safevilerin saldırıları uzun süreli savaşlara dönüştü. Bu savaşlar 1612'de imzalanan **Nasuh Paşa Antlaşması** ile sona erdi.

II. Osman (Genç) Dönemi'nde (1618-1622) Osmanlı Devleti'nin Safeviler üzerine sefer düzenlemesi sonucu **Serav Antlaşması** (1618) imzalandı.

1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması

- IV. Murat (1623-1640), 1635'te İran üzerine düzenlenen Revan Seferi'ni bizzat komuta etmiştir.
- Osmanlı ordusunun İstanbul'a dönmesiyle Safeviler tekrar saldırıya geçti.
- IV. Murat bunun üzerine Bağdat Seferi'ne çıktı.
- Bağdat Kalesi'ni aldı ve Safevilerle 1639'da **Kasr-ı Şirin Antlaşması**'nı imzaladı.
- Revan Safevilerde, Bağdat Osmanlı Devleti'nde kaldı.
- İki taraf arasında Zagros Dağları sınır kabul edildi.
- Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşması bazı küçük değişiklikler dışında bugünkü Türkiye-İran sınırını da belirledi.

Osmanlı-Lehistan İlişkileri

- XVII. yüzyılın başlarında Lehistan'ın, Osmanlı Devleti'nin himayesinde bulunan Eflak, Boğdan ve Erdel'in iç işlerine müdahalesi ve Osmanlı topraklarına saldırılar düzenleyen Kazakları koruması üzerine **II. Osman 1621'de Lehistan Seferi'ne çıktı.**
- Yaklaşık bir ay devam eden mücadeleden her iki taraf da net bir sonuç alamadı.
- Hotin Seferi'nde Yeniçerilerin yetersizliği anlaşılmış ve **ilk defa Genç Osman, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmak istemişti.**

1672 Bucaş Antlaşması

- Rusya ve Habsburglar'la yakınlaşan Lehistan 1672'de Osmanlı Devleti'nin himayesindeki Ukrayna'ya saldırdı.
- Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Lehistan'a sefer düzenledi.
- İki taraf arasında 1672'de Bucaş Antlaşması imzalandı.
- Podolya Osmanlıya, Ukrayna ise Osmanlının egemenliğindeki Kazaklara bırakıldı.
- Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'ne yıllık ödemesi gereken vergiyi vermek istemeyen Lehistan antlaşmaya karşı çıktı. Antlaşmada yer alan vergi maddesi kaldırıldı. 1676'da antlaşma ikinci kez imzalandı.
- Osmanlı Devleti bu antlaşma ile batıdaki en geniş sınırlarına ulaştı.
- Osmanlı Devleti Kutsal İttifak savaşları sonrası imzalanan 1699'da Karlofça Antlaşması ile Podolya ve Ukrayna'yı Lehistan'a bırakmak zorunda kaldı.

Osmanlı-Venedik İlişkileri

- Osmanlı-Venedik ilişkileri iki devlet için stratejik öneme sahip olan Akdeniz'de üstünlük kurma mücadelesi ile başladı.
- Fatih Sultan Mehmet, Venediklilere bazı imtiyazlar vererek iki devlet arasındaki ilişkilerin uzun süreli barış sürecine girmesini sağladı.
- Bu barış süreci Osmanlı Devleti'nin deniz ticaretini geliştirdi ve kendisine karşı oluşabilecek ittifaklara Venediklilerin dâhil olmasını engelledi.
- Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Akdeniz'de üstünlüğün Osmanlı Devleti'ne geçmesi denizci bir devlet olan Venediklilerle ilişkilerin bozulmasına neden oldu.

1669 Girit Adası'nın fethi

- II. Selim Dönemi'nde Kıbrıs'ın alınması (1571) ile Venedikliler, Akdeniz'de üs olarak kullanabilecekleri Girit'e yoğunlaştı.
- Venediklilerle birlikte Girit'e yerleşen Malta ve diğer Hristiyan deniz korsanlarının Türk ticaret ve hac gemilerine zarar vermesi, can ve mal güvenliğini tehdit etmesi dolayısıyla Osmanlı Devleti 1645'te Girit Adası'nı kuşattı.
- Venedik, bir taraftan Hristiyan Avrupa ile Osmanlı Devleti'ne karşı yoğun diplomasi faaliyetine başladı, diğer taraftan da Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmak amacıyla Ege adalarına saldırıp Çanakkale Boğazı'nı abluka altına aldı.
- 1656'da İstanbul üzerine bir saldırı düzenledi.
- Osmanlı Devleti ancak 1669 yılında Kandiye Kalesi'ni ele geçirerek Girit Adası'nı fethedebildi.

Osmanlı-Malta İlişkileri

- Malta, Akdeniz'in ortasında doğu-batı yönündeki geçiş noktasını koruyan özel konumu olan, dünyanın en korunaklı doğal limanlarına sahip bir ülkedir.
- Kanuni Sultan Süleyman 1522 yılında Rodos Adası'nı aldı. Rodos'taki şövalyeler de Malta Adası'na yerleşti.
- Osmanlı gücü Malta'yı kuşattı. 1565 yılındaki şiddetli hücumlar son derece müstahkem Malta surlarını aşamadı.
- Malta XVII. yüzyılda hem Osmanlı Devleti'nin karşısında olan denizci güçlerin yanında hem de II. Viyana Kuşatması'ndan sonra oluşturulan Kutsal İttifak'ın içinde yer aldı.

Osmanlı-Rusya İlişkileri

- Rusya'nın güçlenmeye başlaması XVI. Yüzyılın başlarında gerçekleşti.
- **Rusya, varlığını sürdürebilmek için sıcak denizlere inmek zorundaydı.**
- Rusya'nın büyümesi için Osmanlı engelini aşması mutlak bir zaruretti.
- **XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü ekonomik ve siyasi buhranlar ile İran savaşları,** Rusya'ya zaman zaman bu fırsatı verdi.
- Çehrin'deki (Bahçesaray) kale savunmasında Kazaklara yardım eden Rusya Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya boyun eğerek çekilmek zorunda kaldı (1678).
- 1680 yılında bizzat IV. Mehmet'in katılımıyla sefere çıkılması, Rusları telaşlandırdı ve barışa zorladı.

Bahçesaray (1681) antlaşması ile Özi Nehri Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki sınırı oluşturdu.

İstanbul Antlaşması (1700)

- Viyana'da Osmanlı ordularının bozguna uğraması (1683), Rusya'ya emellerini gerçekleştirme konusunda yeni bir ümit verdi.
- **Rusya**, Osmanlı ordusunun Avusturya ve Venedik ile savaş hâlinde olmasından yararlanarak Karadeniz'e çıkmaya çalıştı.
- **Azak Kalesi'ni kuşattı (1695). Karadeniz'in kilidi olan bu kalevi alamadı**
- Çar I. Petro, ertesi yıl Azak'ı nehirден ve karadan olmak üzere, ikinci defa kuşatıp ele geçirdi (1696).
- **Azak Kale'si İstanbul Antlaşması'yla (1700) Rusya'ya bırakıldı.** Böylelikle **Rusya, Karadeniz'e inme siyasetinde ilk adımı atmış oldu.**
- **Ayrıca bu anlaşmaya göre Rusya, İstanbul'da elçi bulundurabilecekti.**

Osmanlı-Avusturya İlişkileri

- Avusturya, Avrupa'nın geneline hükmeden güçlü Habsburg Hanedanı'nın yönetim merkezi konumundaydı.
- **1526'da Kanuni Sultan Süleyman'ın Mohaç Muharebesi'nde Macar ordusunu hezimete uğratması ile Macaristan toprakları Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girdi.**
- **Avusturya'nın Macar kralı ile akrabalık bağının olması nedeniyle Macaristan toprakları üzerinde hak iddia etmesi Osmanlı Devleti ile Avusturya'yı sonu gelmez bir mücadelenin içine sürükledi.**

- **Avusturya'nın Osmanlı kontrolündeki Erdel'in iç işlerine karışmasından dolayı Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Avusturya Seferi'ne çıktı.** Osmanlı Devleti karşısında direnemeyen Avusturya barış anlaşması teklifinde bulundu.
- **İki taraf arasında 1664'te Vasvar Antlaşması imzalandı.**
- **Vasvar Antlaşması ile sağlanan barış ortamı Katolik Avusturya'nın Protestan Macarları mezhep değiştirmeye zorlaması ile bozuldu.**

II. Viyana Kuşatması (1683)

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, IV. Mehmet'i ikna ederek hem Macarların yardım isteğini yerine getirmek hem de Orta Avrupa'daki Avusturya'nın gücünü kırmak için Viyana üzerine sefer düzenledi.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Kırım Hanı'na kuşatma esnasında Avusturya'ya dışarıdan yardımın gelmesini engelleme görevini verdi

Kırım Hanı, Lehistan ordusunun Tuna'yı geçip Osmanlı ordusuna arkadan saldırmasına engel olamadı. İki ateş arasında kalan Osmanlı ordusu ağır bir mağlubiyet aldı.

1683 yılı, Osmanlı Devleti için zirveden dönüş ve sonun başlangıcı demektir.

Kutsal İttifak

Viyana Kuşatması sonrasında Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan atma papanın teşvikleriyle **Avusturya, Rusya, Lehistan, Venedik ve Malta'nın yer aldığı Avrupa-Hristiyan birliği (Kutsal İttifak)** oluşturuldu.

Kutsal İttifak denilen bu haçlı kuvvetleri (1683- 1699) on altı yıl boyunca Osmanlı Devleti'yle savaştılar. Osmanlı Devleti bu süreçte birçok cephede savaşmıştır.

Bu savaşlarda en ağır yenilgileri **Salankamen (1691) ve Zenta'da** (1697) almıştır.

Karlofça Antlaşması (1699)

- İngiltere ve Hollanda aracılığıyla Macaristan'ın Karlofça kasabasında, Avusturya, Lehistan, Venedik ile Osmanlı Devleti arasında, 1699'da Karlofça Antlaşması imzalandı.
- **Lehistan'a Podolya, Venedik'e Mora ve Dalmasya kıyıları, Avusturya'ya ise Banat ve Temeşvar hariç Macaristan'ın tamamı verildi.**
- Karlofça Antlaşması hükümleriyle Osmanlı reayası olan Katoliklere mezhep hürriyeti verilmesi Avusturya'nın iç politikaya müdahale etmesine imkân tanıdı.
- **Osmanlı Devleti batıda ilk kez toprak kaybetti.**
- Antlaşma müzakerelerine katılan Rusya ise uzun vadeli bir barışa yanaşmayarak iki yıllık bir antlaşma imzaladı.
- **1700 yılında da Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan İstanbul Antlaşması ile Azak Kalesi Rusya'ya bırakıldı.**

Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı Devleti ve Konjonktürel İttifakları

- Osmanlı Devleti ilk kez müzakere ederek bir antlaşma imzaladı.
- **Bu barış antlaşmasının imzalanması her şeyden önce Osmanlı Devleti'nin saldırıdan savunmaya geçmesini simgelemekteydi.**
- **Karlofça Antlaşması'ndan sonra devlet idaresinde bürokratik unsurlar, askerî unsurlara göre daha fazla ön plana çıkmaya başladı.**
- Bu dönem, Osmanlı Devleti'nin izlediği dış politikanın yeniden şekillenmesinde ve Konjonktürel (şartlara ve menfaate göre) ittifaklar kurmasında da etkili oldu.
- Fransa, Osmanlı Devleti nezdinde giderek itibarını kaybetmeye başladı ve bu boşluğu İngiliz ve Hollandalılar doldurdu.
- Levant ticaretinde (Doğu Akdeniz ticareti) üstünlüğü elinde bulunduran Fransa, ticari faaliyetlerde büyük düşüşler yaşadı.
- Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan Haçlı Seferleri yerini Osmanlı ticaretinden daha fazla imtiyaz kopartma yarışına bıraktı.
- Ülkenin ekonomik kaynakları ile moral kaynağı da yok olmuş, yüzyıllardır geliştirilen ve insanlara telkin edilen Müslümanların hâkim millet olduğu olgusu zedelenmişti.
- Artık **Osmanlı ıslahatları kendi iç dinamiklerinden çok Avrupa ilham alınarak yapılmaya çalışıldı.**
- Artık **yenileşme hareketleri Osmanlı toplum ve siyasi hayatında ön plana çıktı.**
- **Osmanlı Devleti'nin belirli kesimleri Batı yaşam tarzının çekim alanına girdi.**

WESTPHALİA BARIŞI'NDAN MODERN DEVLETLER HUKUKUNA

Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)

- **Martin Luther**'in öncülüğünü yaptığı **reform hareketleri** Mezhep Savaşları olarak da anılan Otuz Yıl Savaşları'nın başlamasına neden oldu.
- Westphalia (Vestfalya) Barışı ile bu savaşlar son buldu ve “hâkimiyet” kavramı bu süreçle yeniden tartışmaya açıldı.
- Roma-Vatikan merkezli birleşik Avrupa yerini ulusal devlet merkezli, parçalanmış bir Avrupa'ya bıraktı.

Otuz Yıl Savaşları'nın (1618-1648) nedenleri

1555 yılında yapılan **Ogsburg Antlaşması** ile Kutsal Roma Germen imparatoru ve papalık, Protestanların varlığını kabul etmek zorunda kalmıştı.

Avusturya ve İspanya kralları papa ile işbirliği yaparak Protestanlara ve Protestanlığı benimsemiş prenslere baskı kurmaya başlamıştır.

Ogsburg Barış antlaşması ile yasaklanan kilise mallarının kamulaştırılmasına Protestan prensler tarafından devam edildi.

Dinî sebeplerle başlayan savaşlarda, **Habsburg ve Borbın hanedanlarının siyasi mücadelesinin de rolü vardır.**

Otuz Yıl Savaşları'nın Gelişimi

Taraflar:

Protestan Birliği: Fransa, Danimarka, Bohemya, İsveç, Norveç, Hollanda, İngiltere, Protestan Alman Prenslikleri

Katolik Birliği: Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, İspanya, Avusturya, Bavyera, Katolik Alman Prenslikleri

Önceleri Katolik kralların üstünlük kurduğu savaşı İsveç ve Fransa'nın savaşa dahil olması ve Portekiz'in İspanya'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle Protestanlar kazandı.

Taraflar arasında 1648 yılında **Westphalia (Vestfalya) Antlaşması** imzalanmıştır.

1648 Westphalia Barışı

- **Westphalia Barışı ile Avrupa halkına mezhep seçme özgürlüğü tanındı.**
- Hollanda, İsviçre ve Portekiz gibi devletlerin bağımsızlığı kabul gördü.
- **Modern devletler hukukunun temeli atıldı.**
- Habsburg Hanedanı'nın itibarı zedelendi ve Almanya'da yerel hanedanlar öne çıktılar.
- Brandenburg Prensligi giderek güçlendi ve bir bakıma **Prusya İmparatorluğu'nun yani Almanya'nın temelleri Westphalia 'da atıldı.**
- Almanya yüzlerce küçük prensliğe bölündü.

1648 Westphalia Barışı'nın değerlendirilmesi

- Almanya 1871'e kadar siyasal birliğini tamamlayarak Orta Avrupa'da baskın güç olma şansını yitirdi.
- XIX. yüzyıla kadar kıta Avrupası'ndaki en güçlü devlet ise **Fransa** oldu.
- Alman İmparatorluğu gibi papalık da Westphalia 'da darbe yedi.
- **"Din özgürlüğü mefhumu (kavramı)" Avrupa'da kesinlik kazandı.**
- **Devletler daha seküler (dünyevi) bir hale geldi.**
- **Devletler kendi topraklarında "mutlak egemen" bir konuma yükseldi.**
- **Papalığın etkisi azaldı.**
- Avrupalı krallar kiliselerini "millî" hâle getirdiler.
- Dini, devletin tekeline aldılar.

Modern Devletler Hukukunda Westphalia Modeli

- Westphalia modeline göre devletler, devletler arası hukukun eşit öznelere oldular.
- Devletler arası hukuk devletlerin kendi arzularıyla taraf oldukları antlaşmalarla belirlenecektir.
- Devlet kendi tebaası ve kendi toprakları üzerinde mutlak yetkiye sahip oldu.
- **Bu antlaşma, Modern Avrupa'nın ve millî devletlerin doğuşunda da önemli bir yere sahiptir.**
- Westphalia, Napolyon sonrasında Avrupa'nın yapısının belirlendiği **1815 Viyana Antlaşması'na** kadar Avrupa kamu hukukunun temeli oldu.

ACIK SULARDA GÜÇ MÜCADELESİ

- XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Dünya ticaret yolları Coğrafi Keşifler ile iç denizlerden (Akdeniz) dış denizlere (Atlas, Büyük, Hint Okyanusları vd.) taşınmış olsa da Akdeniz hâlâ üzerinde en fazla gemilerin dolaştığı alandı.
- XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin dış ticaretinde **Batı'nın üstünlüğü** görülmekteydi.
- Osmanlı Devleti kendi limanlarına yerleşmiş Batılı tüccarların kalıcı olmalarını sağlamak için onlara **kapitülasyonlar** tanıdı.
- **Batı, bir yandan ham madde alımı diğer taraftan işlenmiş ürünlerin satılmasını güvence altına almaya çalışarak ticaret yollarını, direk geçiş güzergâhlarını egemenliği altına alma politikalarına yönelmişti.**
- Bunların karşısında Osmanlı Devleti'nde ise bunalımlar yaşanmaktaydı.

Yeni Çağ Avrupası'nın Küresel Güçleri

- XV-XVI. yüzyıllarda Avrupa'da **"Yeniden Doğuş (Rönesans)"** adıyla anılan bir devir başladı.
- **Matbaanın icadı ve basım tekniğinin ıslahı bu gelişmeyi yaygınlaştırırken** Portekiz ve İspanyollar 'ın önderliğindeki büyük **Coğrafi Keşifler**, dünya hakkındaki o zamanlara kadar gelen yanlış ve kısıtlı bilgileri temelinden sarstı ve değiştirdi.
- **Coğrafi Keşifler, Avrupa'ya umulmadık bir zenginlik sağladı.**
- Dünyanın Portekiz ve İspanyol bloğuna ayrılması, geniş sömürge imparatorluklarının kurulması ve Coğrafi Keşifler Eski Dünya'nın bilinen ticaret yollarını (**Baharat ve İpek Yolu**) **değiştirdi.**
- **Ticaret sahası iç denizlerden dış denizlere taşındı.**
- Keşfedilen yeni kıtalardaki eski medeniyetler (İnka, Aztek, Maya) acımasızca imha ve talan edildi.
- Sömürgeci ülkeler iş gücü ihtiyacını Afrika'dan taşınan kölelerle telafi etti.

İspanya ve Portekiz'in Denizcilik Faaliyetleri

- XVI. yüzyılın sonlarına doğru İber Yarımadası'nda
- İspanya, Portekiz'i zapt ederek siyasi bütünleşmeyi sağladı.
- İspanya ve Portekiz sömürge imparatorlukları uzun ömürlü olmadı.
- İspanyol deniz gücü, İngiltere'ye karşı girişilen mücadelede ağır bir mağlubiyete uğradı (1588).
- Bu devletlerin sömürgelerine İngiltere ve Hollanda tarafından el konuldu.

Fransa Siyaseti ve Sömürgeciliği

- Fransa, 1580'li yıllardan sonra sömürge politikasına hız verdi.
- İlk sömürgeleri Güney ve Kuzey Amerika'da Karayıp Denizi ve adaları oldu.
- Bu adalar o zamanlarda sömürge politikası güden bütün Avrupa devletlerinin ele geçirmek istedikleri yerlerdendi ancak bu bölgeye yönelik mücadelelerde Fransa, İngiltere'ye karşı başarılı olamadı.
- Fransa sömürgeci ülkeler arasında ilk defa Afrika Kıtası'na yönelen ülke oldu.
- Afrika sömürgeciliğinde en büyük gelir kaynağını köle ticareti teşkil etti.
- Fransa, Avrupa dışındaki sömürgelerinin pek çoğunu, rakibi ve takipçisi olan İngiltere'ye terk etti (1763).

İngiltere'nin Denizaşırı Güç Hâline Gelmesi

- İngiltere, başta Amerika Kıtası olmak üzere yeni keşfedilen bölgelere kendi halkını yerleştirdi.
 - Avrupa'daki savaşları kendi sömürge imparatorluğunu genişletmek için fırsat olarak gördü.
 - Kıta Avrupası'nda takip ettiği denge politikasında başarılı oldu.
 - Mali yönden Avrupa devletlerinin finans kaynağı durumuna geldi.
 - Avrupa'da sürdürülen her savaş İngiltere için bir kazanç kapısı oldu.
 - İngiltere, 1580'de **Levant Company** (Livint) Doğu Akdeniz Ticaret Şirketi) kurdu.
 - Bu şirket, XVII. yüzyıldan itibaren ise neredeyse ticari bir tekel hâline dönüştü .
 - İngiltere, doğudan batıya büyük bir coğrafyadaki kaynakları kontrol eden bir deniz imparatorluğu hâline geldi.
 - Bu süreçte **en önemli rakibi Hollanda oldu.**
 - İngiltere, 1714'te **Cebelitarık'ı işgal ederek** Fransa ve İspanya'nın deniz güçlerini etkisiz hâle getirdi.
 - Kıtalaraya yayılmış geniş toprakları, güçlü donanması ve siyasi nüfuzu ile İngiltere'ye bu dönemde **"üzerinde güneş batmayan imparatorluk"** unvanı verilmiştir.
- **Bu unvanın verilmesinin nedeni** İngiltere'nin kuzey yarım kürede, sömürgelerinin ise güney yarım kürede bulunmasıdır.

Hollanda'nın Sömürge İmparatorluğuna Dönüşümü

Westphalia Barışı (1648) ile **İspanya, Hollanda'nın bağımsızlığını resmen tanıdı.**

Hollanda, XVII. yüzyılda ticaret ve gemiciliğin gelişmesiyle hızla zenginleşti.

Ekonomik gelişmelerle birlikte güçlenen varlıklı tüccar ve bankerler Hollanda'da aristokratik bir cumhuriyetin de temellerini attı.

1795'ten 1815'e kadar Fransız istilâsına maruz kalan Hollanda, elindeki teknelerin çoğunu kaybetti ve kolonilerinin önemli bir bölümünü de Uzak Doğu'daki ticari rantı paylaşmak istemediği İngilizlere kaptırdı. Mali durumun bozulması üzerine Batı ve Doğu Hindistan şirketlerini de feshetmek zorunda kaldı.

Rusya'nın Açık Denizlere Açılması

- Çar I. Petro'dan itibaren sıcak denizlere çıkma ve dünya ticaretinde söz sahibi olma politikasını prensip edinen **Rusya, kendisine yayılma alanı olarak Osmanlı coğrafyasını seçti.**
- **Rusya, karşısında menfaatleri gereğince** Osmanlı Devleti'ni destekleyen İngiltere ve Fransa'yı buldu.
- Özellikle **Kırım, Rusya için çok önemliydi çünkü** Kırım; Karadeniz'e, İstanbul'a, Boğazlara ve Akdeniz'e açılmanın kapısı konumundaydı.
- Rus Çar'ı I. Petro'nun bir diğer hedefi de Balkanlar'daki Slavları kendine bağlamak oldu. (**Panslavizm**). Rusya böylece Balkanlar üzerinden de Ege ve Akdeniz'e açılabilirdi.
- 1736'da Azak Denizi Rusya'nın kontrolüne geçti.
- Rus donanması 1770'te İngilizlerden aldığı destekle Avrupa'nın çevresinden dolaşıp Sakız Adası'nın karşısındaki **Çeşme**'de Türk donanmasını yaktı.
- Rusya, 1774'te Karadeniz üzerinde hâkimiyet kurup 1783'te de **Kırım'ı resmen topraklarına kattı.**
- Osmanlı Devleti **1792 Yaş Antlaşması ile** Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kabul etti.

Yeni Çağ'da İtalya

- Ekonomisi genelde deniz ticaretine dayanan İtalya, Coğrafi Keşifler sonrası uluslararası ticaretin Akdeniz'den çok okyanuslara taşınmasıyla XVII. yüzyılda uzun bir durgunluk dönemine girdi.
- Avrupa'nın en gelişmiş yarımadası olan İtalya'nın eski ihtişamından geriye bir şey kalmadı.
- Bu durumu fırsat bilen İspanyollar Güney İtalya'yı egemenlikleri altına aldılar.
- XVII. yüzyıl sonlarına doğru İspanya, Veraset Savaşı'yla (1700-1713) gücünü yitirince İtalya üzerindeki hâkimiyeti sona erdi.
- Daha sonra İspanya'nın yerini Avusturya aldı. Avusturyalılar 1707'de Napoli'yi, Sardinya'yı, Sicilya'yı aldı.
- Kuzey Batı İtalya'da yer alan Savona Dukalığı 1720'de Sardinya Krallığı hâline geldi.

Osmanlı Devleti'nin Karadeniz Hâkimiyetinin Zayıflama Süreci

- Osmanlı Devleti, XV. yüzyılda Karadeniz'de; XVI. yüzyılda ise Akdeniz'de hâkimiyetini tesis etmişti.
- **Osmanlı Devleti Karadeniz'de sadece imtiyaz tanıdığı ülkelerin (Venedik, Fransa, İngiltere ve Hollanda) ticari gemilerinin dolaşmasına izin verdi.**
- **Osmanlı Devleti'nin zayıflamasındaki en önemli dış etkenlerden biri Rusya'nın Çar I. Petro (1682-1725) liderliğinde güçlü bir tehdit unsuru hâline gelmesiydi.**
- **1700 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan İstanbul Antlaşması ile Azak Kalesi Rusya'ya bırakılmıştı. Böylece Rusya Karadeniz'e açılmak için sağlam bir üs edinmişti.**
- **Rusya, Karadeniz'de ilk olarak serbest ticaret hakkını 1720 tarihinde elde etti.**
- **1739 tarihli Belgrad Antlaşmasına göre Rusya Karadeniz'de gemi bulundurmayacak ancak Rus tüccarları Osmanlı Devleti'nin gemileriyle ticaret yapabilecekti.**
- Rusya, Belgrad Antlaşması ile Azak'a hâkim olsa da bu antlaşma Rus gemilerine Karadeniz'de seyrüsefer (gidiş geliş) hakkı tanımadı.
- 1770'te Çeşme'de demirli hâlde bulunan donanmanın Rusya tarafından yakılması Osmanlı Devleti için büyük bir felaket oldu.
- Ruslar bağımsızlık vaatleri ile bazı Tatar prenslerini kendi taraflarına çekmeyi başarinca 1771'de Kırım'a saldırdı.
- **Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1768'de başlayan Kırım ve Karadeniz hâkimiyeti mücadeleleri iki devlet arasında 1774 tarihinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile son buldu. Kırım Osmanlıdan ayrıldı, bağımsız oldu.**
- Rusya, 1783'te Kırım'ı işgal ederek topraklarına kattı.
- **1792 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan Yaş Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu resmen kabul etti.**

Osmanlı Devleti'nin Akdeniz Hâkimiyetinin Zayıflama Süreci

- **Coğrafi Keşifler sonrası** Atlas Okyanusu'na komşu olan ülkelerin ticareti gelişince **Akdeniz ticareti eski önemini yitirdi.**
- Bu durumdan en çok Venedik ve Ceneviz gibi Akdeniz ticaretinde söz sahibi olan ülkeler olumsuz etkilendi. Osmanlı Devleti de keşiflerden olumsuz etkilenen ülkelerden oldu.
- **Deniz ticaretini canlı tutmak isteyen Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlere kapitülasyonlar verdi.**
- Bu durum **Akdeniz ve Karadeniz'deki ticaretin yabancı devletlerin tekeline girmesine sebep oldu.**
- Osmanlı Devleti, İnebahtı Savaşı'ndan (1571) Girit Adası Seferleri'ne (1645) kadar Akdeniz'de ciddi bir savaş olmamıştır.
- Donanma artık çalışmadığından, yenilenmediğinden ve bakımsızlıktan kullanılamaz hâle geldi.
- **Ümit Burnu'nun keşfi Baharat Yolu'nun ticari önemini azalttı.**
- Diğer taraftan **Amerika'nın keşfi ve diğer keşifler zinciriyle Avrupa ülkeleri yönünü batıya veya farklı alternatif ticaret yollarına çevirdi.**
- 1645'te Doğu Akdeniz'de Osmanlı Devleti ile Venedik arasında başlayan mücadelelerde donanmadaki eksiklikler ortaya çıkmaya başladı.
- Bu bağlamda kürekli gemilerin yerine yelkenli gemilere geçiş süreci başlatıldı.
- **Avrupa devletleri savaş dönemlerinde denizde düşmanlarını yıpratmak amacıyla izinli korsanları kullandı.**
- **Korsanlar**, tarafsız bir bölgede düşman veya tarafsız bir devletin gemilerine el koyarak uluslararası hukuku ihlal etti. Bu durum **Osmanlı sularındaki ticareti olumsuz etkiledi.**
- Korsan saldırılarının önlenememesi bu tarihlerde Osmanlı Devleti'nin kendi sularına hâkim olamadığının bir göstergesidir.

Osmanlı Donanmasında Revizyon

Kadırga:

Devletin kuruluşundan XVII. Yüzyılın ikinci yarısına kadar kadırgalar (kürekli gemi) kullanıldı. Akdeniz'in havasının durgun olması nedeniyle burada yelkenliden çok kadırga tercih edilmiştir.

1534 itibaren **Barbaros Hayrettin Paşa ile, Osmanlı Devleti kendine has gemi inşa etme ve donanma oluşturma yoluna gitti.** **Bu modele Barbaros (Kızıl Sakal) Hayrettin Paşa Modeli denir.**

Kalyon: XVII. Yüzyılın ortalarından XIX. Yüzyılın ortalarına kadar kalyonlar (yelkenli gemi) kullanıldı.

1682 yılından itibaren kalyon üretimi için tersanelerde sistemli çalışmalar yapıldı.

Bu çerçevede **Garp Ocakları (Kuzey Afrika Eyaletleri: Tunus, Cezayir, Trablusgarp)** ile iş birliği yapıldı.

Buharlı Gemiler: XIX. Yüzyılın ortalarından yıkılışa kadar kullanıldı.

Osmanlı Devleti'nde Garp Ocakları

Garp Ocakları, Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki üç eyaletine verilen ortak addır. (Tunus, Cezayir ve Trablusgarp)

- Barbaros Hayrettin Paşa Cezayir'in,
- Koca Sinan Paşa ile Kılıç Ali Paşa Tunus'un,
- Turgut Reis Trablusgarp'ın fethinde görev almışlardır.

Garp Ocakları XVI. ve XVII. yüzyılda deniz ticareti ve korsanlık ile zenginleşmişlerdir.

Başlangıçta merkezden gönderilen Beylerbeyileri tarafından yönetilmişlerdir.

Osmanlı merkezî gücü zayıflayınca Garp Ocakları'nda yerel yönetim güçlenmiştir.

1700-1774 YILLARI ARASINDAKİ SİYASİ GELİŞMELER

XVIII. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nin Toparlanma Çabaları

- Osmanlı bu dönemde Karlofça (1699) ve İstanbul(1700) antlaşmalarında kaybettiği yerleri alabilmek için Rusya, Avusturya, Venedik ile mücadele etti.
- Ayrıca Doğu'da da İran ile mücadele etti.
- Bu dönemde Padişah II. Mustafa'nın devlet işlerinden uzaklaşarak zamanının çoğunu Edirne'de geçirmesi yeniciler ve İstanbul halkı arasında huzursuzluğa neden oldu.
- 1703 yılında büyük bir isyana dönüştü.
- İsyancılar İstanbul'da idareyi ele aldıktan sonra Edirne'ye gelerek II. Mustafa'yı tahttan indirip yerine kardeşi III. Ahmet'i geçirdi. (Edirne Olayı)
- III. Ahmet, 1703'te Osmanlı Devleti'nin başına geçmiş, Lâle Devri boyunca padişahlık yapmıştır.
- Avrupa'daki gelişmeleri inceleme fırsatı bulmuş ve matbaanın Osmanlı Devleti'ne gelmesi için çok çaba sarf etmiştir.

Osmanlı-Rus İlişkileri

- İsveç Kralı Demirbaş Şarl, 1709'daki Poltava Savaşı'nda Rusya'ya yenilince yaralı olarak Osmanlı Devleti'ne sığınmak zorunda kaldı.
- Rusya hem Balkanlar'daki Slav topluluklarını Osmanlı Devleti'ne karşı isyana kışkırtıp hem de İstanbul Antlaşması'na aykırı biçimde Osmanlı sınırına kaleler yaptı.
- Osmanlı Devleti'nin İsveç Kralı'nı sınır dışı etmemesinden dolayı gergin ortam bir Osmanlı-Rus savaşına dönüştü.

1711 yılında Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Kırım kuvvetlerinin Prut Irmağı kıyısındaki hücumları karşısında direnemeyen Çar I. Petro ve ordusu kısa sürede kuşatıldı.

- Çar I. Petro barış istedi. Prut Antlaşması (1711) imzalandı.

Prut Antlaşması (1711)

- Rusya, Azak Kalesi'ni Osmanlı Devleti'ne geri verdi ve İstanbul'da elçi bulundurma hakkından vazgeçti.
- Rusya, Lehistan'ın iç işlerine karışmayacağını ve Demirbaş Şarl'ın ülkesine serbestçe dönmesine izin vereceğini kabul etti.
- Çar I. Petro, ordusunu Prut bataklıklarından kurtarmakla diplomatik bir zafer kazandı.
- Prut 'tan sonra Rus ordusu yönünü Kafkaslara, Azerbaycan'a, İran'a ve Türkistan'a çevirdi.

Osmanlı-Venedik-Avusturya İlişkileri

- XVIII. Yüzyılın başlarında Venedik, Karlofça Antlaşması'na aykırı olarak Akdeniz'deki Osmanlı ticaret gemilerine zarar vermeye başladı.
- Ayrıca Karadağlıları Osmanlı Devleti'ne karşı isyana teşvik edince Osmanlı Devleti, 1715 yılında Venedik'e savaş ilan etti.
- Osmanlı Venedik'in eline geçmiş olan Mora Yarımadası'nı geri aldı.
- Avusturya, 1715 yılında Osmanlı Devleti'nin Venedik'e savaş açmasını, Karlofça Antlaşması'nın ihlali sayıp Venedik'in yanında yer alarak Osmanlı Devleti'ne savaş açtı.
- Avusturya, Petervaradin Muharebesi'nde başarılı olmasından cesaretlenerek Osmanlı topraklarında hızla ilerledi, Macaristan, Temeşvar ve Belgrad'ı ele geçirdi.
- Aynı anda iki devletle savaşan Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ateşkesin sağlanamaması hâlinde Rumeli'nin de elden çıkabileceği tehlikesi üzerine savaşa son vermek istedi.
- Kapitülasyonlar nedeniyle Osmanlı topraklarında çıkarları bulunan İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğu ile Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında 1718'de **Pasarofça Antlaşması** imzalandı.
- Aynı sene Venedik ile bir de ticaret antlaşması imzalandı.
- Bu süreçte Mora Osmanlıda kaldı, Dalmaçya kıyıları Venedik'e bırakıldı. Belgrat, Temeşvar ve Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakıldı.
- Osmanlı devleti **1739 Belgrat Antlaşması** ile Belgrad'ı geri aldı.

Osmanlı-Safevi İlişkileri

- İran'daki iç karışıklıklar, Afganların İsfahan'dan başlattıkları İran işgali (1722), Rusların Hazar Denizi'nin batı kıyıları boyunca güney Kafkasya'da ilerleyişi (1722) Osmanlı Devleti'nin bölgeye müdahale etmesini zorunlu hâle getirdi.
- Osmanlı Devleti 1723 yılında da mezhepsel baskıdan dolayı kendisinden yardım isteyen grupları himaye etmek ve İran topraklarının bütünüyle Rusya'nın eline geçmesini önlemek üzere harekete geçmişti.
- Kafkasya'ya kadar ilerleyen Osmanlı ordusu ile Rus ordusu karşı karşıya geldi.
- İki ülke arasındaki gergin ortam, Fransa tarafından giderildi ve Osmanlı Devleti ile Rusya arasında **İstanbul Antlaşması (1724) imzalandı.**
- **Bu antlaşma** ile **İran'ın kuzeydeki toprakları Osmanlı ve Rusya arasında paylaşıldı.**
- **İran topraklarını Osmanlı Devleti ile Rusya arasında paylaştıran İstanbul Antlaşması (1724), Safeviler tarafından tepkiyle karşılandı.**
- 1725'te Osmanlı Devleti ile İran arasında cereyan eden siyasi gerginlik bir yıl sonra savaşa dönüştü. İsfahan'ı ele geçiren Nadir Han Safevilerin başına geçti ve ülke içinde birlik sağlandı.
- Osmanlı kuvvetleri 1731'de Safevî kuvvetlerini bozguna uğrattı.

- **1732’de imzalanan Ahmet Paşa Antlaşması ile Aras Nehri’nin kuzeyindeki Azerbaycan toprakları Osmanlılara kahrken Tebriz, Kirmanşah, Hamedan ve Luristan İran’a bırakıldı.**
- Nadir Han 1733’te Bağdat Seferi’ne çıktı ve Osmanlı kuvvetlerini mağlup ederek Kerkük, Necef ve Kerbela’yı ele geçirdi ama Bağdat’ı kuşattıysa da alamadı.
- **Osmanlı Devleti ile İran arasında uzun süren mücadelelerden herhangi bir sonuç alınamaması üzerine 1746 yılında iki devlet arasında Kasr-ı Sirin Antlaşması şartlarını içeren Kerden Antlaşması imzalandı.**
- XVIII. yüzyılda Osmanlı-İran arasında yaşanan son savaşlar İran’ın başına geçen Kerim Han’ın Basra’yı işgal edip Bağdat ve çevresini yağmalaması üzerine yeniden başladı.
- İran bu savaşlar sırasında hem Osmanlı Devleti’ne kaptırdığı toprakları hem de Rusya’ya bıraktığı Azerbaycan’ı geri aldı.
- Savaşlar Osmanlı birliklerinin karşı taarruza geçerek Basra’yı geri almasıyla sona erdi.

1768-1774 yılları arası Osmanlı-Rus Mücadelesi ve Etkileri

- **Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Karadeniz ve Kırım’ın hâkimiyetinden dolayı 1768-1774 yılları arasında yaşanan kara ve deniz savaşları Osmanlı Devleti’nin ağır mağlubiyeti ile sonuçlandı.**
- Rusya 1770 yılında **Çeşme’de Osmanlı donanmasını** yaktı.
- Bu mağlubiyetlerin ardından **Osmanlı Devleti ile Rusya arasında için 1774 tarihli **Küçük Kaynarca Antlaşması** imzalandı.**

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması

- **Kırım bağımsız oldu ve sadece halkı dinî bakımdan halifeye bağlandı.**
- Osmanlı Devleti **1792 Yaş Antlaşması ile Kırım’ın Ruslara ait olduğunu kabul etti.**
- Rus gemilerinin iki ülkenin topraklarını çevreleyen denizlerde serbestçe dolaşması kabul edildi.
- **Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş tazminatı ödedi.**
- **Rusya, gerekli gördüğü Osmanlı Devleti yerleşim birimlerinde **konsolosluklar açıp kapitülasyonlardan yararlanma hakkı elde etti.****

Osmanlı-Rus mücadelesinin doğurduğu sonuçlar

- Rusya’nın Baltık donanması, Çeşme’de demirleyen Osmanlı donanmasını yakarak imha etti (1770).
- Bu antlaşma akabinde **Osmanlı Devleti hem iç işlerinde ve hem de uluslararası ilişkilerde dış güçlerin müdahalesine açık hâle geldi.**
- Rusya, tarihinde ilk defa Karadeniz’e çıktı ve İstanbul dâhil bütün Karadeniz sahilleri Rus donanmasının saldırılarına açık hâle geldi.
- Bundan dolayı, İstanbul’u muhtemel bir saldırıya karşı korumak için Boğaz girişinde beş kale yapıldı.
- **Karadeniz’e açılan Rusya Boğazları da tehdit etmeye başladı.**
- Bu durum diğer Avrupa devletlerini Osmanlı-Rus rekabetinin içine çekti.
- **Rusya, Osmanlı Devleti himayesindeki Ortodoks halkların koruyuculuğunu alarak sürekli Osmanlı Devleti’nin iç işlerine müdahale etme fırsatı elde etti.**

- **Rusya, İngiltere ve Fransa'ya tanınan kapitülasyonların aynısını elde etti.**
- Bu hak ile **Ruslar “güneye inme” veya “sıcak denizlere açılma” politikasında büyük bir ilerleme kaydetti.**
- Rus ticaret gemileri Karadeniz ve Akdeniz’de serbest dolaşım hakkı elde etti. Böylece Ruslar, tarihi emellerine ulaştı.
- **Rusların İstanbul’da daimî elçi bulundurmaları, istedikleri şehirlerde konsolosluk açmaları Osmanlı Devleti’ndeki tüm gelişmelerden haberdar olmalarını sağladı.**
- Ayrıca konsoloslukları sayesinde Balkan milletleri ile yakın temasta bulunarak **Panslavizm politikası için uygun zemin hazırlama imkânına da kavuştu.**

Osmanlı- Rusya- Avusturya savaşları

- Osmanlı Devleti’nin Rusya’ya mağlup olmasını bir fırsat olarak gören Avusturya, Osmanlı topraklarını ele geçirmeye başladı. Hatta Avusturya ve Rusya ittifakı kuruldu.
- Ancak 1789’da yaşanan Fransız İhtilali’nin milliyetçilik akımından etkilenen Avusturya, Osmanlı Devleti ile 1791’da **Zıstovi Antlaşması**’nı imzalayıp bölgesindeki gelişmelerle ilgilenmek için geri çekildi.
- Rusya da Avusturya’ya benzer bir tutum içine girerek Osmanlı Devleti ile 1792’de Yaş Antlaşması’nı imzalayıp bölgesindeki gelişmelerle ilgilenmeye başladı.
- **Yaş antlaşması ile Kırım’ın Rusya’ya ait olduğunu kabullendik.**

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

II. ÜNİTE

DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

2. ÜNİTE

DEĞİŞİM ÇAĞINDA AVRUPA VE OSMANLI

YENİ ÇAĞ AVRUPASI'NDA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

- Batı Roma İmparatorluğu, Kavimler Göçü sonrasında yıkılınca Antik Çağ kültürü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı.
- "Kilise", Avrupa'da Eski Dünya'nın yıkıntıları içinde Antik Çağ'ın kültür değerlerini ele alıp kurtarmıştı.
- Kültürel birikimi olmayan genç kavimler kilisenin aracılığıyla Eski Dünya'nın değerlerini benimseyerek yetişmişlerdi.
- Antik kültüre ait düşüncelerden sadece kilisenin uygun bulduğu ve müsaade ettiği düşünceler ayakta kalabilmiş, kiliseye aykırı düşünceler ise kesin olarak terk edilmişti.
- Kilise, serbest düşünmenin önünde bir engel oluşturarak kendi ürettiği bilgiyi halka yaymış, bunun dışındakileri reddederek engellemişti.
- Kilisenin felsefesine karşı çıkanlar aforoz edilerek dışlanmıştı.

YENİ ÇAĞ AVRUPASI'NDA HALK

- **Avrupa'da toplum iki sınıfa bölünmüştü:**
- Dini kullanarak oluşturulan sosyo-ekonomik yapıda ruhban ve aristokratların oluşturduğu birinci sınıf insanlar ve yoksul halkın oluşturduğu ikinci sınıf insanlar.
- Soylular ve rahipler maddi ve manevi açıdan halkı sömürmekteydiler.
- Halk tabakasının kendini geliştirip değiştirebileceği bütün alanlar kapatılmıştı.
- Aydınlanma ile özgür düşüncenin önü açılarak kiliseye karşı alternatif dünya görüşü oluşturulmuştu.
- Aydınlanmayla birlikte yükselen burjuvazi, yeni ekonomik alanlar açmış ve toplumda bir orta sınıfın doğmasına neden olmuştu.

Feodalite

- Feodalite; siyasal ve askerî gücü elinde bulunduran, toprağın mülkiyetine veya imtiyazına sahip olan bir senyörler (derebeyler) ile bu sınıfa bağımlı köleler sınıfının oluşturduğu idari düzendir.
- Bu düzenin kuruluşuyla Avrupa'da siyasal birlik bozulmuş, küçük yönetim birimleri ortaya çıkmıştır.
- Avrupa'da Orta Çağ boyunca hüküm süren feodalite (derebeylik) XV. yüzyıldan itibaren yerini mutlak krallıklara bıraktı.
- Feodalitenin önemini kaybetmesiyle birlikte Yeni Çağ Avrupası'nda birtakım dönüşümler yaşanmıştır.
- Bu dönüşümlerin yaşanmasında Coğrafi Keşifler, barutun ateşli silahlarda kullanılması, hümanizm (insancılık) ve Sekülerleşme gibi gelişmeler etkili olmuştur.

Rönesans

- XV. yüzyıldan itibaren ilk olarak İtalya'da Hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, İlk Çağ'ın klasik kültür ve sanatına dayanan bilim ve sanat akımıdır.
- Rönesans, daha çok edebiyat ve güzel sanatlar alanında görülen yenilik ve gelişme hareketidir.
- Rönesans hareketlerinin başlamasına ticari faaliyetler sonucu zenginleşen mesen sınıfının büyük katkısı olmuştur.

Rönesans'ın Sonuçları:

- Özgür düşüncenin temeli atıldı. Avrupa ülkelerinde bilim, sanat, edebiyat alanlarında yeni bir dünya görüşü ortaya çıktı.
- Skolastik düşünce terk edildi. Deney ve gözleme dayanan pozitif düşünce bu sayede ortaya çıktı.
- Reform hareketlerine zemin hazırlandı.
- Osmanlı Devleti ise Rönesans'tan fazla etkilenmedi.

Reform

- Yeniden düzenleme anlamına gelen reform, Yeni Çağ başlarında Avrupa'da meydana gelen dinî düzenlemeleri ifade etmektedir.
- XVI. yüzyılda Katolik mezhebindeki bozulmalarla ilk olarak Almanya'da başlayan reform diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır.
- Reformu başlatan kişi Katolik Kilisesi'ni eleştiren fikirleriyle öne çıkan Alman din adamı Martin Luther'dir.

Reformun Nedenleri:

- Matbaanın geliştirilmesi,
 - Rönesans'ın etkisi,
 - Katolik Kilisesi'nde ortaya çıkan bozulmalar.
- Matbaa sayesinde kitap basımı ve okuryazarlık oranı arttı.
 - İncil'in farklı dillere çevrilip basılmasıyla din adamlarınca ifade edilen konuların çoğunun İncil'de olmadığı anlaşıldı.
 - Katolik Kilisesi'nin, din dışı işlerle özellikle siyasetle uğraşması, endüljans, aforoz, enterdi, engizisyon, günah çıkarma gibi güç unsurlarıyla halkın mallarına el koyması gibi nedenlerle Katolik Kilisesi'ne olan güven azalmıştır.
 - Bu durum reform hareketlerinin başlamasına temel oluşturmuştur.
 - Protestanlık XVI. yüzyıl reform hareketine dayanan ve farklı kiliselerden oluşan Hristiyanlık anlayışı olarak yayılmaya başladı.
 - Protestan tabiri ilk defa reform yanlılarını nitelendirmek için Roma Katolik Kilisesi tarafından kullanıldı.

Endüljans: Orta Çağ Avrupa'sında Papanın sattığı günah çıkarma, af belgesidir.

Aforoz: Hristiyanlıkta kilise tarafından verilen “dinden çıkarma” cezasıdır.

Enterdi: Papa'nın Hristiyan bir ülkeyi halkı ile dinden çıkarmasıdır.

Engizisyon: Katolik kilisesine bağlı dinî mahkemelerdir.

Hümanizm

- Hümanizm, insanı değer kabul eden, onu her şeyin ölçütü olarak tanımlayan, insanın doğasını, yeteneklerini, sınırlarını veya ilgilerini konu edinen bir felsefi akımdır.
- Hümanizm, edebiyat, bilim, sanat alanlarında ortaya çıkmıştı.
- Rönesans'ın doğmasında hümanist düşüncenin etkisi büyük olmuştu.
- Hümanizm düşüncesi heykel ve mimari alanında da kendini göstermişti.
- **Hümanizmin önemli temsilcileri arasında:** Dante, Petrarca , Montaigne , Erasmus ve Servantes sayılmaktaydı.

Rasyonalizm, (akılcılık)

- Rasyonalizm, (akılcılık) gerçeklerle ilgisi kopmuş birtakım dogmatik düşünce kalıplarının içine hapsolmadan, sorunlara akla, mantığa ve gerçeğe uygun çözümler aramak demektir.
- Rasyonel düşünce zamanla eğitim alanında da kendini göstermişti.
- Rasyonel düşüncenin ortaya çıkardığı felsefelerden birisi de pozitivistizmdir.
- Pozitivistizm, aydınlanmanın temel düşüncesi olan bireysel aklın, doğanın kontrolünün, modernitenin, egemenlik ve hukukun temellerini oluşturmuştu.

Newtoncu Fizik ve Bilim Devrimi

- Orta Çağ boyunca Katolik Kilisesi Dünya'nın evrenin merkezi olduğu düşüncesini benimsemişti.
- Bilim Devrimi ile Güneş merkezli bir evren sisteminin varlığı kabul edildi.
- Isaac Newton 'ın optik, matematik ve fizik alanlarındaki çalışmaları ise Bilim Devrimi'nin en üst noktasıydı.
- Newton, gelişmiş bir teleskop icat etti.
- Newton, çağdaş anlamda bilimi kuran ve bilimsel düşüncesinin en gelişmiş örneğini ortaya koyan bir bilim insanıydı.
- Evrensel çekim yasasını bulmanın ötesinde bilim ve felsefe arasındaki ilişkiyi de bugünün bakış açısıyla belirledi.

Sekülerleşme

- Sekülerizm, dinî olanın karşıtı anlamına gelmektedir. Protestan ülkelerde ortaya çıkan bir düşüncedir.
- Sekülerizmde insan aklının dinî bağlardan ayrılması ve dinin bir vicdan meselesi hâline getirilmesi istenmiştir.
- Protestanlığın hâkim olduğu toplumlarda Sekülerizm de birlikte var olmuştur.
- Bunun sonucu olarak din, kamu hayatından giderek ayrıştırılmış, kişiye özel hâle getirilerek manevi dünyanın inşasına kaydırılmıştır.
- Böylece Batı'da din sosyal önemini de yitirmiştir.

Devletler Arası İlişkilerde Sekülerleşme

- Orta çağ Avrupası'nda kral ile diğer egemen bir güç olan prenslikler arasında hiyerarşik bir yapı bulunmaktaydı.
- Papa ilahi liderken imparator ise dünyevi bir liderdi. Reform hareketleriyle birlikte kilise dışlandı, feodal devletler güç kaybetti ve ulusal krallıklar kuvvetlendi.
- Orta Avrupa devletleri birçok prenslikten oluşmaktaydı. Bu durum ulusallaşmayı geciktirmekteydi.
- Prensliklerin bir kısmı Katolik mezhebini diğer kısmı da Protestanlık mezhebini kabul etmişti.
- Bunların dışında bu prensliklerin arasında ortak bir dil, ortak bir kültür de bulunmamaktaydı.
- Dinin devletler arasında farklı algılanması sonucunda Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) yaşandı.
- Bu savaşlar sonrası Westphalia (Vestfalya) Barış Antlaşması imzalandı. Antlaşma ile Avrupa devletlerinin statüleri değişmeye, devletler arasındaki ilişkiler sekülerleşmeye başladı.
- Kilisenin sahip olduğu bütün güçlere sınırlandırma getirildi.
- Almanya'da Katoliklik, Protestanlık ve Kalvenizm geçerli mezhepler hâline geldi.
- Westphalia Barışı, Avrupa'yı dinî ve siyasi anlamda denge sistemine dayandırmak amacıyla yapılan ilk konferanstır.
- Bundan böyle imparatorluklar yerini ulusal krallıklara ve ulus devletlere bırakıyordu.
- Rönesans ve reformlarla başlayan gelişmeler, aydınlanmada doruğuna varmış ve modernite denilen sürecin oluşumunu hazırlamıştır.
- Newton, Kopernik, Galileo, Descartes (Dekart), Jean Jack Rousseau, Immanuel Kant, Voltaire (Volter) ve Montesquieu (Monteskiyö) Aydınlanma Çağı'nın ileri gelen temsilcileridir.

Merkantilizm ve Burjuva Sınıfı

- Merkantilizm, bir ülkenin zenginliğini, sahip olduğu altın ve gümüş gibi değerlere bağlayan ekonomik öğretilerdir.
- Diğer bir ifadeyle "merkantilizm, bir milletin ekonomik gücünü ve zenginliğini en üst düzeye çıkarmak amacını güden ekonomi modelidir.
- XVI ve XVII. yüzyılda Avrupa ülkelerinin ticaret politikalarının temelini merkantilizm oluşturmuştur.
- Merkantilist anlayış, Coğrafi Keşifler sonrasında Avrupa'da ortaya çıkmıştır.
- Avrupalıların yeni ticaret yolları bulmalarında ve sömürgecilik yarışına girmelerinde merkantilist anlayış ön plandadır.
- Coğrafi Keşifler ile ticarete gittikçe zenginleşen burjuva sınıfı doğdu. Yönetimde ve ticarete söz sahibi oldular.

Kırdan Kente Göç

- XVI. yüzyıl ortalarından itibaren arazilerin tarıma açılması, alternatif gıdaların üretilmesi, taşımacılığın gelişmesi, hastalıkların azalması ve savaşların şeklinin değişmesinden dolayı ölüm oranları azaldı. Dolayısıyla bu gelişmeler nüfus artış oranlarını da yükseltti
- Bu durum Sanayi İnkılabı 'nın kaynağını oluşturdu.
- Diğer yandan artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan tarım, hayvancılık vb. kaynak yetersizliği köylü isyanlarına neden oldu.
- Bunlardan dolayı merkantilist ekonomi, kır nüfusunun kentlere taşınmasında etkili oldu.
- XVIII. yüzyılda İngiltere ve Hollanda merkezli başlayan iyileşmeler ve teknolojik gelişmeler sayesinde tarımda insan gücüne olan ihtiyaç azaldı.
- Bu gelişme sonucunda kırsalda yaşayan insanların büyük bir kısmı işsiz kalınca kentlere göç etmek zorunda kaldı.

Ateşli Silahlar ve Yeni Gemi Türleri

- XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ateşli silahların etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması Avrupa'da Askerî Devrim'in başlangıcı oldu.
- Ateşli silahların icadıyla küçük prenslikler ve şehir devletlerinin en büyük dayanağı olan Orta Çağ kale surları aşılabilir hâle geldi.
- Bu olay feodaliteyi zayıflattı ve sonuçta Fransa, İngiltere, İspanya gibi merkezî devletler küçük prensliklere karşı avantaj sağladı.
- Feodal sistemin çökmesiyle ordu yapıları değişirken kademeli olarak ağır atlı birliklerden vazgeçildi. Bunun yerine sayıca fazla, daha ekonomik olan hafif silahlı piyadeler ön plana çıktı.
- Aynı dönemde İtalyan şehir devletleri büyük bir orduya sahip olmadıkları için kale savunmasında yeni bir model geliştirdi. Kalelerin duvarları daha alçak ve kalın yapıldı. Kaleleri daha güçlü savunmak, çapraz ateş gücünü sağlamak için yıldız şeklinde inşa edildi.
- Eski model tüfeklerin yerini önce fitilli sonra da çakmaklı tüfekler aldı.
- Batı'nın yükselişinde bilim, sanat ve düşünce alanında gerçekleşen gelişmelerden ziyade ortaya çıkan Askerî Devrim'in önemli katkısı oldu. Sömürgecilik çağının yaşanmasında Batı'nın askerî gücü etkilidir.

Yeni Gemi Türleri

- 1470 ile 1570 yılları arasında deniz savaşlarında da büyük değişiklikler yaşandı.
- Okyanus şartlarına uyarlanan carrackın yanı sıra karavel denilen başka modelde gemiler uzak yolculuklara uygun hâle getirildi.
- 1570'lerden itibaren gemilerde kullanılan demir top ucuzladı ve kullanımı yaygınlaştı.
- Deniz faaliyetlerinin finansmanında devlete düşen rol arttı. XVII. yüzyıl sonunda disiplinli deniz filoları oluşturuldu.
- XVI. yüzyılın sonunda kadırgaların yerini kalyon gemileri aldı.

- Kalyonların geniş kargo kapasitesi ve seyir gücünün yüksek olması deniz savaşlarına ve ticarete yeni usulleri de beraberinde getirdi.

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa’da Düşünce Alanında Değişimler

Copernicus 1473-1543

- Antik ve Orta Çağ ilminin evrenle ilgili yaklaşımlarının yanlış olduğunu iddia eden Polonyalı din adamı, matematikçi ve astronom Kopernik, Dünya’nın Güneş’in etrafında döndüğü tezinin öncülüğünü yapmıştır.
- Hümanist yöntemin ilim öğrenmede önemini kabul eden Kopernik, astronomi biliminde matematiğin eksikliğini anlamıştır.
- Astronomi alanında öncü olan Kopernik, kendinden sonra gelen Kepler ve Galileo için esin kaynağı olmuştur.
- Kopernik, evrenin Güneş merkezli olduğunu ve Dünya’nın döndüğünü bilimsel temellere oturtmuştur.
- Dünya’nın ve bütün gezegenlerin kendi ve Güneş etrafında döndükleri fikrini ileri sürmüştür.

Thomas More (1478-1535)

- Utopia (Ütopya) adlı eserinde özel mülkiyetin bulunmadığı toplumsal bir düzen tasarlayan More, koyu bir Katolik Hristiyan olarak bu görüşünü dine dayandırmaktaydı.
- Böyle düşsel bir ülkede hiç kimse toprak sahibi değildi fakat herkes işçiydi ve üretim bir plana bağlıydı.
- Üretilen mallar para karşılığı olmaksızın herkesin gereksinimine göre dağıtılacaktı.
- More açısından yönetici, seçimle işbaşına gelmeli ve görevini kötüye kullanmadığı sürece işbaşında kalmalıdır.
- Halk kurultaylarında ülke meseleleri konuşulmalı, bunun dışında bir araya gelerek ülke meselelerinin konuşulması ise yasaklanmalıdır. Savaş gerektiğinde savunma amaçlı yapılmalıdır.
- Thomas More, Sanayi Devrimi'nden çok sonra uygulamaya koyulan kadın erkek eşitliği, çalışma saatlerinin sınırlandırılması, temel eğitimin genel, parasız ve zorunlu olması, sağlık hizmetlerinin devletçe yerine getirilmesi, yaşlıların ve düşkünlerin devletçe gözetilmesi gibi görüşlerin öncüsü sayılır.
- Thomas More’un “Ütopya” adlı eseri, roman sanatının henüz ortaya çıkmadığı o tarihlerde, bir anlatı metni olarak kurgulanmıştır.
- Ütopya, güney yarım kürede bir adadır. Hikâye, bu adada yaşamış bir gemicinin, ada halkının kurduğu düzeninin mükemmelliğini Avrupa’ya tanıtması biçiminde sürer.

Machiavelli (1469-1527)

- Machiavelli (Makyavelli) hiçbir etik kurala bağlı olmayan ve sınırsız güç sahibi bir devlet yapısının yaşama geçirilmesini öne sürdü.
- Onun başlıca amacı, yabancı devletlerin etki ve işgallerinden kurtulmuş ulusal ve güçlü bir İtalyan devletinin kurulmasıydı.
- Machiavelli görüşlerini dilimize “Hükümdar (Prens)” olarak çevrilen eserinde ortaya koydu.
- Machiavelli’ye göre hükümdar kendisini erdemli bir kişi olarak tanıtmalıdır ama gerektiğinde hiç de öyle davranmamalıdır.
- Dinin toplumu bir arada tutan işlevi olmasından dolayı hükümdar kendisini, gerçekte öyle olmasa bile dindar bir kişi olarak göstermelidir.
- Paralı askerler yerine yurttaşlardan kurulu düzenli bir ordu kurulmalı, askerler eğitilmiş ve disiplinli olmalıdır.
- Machiavelli’ye göre devletler arası ilişkilerde devlet, amacına ulaşmak için her yolu deneyerek sınırları içinde ve dışında güç kullanmalı ve hukuk dışı kurallara başvurmalıdır.

- Hukuka başvurmada devletin çıkarı gözetilmelidir. Devletler arası sorunların çözümünde yalan dolan yetmez ise tek çözüm yolu savaştır.

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

- Jean Rousseau'ya (Jan Jak Russo) göre her türlü kötülüğün kaynağı, insanlığın doğal durumdan kopması ile mülkiyet fikrinin varlık kazanmasıdır.
- Mülkiyetin ortaya çıkması ile sınıf kavgası baş göstermiş, siyasal iktidar da bu sınıf savaşının bir sonucu olarak biçimlenmiştir.
- “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı” adlı eserinde mülkiyet hakkının ortadan kalkması gerektiğini öne sürmüştür.
- Rousseau “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde toplum düzeninin sözleşmelere dayandığını vurgulamakta ve devleti yüceltmektedir.
- Toplum sözleşmesi ile oluşan devlet, egemen güçtür. Egemenlik bölünemez. Bu nedenle de kuvvetler ayrılığı ilkesi kabul edilemez.
- Fransız İhtilali ile toplumda düzenin sağlanması için devlet otoritesini savunmuştur. Çoğunluğun iktidarından yanadır.

Immanuel Kant (1724-1804)

- Immanuel Kant (İmanuel Kant), Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi eserinden etkilenecek yazdığı “Sürekli Barış Projesi” adlı eserinde kamusal otoritenin temelini oluşturmada aklı öne çıkarır.
- İnsanların temel eşitliği düşüncesi ve genel iradenin çoğunluğun görüşüyle olamayacağını, bunun ancak evrensel akıl önermeleriyle yapılacağını savunmuştur.
- Kant'a göre doğa, insanları amaçlarına doğru götürürken evrenselleştirir.
- Ahlakın evrenselliği bütün bireylerin eşitliğini getirir.
- Kant'a göre yurttaşlık, genel yasa karşısında bağlılık statüsü değildir.
- Eşit kardeşlik durumunda olan herkesin hakkıdır.
- Bu amaca uygun olan tek siyasal biçim temsilî sistem ve güçler ayrılığını işleyen cumhuriyetçi biçimdir.
- Sadece belli bir ücreti ödeyenlerin seçme ve seçilme hakkı vardır.
- Kant bu görüşleri ile feodalizmi, aristokrasiyi ve aydın zorbalığını reddeder.
- İşçi ve hizmetkâr sınıfını yurttaş olarak kabul etmez.
- Bütün bu görüşleriyle evrensel ahlakı öne alan orta sınıfı savunur ve onları gerçek yurttaş olarak kabul eder.

OSMANLI SOSYO-EKONOMİK YAPISINDA DEĞİŞİKLİKLER

- XVI. yüzyıldan itibaren Coğrafi keşiflerin ve Avrupa'daki merkantilizmin etkisiyle önemli miktarda değerli madenlerin birikimi yapıldı.
- Bol miktarda gümüş paranın kullanımı, gümüşün bolluğu fiyatların yükselmesine ve gelirin düşmesine neden oldu.
- Bu gelişmeler Osmanlı ekonomisinde paraya değer kaybettirdi. Bu durum enflasyonun yaşanmasına neden oldu.
- İlk etkili enflasyon 1593'te oldu ve bir akçedeki gümüş miktarı yarı yarıya indirildi ama maaşlar, aynı akçe miktarıyla ödendi.
- Devletten maaş alanlar, eskisine oranla gelirlerinin yarısını kaybetmiş oldular.
- Bu dönemde kapıkulu askerlerinin sayısı birkaç kat arttırıldı ve ateşli silahlarla donatıldı.
- Bu askerlere ulûfe ve bahşişlerin ödenmesi devlet ekonomisine büyük bir yük getirdi.
- Ticaret yollarının değişmesi nedeniyle Osmanlı şehirleri ve ekonomisi büyük zarar gördü. Böylece söz konusu güzergâhta para kullanımı geriledi. Bu gerilemeyi arttıran bir diğer neden Anadolu'da ortaya çıkan Celâli İsyanları'dır.
- Osmanlı Devleti para politikasına yeniden çekidüzen vermek için bazı çalışmalar yaptı.

- Bu doğrultuda darphanede çeşitli miktarda ve oranlarda sikkeler (para) bastırıldı.
- Saraya ait altın ve gümüş içeren değerli eşyalar da darphanede eritilerek paraya çevrildi.
- Maden ocakları yeniden faaliyete geçirilip işletmeye açıldı.
- Tüm bu tedbirlere rağmen ordunun askerî harcamaları karşılanamadı.
- XVIII. yüzyılın ilk yarısında Devlet, savaşın yol açtığı kıtlık ve enflasyonu engellemek için geleneksel fiyat düzenlemesi olarak bilinen narh (resmi makamların belirlediği fiyat) sistemine uygun olarak fiyatların kontrolünü sağladı.
- Sanayi Devrimi sonrası Batı karşısında Osmanlı Devleti'nin
- Klasik ekonomik sisteminin şansı kalmadı.
- XVII. yüzyılın sonunda maliye iflas etti ve zorlu bir döneme girildi. Kapitülasyonları Sultan I. Mahmut Dönemi'nde sürekli hâle getirdi.
- Kanuni Dönemi'nde Fransa'ya verilen kapitülasyonların amacı Avrupa'da Hristiyan birliğini bozmak, Akdeniz ticaretini canlandırmak ve Almanya'ya karşı Fransa'nın desteğini kazanmaktır.
- 1740 tarihinde kapitülasyonların sürekli hâle getirilmesiyle Fransa, Doğu ticaretinde ve Osmanlı limanları arasındaki taşımacılıkta rakipsiz bir konuma geldi.
- Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa devletleri imtiyazlarını korumak ve genişletmek için Osmanlı Devleti'ne karşı baskılarını arttırdı.

Askerî Devrim ve Ateşli Silahların Gelişimi

- XIII. yüzyıldan itibaren Çinliler, barutlu humbaraların ilk örneklerini kullandılar.
- Barutun ateşli silahlarda kullanılması örneği XIV. yüzyılda Avrupa'da görüldü.
- Bu yüzyıldan itibaren ateşli silahlar ordu içerisinde etkili bir şekilde kullanılmaya başlandı.
- XVI ve XVII. yüzyıllarda meydana gelen Askerî Devrim, Batı savaş sanatında bir dönüm noktasını teşkil etti.
- Askerî tarihçiler, Askerî Devrim'in başlangıcı ve kronolojik gelişimine ilişkin farklı tanımlamalarda bulunmuşlardır.
- Bu tanımlamalar içerisinde Askerî Devrim'in başlamasında asıl etkenlerin başında XV. yüzyılın ortası ile XVII. yüzyılın ortası arasındaki dönemde savaşın ticarileşmesi ve devletlerin ticaret yapısında yaşanan niteliksel artışlar gelmektedir.
- Diğer bir tanımlamaya göre Askerî Devrim'in başlamasında İtalya'da 1450–1520 yılları arasında gelişen bir savunma sistemi etkili olmuştur. Bu sistemde savaşlar büyük ölçüde savunmaya dayalı hâle gelmiştir.
- Askerî Devrim yeniliklerinin en önemlilerinden biri de askerlerin sayısını arttırıp sayıca büyük ordular oluşturmaktır.
- Bu gelişme beraberinde orduların beslenmesini ve sağlıklı bir şekilde intikal ettirilmelerini sağlayacak lojistik düzenin tesisini de gerektirdi.
- Bu yeni düzen ise para ihtiyacını ortaya çıkardığı için yeni vergiler konulmuştu.
- Askerî Devrim ile XVIII. yüzyıldan itibaren meydana gelen savaşların uzun sürmesi ateşli silah teknolojisini geliştirdi. Bu durum orduların daha büyük ve kalıcı olmasını sağladı.

Osmanlı Ordusunun Finansı İçin Alınan Tedbirler

- Avrupalı devletlere verilen kapitülasyonlar merkantilizm politikasının Osmanlı'da uygulanmasını kolaylaştırdı.
- Avrupalıların malları zamanla Osmanlı pazarlarını doldurmaya başladı.
- Esnaf sınıfının iş yapamaz hâle gelmesi, sosyo-ekonomik yapının bozulmasına neden oldu.
- Tımar topraklarının nüfuzlu şahıslar tarafından, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılması tımarın bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca dirliklerin, askerî hizmetle değil, para ile satın alınabilen birer geçim kapısı hâline gelmesi de tımarın bozulmasını hızlandırmıştır.

- Bu durum Osmanlı Devleti'nde askerî ve mali gerilemeye yol açmıştır. XVII. yüzyılın sonuna doğru devletin bir toprak aristokrasinin elinde parçalanmasına sebep olmuştur.
- XVII. yüzyılda uzun süren savaşlarla birlikte Osmanlı ordusunda yeni değişimler görüldü. Bu yüzyılda tımar sisteminin bozulmaya başlamasıyla asker sayısında azalmalar yaşandı.
- Osmanlı ordusunda tüfek kullanan piyade ihtiyacının artışıyla yeniçeri sayısı arttırıldı. Bunun yanında sekban, sarıca ve levent gibi ücretli asker alımları arttırıldı.
- Kapı kulları eskiden beri maaş olarak ulûfe alıyorlardı. Tımarlı sipahilerin yerini alan sekban ve sarıcalar, kapı kulları gibi ulûfe ile hizmet ediyorlardı.
- Kapı kullarının maaşları devlet hazinesinden ödenirken bu yeni askerî teşkilatın maaşları ise vilayet beyleri tarafından ödenmeye başlandı.

Sekban ve Sarıca askerleri

- XVII. yüzyılın ilk yarısında Celâli İsyânları nedeniyle Anadolu'da açığa çıkan güvenlik sorunlarının aşılması ve isyanların bastırılması için sekban, sarıca adıyla anılan levent birlikleri oluşturuldu.
- Tımarlı sipahi sisteminin bozulması ile devlet yeni askerî organizasyonlar kurmaya başladı. Bu askerî değişimi zorunlu kılan nedenlerden bir diğeri de Avrupa orduları karşısında yaşanan yenilgilerdir.
- Sekban ve sarıca askerleri Anadolu halkından alınmakta olup daha önceleri levent adını taşıyan kişilerden oluşuyordu.
- Bölüklerin başında bölükbaşı ve onların üstünde de Baş bölükbaşı bulunurdu. Emrinde oldukları beyle münasebetleri bölükbaşı vasıtasıyla olurdu.
- XVII. Yüzyıl Celâli İsyânları 'nın bastırılıp iç güvenliğin sağlanmasında sekban ve sarıcalar etkili oldular.

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Savaş Ekonomisi

İltizam Sistemi

- Savaş teknolojisindeki gelişim, ateşli silahlarla donatılmış ve devamlı maaş alan merkezî piyade ordularının önemini arttırmıştır.
- Bu gelişmeler Osmanlı maliyesine önemli bir yük getirmiş, devlet gelirlerinin büyük bir kısmının nakit üzerinden hazineye toplanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle tımar sisteminin çözülmesi de kaçınılmaz olmuştur.
- Tımar sistemi yerine iltizam sistemi uygulanmaya başlandı.
- İltizam sisteminde devlet, açık arttırma usulüyle fiyatını belirlediği iltizam bedelinin bir kısmını peşin olarak talep ederdi. Peşin para yatırarak iltizamı alan mültezimlerin, önemli bir kısmı askerî sınıftan gelenlerden oluşurken bu şahısların yerini zamanla zengin tüccarlar ve tefeciler almaya başladı.
- Ekonomide dengenin sağlanması için başka yöntemlere de başvuruldu. Müsadere (el koyma), yeni vergilerin alınması ve mevcut vergi oranlarının artırılması, para taşıması (paranın içerisinde başka ucuz madenler katma) gibi uygulamalara gidildi.

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Savaş Ekonomisi

- XVIII. yüzyılın başında nakit para sıkıntısı iyice arttı ve bütçe için yeni kaynaklar arama çalışmaları başladı. Bu amaçla devlet giderleri arasında en büyük kalemi oluşturan merkezî ordu ve bürokrasiye mensup bir kısım bürokrat, maaşlarını devlete bıraktı.
- Karşılığında bu bürokratlara kendilerine tahsis edilen toprakların yıllık vergileri maaş olarak verildi. Bununla beraber toprakların himayesi de mültezimlere verildi. Bu sayede devlet, herhangi bir gelir kaybına uğramadan bir kısım maaş ödemelerinden kurtuldu.
- Osmanlı Devleti iltizam sisteminin haricinde XVII. yüzyıl sonunda malikâne sistemini uygulamaya başladı.
- Bu sistem Osmanlı Devleti maliyesini tüm XVIII. yüzyıl boyunca etkileyen en önemli gelişmeydi.

Malikâne Sistemi

- 1695 yılında "malikâne usulü" olarak adlandırılan bu sistemin amacı sürekli değişen mültezimlerin fazla kâr sağlama amacıyla tahrip ettikleri vergi kaynaklarını yeniden canlandırarak sürekli hâle getirmek ve değişmez bir mültezime bırakmaktır.
- Mukataa toprakları hızla malikâne mukataasına çevrildi.
- Sistem sayesinde başlarda Osmanlı hazinesine önemli miktarda nakit para akışı sağlandı.
- Diğer yandan uzun dönemde ise bu sistem beraberinde yeni sorunları getirdi.
- Malikâne sahiplerinin önemli bir kısmı İstanbul'da kalmaya ve mukataaları yasa dışı yollarla iltizama vermeye başladı. Malikâneciler ayrıca vergi kaynaklarına devletin istediği özeni göstermeme eğilimine girdiler.
- Malikâne sistemi 1840'ta resmen kaldırıldı.

Yeni Çağ'da Avrupa ve Osmanlı

- Yeni Çağ'da Avrupa'da Feodalite rejiminin yıkılmasıyla monarşiler kuruldu. Fransa, feodalitenin yıkıldığı ülkelerden biri oldu.
- Fransa'nın ardından İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi diğer
- Avrupa ülkelerinde merkezî devletler güç kazandı. Osmanlı Devleti'nde ise toprak yönetiminin bozulması, savaşların uzaması, tımar sisteminin bozulması ve Osmanlı parasının değer kaybetmesi gibi sebeplerden merkezî otoritede zayıflama yaşandı.
- Bu zayıflamayla birlikte mahallî aktörlerin (ayan ve eşraf) ön plana çıkması söz konusu oldu.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇÖZÜLMEME KARŞI ÖNLEMLER

XVII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla İç İsyanlar

Celâli İsyanları

Celâli İsyanları, **Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde** başlamıştır.

Bu isyanların, Celâli İsyanları olarak adlandırılması Tokat ve çevresinde isyan eden **Bozoklu Celâl**'den gelmektedir.

XVII. yüzyıla kadar devam eden Celâli İsyanları kısa zamanda geniş bir taraftar kitlesine ulaştı. Bu dönemde çıkan isyanların geneline Celâli İsyanları adı verilir.

Celâli İsyanlarının Nedenleri

XVII. yüzyılda uzun süren **Osmanlı-Avusturya ve Osmanlı- İran savaşları** gelirleri azalttığı için Osmanlı Devleti'nin ekonomisi zayıflamıştır.

Tımar sisteminin bozulması, vergilerin yükseltilmesi, iltizam sistemiyle istenilen sonuca ulaşamaması, eski askerlerin eşkıyalık faaliyetlerine yönelmesi gibi nedenler bu isyanların başlıca etkenleridir.

Celâli İsyanlarının Sonuçları

-İsyanların bastırılmasında şiddet ve baskı uygulandığı için sağlanan huzur uzun ömürlü olmamıştır.

-Anadolu'da birçok insan hayatını kaybetmiş, köyler boşalmıştır.

-Halkın can ve mal güvenliği isyanlar boyunca tehlike altına girmiştir.

-İsyanlardan dolayı tarımsal ve hayvansal üretim düşmüş, işsizlik artmıştır.

Köylerden şehirlere yapılan göçler sebebiyle kırsal nüfus azalmıştır. Göç, şehir hayatında yeni sorunları doğurmuştur.

-Ekonomik açıdan ise vergilerin düzenli toplanamayışı Osmanlı ekonomisini zayıflatmıştır.

Yeniçeri İsyanları (İstanbul İsyanları)

XVII. yüzyılda İstanbul'da çıkan isyanlar genel olarak yeniçeriler tarafından çıkarılan isyanlardı.

Yeniçeri Ocağının bozulmaya başlaması, III. Murat Dönemi'nde başladı.

Yeniçeriler arasında evli olanların sayısının artmasından dolayı yeniçeriler kışlalarda kalmamaya başladılar. Askerlik dışında ticaret ve esnafılık gibi işlere yönelmeleri de bu dönemde ortaya çıktı.

Yeniçeriler, XVII. yüzyıl boyunca saraydaki çeşitli gruplar arasındaki iktidar mücadelesine alet oldular.

XVII. Yüzyıldan itibaren Yeniçeri Ocağını devletin temel dayanağı olmaktan çıkarmıştı. “Ocak devlet içindir.” anlayışının yerini “Devlet ocak içindir.” anlayışı almıştı.

-XVII. yüzyıldan itibaren **devşirme sistemin terk edilmesi** Yeniçeri Ocağının saraya karşı ulemanın yanında yer almasına ve yenilikleri reddeden bir yapı hâline dönüşmesine neden olmuştur.

-Bundan dolayı ıslahat yapmak isteyen padişah ve devlet adamları bu uğurda canlarını kaybetmişlerdi.

-Bunlardan **Genç Osman**, yeniçerilerin Lehistan seferindeki gayretsizliği üzerine Yeniçeri Ocağını kaldırarak düzenli bir ordu kurmak ve devlete çeki düzen vermek niyetindeydi.

-Bu fikirlerinin duyulması üzerine yeniçeriler isyan etti.

-Bu isyan Genç Osman'ın ölümüyle sonuçlandı.

Suhte İsyanları (Medrese Öğrencileri)

Medreseli İsyanları olarak da anılan Suhte İsyanları, XVI. yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de halk arasında sosyal gerginliğin bulunduğu bir dönemde cereyan etmiştir.

Medreselerdeki talebeler isyana katılan diğer kişiler (başbozuk levantlar ve çift bozanlar) tarafından kışkırtılıp tahrik edilmiştir.

Memleketin siyasi, iktisadi ve içtimai durumunun bozulması, medreselilerin eğitim dışı faaliyetlerde bulunmasına neden olmuştur.

Bu durum medrese eğitimini ve öğretimini aksatmış ve geriletmiştir.

Bundan dolayı hem iyi hoca yetişmemiş hem de iyi âlim olmanın arzusunu taşıyan talebe sayısı azalmıştır.

Talebeler çalışmadan, bilmeden, kolayından **icazet** almış; hak etmeden mevki ve vazife alma peşinde koşmuşlardır

Suhte İsyanları Kanuni Sultan Süleyman'ın son dönemlerinde eşkıyalık hareketlerine dönüşmüştür.

Suhteler, II. Selim ve III. Murat dönemlerinde Celâlilerle birlikte hareket etmişlerdir.

XVI. yüzyılda **Sadrazam Kuyucu Murat Paşa'nın** müdahalesi sayesinde Suhte İsyanları etkisini yitirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Ekber ve Erşed Sistemi

Osmanlı Devleti'nde şehzadeler, yönetimde tecrübe kazanması amacıyla yetiştirilmek için sancaklara gönderilirdi.

Şehzadelerin sancaklarda siyasi güç kazanmalarını engellemek ve merkezî otoriteyi güçlendirmek için **I.**

Ahmet Dönemi'nde (1603-1617) bu sisteme son verilerek **Ekber ve Erşed Sistemi'ne** geçildi.

SORU: Osmanlı Devleti'nde Ekber ve Erşed Sistemi'nin olumlu ve olumsuz yönleri neler olmuştur?

Ekber ve Erşed Sistemiyle şehzadelerin sancağa çıkma usulü sona ermiştir. Böylece şehzadelerin tamamen saray içinde yetiştiği kafes usulüne geçilmiştir.

Veraset sisteminde yapılan bu değişiklikle hanedanın en büyük (Ekber) ve en olgun (Erşed) üyesi padişah olacaktı.

Bu uygulamayla şehzadeler arasında taht kavgaları önlenmişti, ancak şehzadeler ülke yönetiminde bilgi ve tecrübe kazanmamışlardı. Bilgi ve tecrübeden yoksun kalan şehzadeler, padişah olunca devlet adamları ve saray kadınlarının etkisi altında kalmışlardı. (Olumlu ve olumsuz)

Osmanlı Devleti'nde Layihalar

Layiha, Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren devlet düzenindeki olumsuzlukların giderilmesi için tavsiye niteliğindeki görüş metnidir.

XVII. Yüzyılda **Koçi Bey, Kâtip Çelebi, Ayni Ali Efendi** ve diğer devlet adamlarına raporlar (risale-layiha) hazırlatıldı.

Layihalar, Osmanlı yönetimindeki aksaklıkların nedenini askerî, sosyal ve ekonomik alanlarda sarsılmalara bağlanmaktaydı.

Layihalarda Osmanlı kadim düzenine dönme düşüncesi ön plandadır.

Raporların içerikleri dikkate alınarak bu gidişata son vermek ve **Osmanlı Devleti'ni tekrar eski gücüne ulaştırmak amacıyla II. Osman ve IV. Murat gibi hükümdarlar ile Tarhuncu Ahmet ve Köprülüler gibi sadrazamlar döneminde ıslahat yapıtı.**

Lale Devri'ndeki Yeniliklerin Sosyal Havata Etkileri

Pasarofça'dan sonra artık Avrupa'ya karşı dış politikada gaza yerine savunma ilkesine bağlı politikalar izlemeye başlandı.

Soru: Lale Devrinin isminin çıkış noktası nedir, bu tabiri kim vermiştir?

NOT: Lale Devri, 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile başlayan ve 1730'da Patrona Halil İsyanı ile sona eren dönemdir.

Osmanlı padişahı **III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın sadrazamlık dönemini** kapsayan zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reformların görüldüğü bu döneme XVIII. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında **Lale Devri** adı ile bir dönem tanımlaması mevcut değildir.

İstanbul'da Haliç ve Boğaziçi başta olmak üzere lale yetiştirildiğinden dolayı ilk defa Yahya Kemal Beyathı bu devir için "Lale Devri" tabirini kullanmıştır. Damat İbrahim Paşa, Avrupa'yı tanımanın Osmanlı dış politikası ve ticareti için önemli olduğuna inanan ve fiilen adımları atan ilk sadrazamdı.

Damat İbrahim Paşa Dönemi'nde Paris, Viyana, Varşova, Lehistan ve Rusya'ya giden elçiler diplomatik ve ticari görüşmelerde bulundular.

Elçiler, Avrupa kültürü, sanatı, sanayisi, tarımı, birlikte askerî-teknolojik gücü ve diplomasisi hakkında bilgi edindiler. Edindikleri bu bilgileri birer rapor hâlinde İstanbul'a sundular.

Yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris elçiliğinin ardından sunduğu raporla Osmanlı'da Batılılaşma hareketleri fiilen başladı.

Bu devir Osmanlı düşünce uyanışının başlangıcıydı.

Osmanlı devlet erkânı ve zenginleri yeni konaklar, köşkler ve saraylar inşa ettirdiler.

LALE DEVRİ ISLAHATLARI

-Bu dönemde **Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu Mehmet Said Efendi ve İbrahim Müteferrika'nın gayretleriyle 1727'de İstanbul'da matbaa kuruldu.**

-İbrahim Müteferrika kaynaklarda matbaayı kuran ilk kişi olarak geçer

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yangınlara karşı **1720'de Tulumacı Ocağı'nı** kurmak üzere Fransız asıllı Müslüman bir mühendis olan Gerçek Davud'u (David) görevlendirdi.

-Yalova'da kâğıt imali başladı, İstanbul'da 1725'te bir çini fabrikası kuruldu. İstanbul'da mevcut çuha fabrikasının yanında "Hatayi" ismi verilen kumaşı dokumak üzere bir başka fabrika daha inşa edildi.

İstanbul'da başta mimari olmak üzere hemen her alanda Fransız tesiri, süsleme sanatında ise barok ve rokoko tarzları etkili oldu.

Doğu ve Batı dillerinden tercümeler yapıldı.

Deniz yoluyla taşradan gelen yolcuları sağlık bakımından kontrol etmek, yani karantina usulü uygulandı.

İstanbul’da çiçek hastalığını tedavi edebilecek bilgili doktorlar bulunuyordu.

Zenginlerin Batı yaşam tarzı olan eşyaları ithal etmeleri moda olmuştu.

Geleneksel alçak divanların yerini koltuk ve iskemle almıştı.

Pantolon giymek moda hâline gelmişti.

Batılı ressamlar zengin Osmanlıların portrelerini yapmışlardı.

Bütün bunlar Tanzimat Dönemi’ndeki Osmanlı düşünce uyanışının başlangıcıydı.

Matbaanın Geliştirilmesi ve Osmanlıya Gelişi

Kâğıdı icat eden Çinliler, matbaayı da ilk olarak kullanmışlardır.

Çin basım tekniğinin yetersizliği ve geniş yazılara uygun olmaması nedeniyle arayışlar başlamıştı.

Alman Johann Gutenberg hareketli harflerle baskı tekniğini 1440’lı yılların sonuna doğru buldu ve 1452- 1455 yılları arasında hareketli harflerle iki ciltlik İncil basıldı

Avrupa’da kâğıt ve matbaa kullanılınca düşünce ve bilgi hızla yayıldı. Rönesans’ın doğuşu ve yayılışı matbaanın icadıyla yakından ilgiliydi.

Matbaanın icadının en önemli sonuçlarından biri de İncil’in değişik dillere çevrilip çok sayıda basılmasıydı.

İlk kez bir rahibin liderliğine gerek kalmadan İncil’i okuyanlar artık kiliseyi eleştirebilecek düzeydeydiler. İncil’de anlatılanlarla kilisenin anlattığı dinin aynı olmadığı sonucuna varanlar, matbaayı kullanarak eleştirileriyle reformun hazırlanması ve Protestanlığın oluşumunda öncü olmuştur.

Matbaanın kullanılmasıyla kütüphanelerin sayıları artmış, kitap kiliselerin tekelinde olmaktan çıkmıştır. Çeşitli konularda çok sayıda kitap basılması, Avrupa’da insanların o güne değin kendilerine sunulmuş veya dayatılmış olguları sorgulamalarına yol açmıştı.

Osmanlıda Matbaa

İstanbul’da ilk Rum matbaası Rum rahibi Nikodmus Metakıs tarafından 1627’de açılmıştı.

Beyoğlu’nda faaliyete geçen bu matbaanın bastığı ilk eser “Museviler Aleyhine Bir Risale” adlı eserdı.

İbrahim Müteferrika matbaanın önemini anlatmak için kitap basımının faydalarını içeren “Vesiletü’t Tıbbâ’yı” hazırlayarak sadrazama sunmuştur.

İbrahim Müteferrika ile Mehmet Said Efendi’ye, III. Ahmet’in fermanı ve şeyhülislamın fetvası ile ilk Türk matbaasını kurma izni verildi.

İlk kitap 1729 yılının başlarında basıldı. Basılan eser, kaynaklarda “**Vankulu Lügati**” adıyla geçen “Sıhahul Cevheri” tercümesiydi.

Matbaanın ilk kitapları bin beş yüz adet kadar basılırken sonrakilerde bu sayı beş yüze inmişti. Bunda basılan kitapların satılamaması rolü vardı.

Osmanlı İlim ve İrfan Geleneğinde Yenilik Arayışları

Kâtip Celebi

Kâtip Çelebi 1609- 1657 yılları arası yaşamış, XVIII. yüzyıl Türk bilim dünyasının pozitif ve hür düşüncüyü savunan ismidir. İlimde taassubun (bağnazlık) sakıncalarından bahsederek kaynaktan tahliller yaparak yararlı olanın kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kâtip Celebi Osmanlı’daki durağanlığın ve Avrupa’daki bilimsel canlılığın farkına varmıştır.

“Düstürü’lAmel” adlı risalesinde devlet düzenine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.

Avrupalıların, özellikle Yunanlıların coğrafya konusundaki bilgileriyle İslam yazarlarının bilgilerini kıyaslayıp “**Cihannüma**” adlı eserini hazırlamıştır.

Cihannüma 'da Osmanlı'da başlayan bazı siyasi, sosyal ve ekonomik bozukluklara değinen Kâtip Çelebi, bu konuda birtakım çözüm önerileri de sunmaktadır.

Evliya Çelebi

Evliya Çelebi 1611- 1685 yılları arasında yaşamış **Türk tarihinin en önemli seyyahlarından biridir.**

Evliya Çelebi, iyi bir eğitim almanın yanı sıra zamanının geçerli yabancı dilleri olan Arapça, Farsça, Rumca ve bir miktar da Latince öğrenmiştir.

Seyahatname isimli eserinde “Rum, Arap, Acem, İsveç, Leh ve Çek'te 7 iklim, 18 padişahlık yerini 51 yıl boyunca gezip dolaştığını” anlatmıştır.

Evliya Çelebi, Seyahatnameyi 1630- 1681 tarihleri arasında yazdı.

Seyahatname, Osmanlı Devleti'nin adeta fiziki yapısının yazıya dökülmüş bir maketini ortaya koymak için kaleme alınmış bir eserdir. Eserde müellifin (yazar) gayrimüslimlerin yaşayışına ve kültürüne ait pek çok örnek yer alır. Eserinde gerçek ve kurmaca anlatımı ustaca kullanmıştır.

Naima Efendi

Naima Osmanlı Devleti'nin ilk resmî tarihçisi, vakanüvisidir. 1655-1716 yılları arasında yaşadı Asıl ismi Mustafa'dır. Naima ise mahlasıdır.

Naima Tarihi isimli eseri, içerik itibariyle olayları kronolojik bir sıra içerisinde nakleden geleneğe sıkı sıkıya bağlıdır.

Tarihçi sıfatıyla ele aldığı metni dikkatli şekilde yer yer karşılaştırmalar yaparak ve sözlü kaynaklara başvurarak şekillendirmiştir.

Kullanılan eserlerin isimlerini zikretmiştir. Eserde neden sonuç ilişkisi vurgulanmış, gelecekte olabilecek olayların kurgusu da yapılmıştır.

Naima'ya göre devletlerin ve toplumların kuruluş, yaşayış, olgunluk ve yıkılış sebeplerini bilmeyen kişiler kendi devleti için de herhangi bir tedbir alamaz.

Ona göre devlet için en zararlı şey, uzun savaşlar ve devlet adamlarının aralarındaki görüş ayrılığıdır.

Yanyalı Esad Efendi

XVIII. Yüzyılda yaşamış olan Mehmet Esad Yunanistan'ın Yanya şehrinde doğduğu için eserlerinde **“Yanyavi”** mahlasını kullanmıştır.

Mantık, felsefe, kelam, matematik, astronomi ve Öklid geometrisi alanlarında dersler aldı. Müderrislik ve kadılık görevlerinde bulundu.

Lale Devri'nin en önemli ilim ve fikir adamlarından biridir.

III. Ahmet'in Topkapı Sarayı'nda kurduğu kütüphanede vazifelendirildi.

Aristo'nun bazı eserlerini Arapçaya çevirip yorumlaması ile tanındı.

Devrinin âlimleri kendisine “Muallim-i Salis (Üçüncü Öğretmen) unvanını verdi.

Grekçe 'den tercüme yapan heyetin başkanlığına getirildi.

“Talimü's Salis” adını verdiği eserinde Aristo'nun “ Fizika “ esrinin çevirisi ve yorumu yer almaktadır.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

III. ÜNİTE

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DENGİ STRATEJİSİ

[1774-1914]

3. ÜNİTE

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE DENGİ STRATEJİSİ

(1774-1914)

OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ VARLIĞINA YÖNELİK TEHDİTLER

- XIX. yüzyıl başında Osmanlı Devleti, toprak bakımından dünyanın en büyük devletleri arasında yer almaktaydı.
- **1789 Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı** ile Avrupa’da bilim, teknik, politika gibi birçok alanda yeni gelişmelere neden oldu.
- Devletlerarası politikada “**kendine yeterlilik**” ilkesiyle hareket eden Osmanlı Devleti, değişen dünya dengeleri karşısında yeni adımlar atarak gücünü korumaya çalıştı.
- XVIII. yüzyılda devlet kurumlarında askerî ve teknik alanlar başta olmak üzere geniş çaplı ıslahatlara girişildi.
- XIX. yüzyılda Avrupa’nın siyasetine İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya yön vermekteydi.
- Almanya ve İtalya ise XIX. yüzyıl sonlarında siyasi birliklerini tamamlayıp tarih sahnesine çıktı.
- **Sanayi İnkılabı** ile gelişen yeni sömürgecilik anlayışı beraberinde ham madde ve pazar arayışı Avrupalı devletleri Asya, Avrupa ve Afrika kıtasında milyonlarca kilometrekare toprağa sahip Osmanlı Devleti’ni parçalama düşüncelerine itti.
- **Fransız ihtilali** ile milliyetçilik akımları etkisinde azınlıkları Avrupalı büyük güçler etkilemeye başladı.
- İhtilal sonrası Fransa, Avrupa’da monarşi ile yönetilen ülkelerin hedefi hâline geldi.
- Fransız İhtilali’nin yaydığı milliyetçilik ve ulus devlet anlayışının ülkelerine yayılmasından çekinen devletler bir araya gelerek Fransa’ya karşı savaş başlattılar.
- Avrupa’da uzun süreli savaşlar Fransa’nın yenilmesiyle son buldu.
- Rusya, Avusturya ve Prusya’nın öncülüğünde İngiltere’nin de katılımıyla monarşi yönetimleri Viyana’da kendi sistemlerini korumak için bir araya geldi. -Fransa girdiği savaşlardan yenik çıkmasına rağmen kongreye davet edildi.

Viyana Kongresi (1815)

Neden:

- Fransız ihtilali sonunda Fransa’daki gelişmeler Avrupa ülkelerini rahatsız etmesi,
- Napolyon döneminde Fransa’nın çok güçlenmesi,
- Monarşilerin yönetimlerini koruma isteği.

Sonuç:

- Fransız ihtilalinin etkileri ortadan kaldırılacak.
- Mutlakıyetleri devam ettirilecek.
- Avrupa’da kongreye katılan devletlerin istekleri doğrultusunda şekil verilecek.
- Avusturya başbakanı Meternik etkin rol oynadı.
- Napolyon Bonapart’ın bozduğu Avrupa siyasi dengesi yeniden kuruldu.
- Avusturya’da İngiltere, Rusya, Prusya bir araya gelerek Kutsal ittifakı oluşturdular.
- Bu döneme Restorasyon dönemi denir. Navarin olayına kadar sürer.
- Restorasyon yeniden kurmak anlamındadır.
- “Kutsal İttifak ”ortaya çıktı. (Hristiyanlık düşüncesi etkilidir.)
- Avrupalı devletler kongrede, Osmanlı Devleti’nin geleceğine yönelik bazı konuları da ele alıp karara bağladılar.

Şark Meselesi (Doğu Sorunu)

– İlk defa 1815'te Viyana Kongresi'nde kullanıldı.

– Avrupa devletlerinin XIX. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı Devleti'ne karşı yürütecekleri siyaseti ifade eden bir kavramdır.

– Türkleri Anadolu'dan çıkarmayı amaçlayan Şark Meselesi 'ni iki kısımdan oluşur.

– **Birinci aşaması:** 1071'de Anadolu'ya Türklerin gelişi ile başlayan ve 1683'te Türklerin Viyana'da yenilgiye uğramaları sona eren ilk aşama. Avrupa savunma, Türkler taarruz hâlinindedir.

– **İkinci aşama:** Avrupalı devletlerin Balkanlar'daki (Sırlar, Rumlar ve Bulgarlar gibi) Osmanlı egemenliğinde yaşayan gayrimüslim halkı isyana teşvik etmesidir.

– XIX. yüzyıla girildiğinde Avrupalı büyük güçler Şark Meselesi ekseninde Osmanlı Devleti'ne karşı işgalci faaliyetlerine devam ettiler.

– Rusya, İstanbul'a ulaşmaya çalışırken, Fransa ise Osmanlı toprağı olan Mısır ve Cezayir'e saldırdı.

– Avrupalı devletler, Balkanlar'da Sırların isyan çıkarmasına öncülük ederken Yunanlara devlet kurma yolunu açtılar.

1821 Rum İsyanı ve Yunanistan'ın Kurulması

– Rumlar, Osmanlı Devleti içinde ayrı bir yere sahip olan azınlıklardandı.

– İstanbul'un fethi ile Fener Rum Patrikhanesine ayrı bir önem verilerek Rumlara ibadet hürriyeti tanındı.

– Rumlar, Eflak-Boğdan'a Voyvoda olur, elçi ve tercümanlık yaparlardı.

– Rumları bağımsızlığa götürecek ilk adım 1814'te Odesa'da gizlice Filik-i Eterya Cemiyeti kurularak atıldı.

– 1894'te **Etnik-i Eterya Cemiyeti** adını aldı.

– 1815 yılında İstanbul'da ilk şubesi açıldı.

– Rumların **ilk isyanı Boğdan 'da Aleksander İpsilanti tarafından çıkartıldı.**

– Rumların **asil isyanı 1821'de Mora Yarımadası'nda başladı**

Neden:

– Milliyetçilik kışkırtmaları sonunda ayaklanma başladı.

– Rumlar, **Bizans Devletinin varisi** olduklarını iddia ediyorlardı.

– Fatih döneminde Osmanlı Devleti'ne katılan bir bölgedir.

– **Tanzimat ve Islahat Fermanı** ile geniş haklar almışlardır.

Sonuç:

– 1814'te Etnik-i Eterya cemiyetini kurdular.

– Zengin Rumların desteğini sağladılar.

– Tepedenli Ali Paşa Rumların isyan edeceklerini İstanbul'a bildirdi ise de

Padişah Tepedelenli'nin kendisinin isyan edeceği şeklinde saraydaki Rumlar tarafından ikna edildi.

– Ortadan kaldırılan **Tepedenli Ali Paşa'nın etkisi kırılınca Rumlar isyan ettiler. (1820)**

– İsyan kısa sürede yayıldı.

– **İsyan bastırma görevi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya** verildi.

– İsyan kısa sürede bastırıldı. (İbrahim Paşa etkisi ile Rusya, İngiltere ve Yunanlılar protokol imzaladı.

– Avusturya ve Prusya Yunan bağımsızlığına Fransa ile karşı çıktı.

– Fransa, İngiltere ve Rusya Anlaşma imzaladı. 1827 Osmanlı Devleti anlaşmayı kabul etmedi.

Navarin Olavı (1827)

Neden:

– **Mehmet Ali Paşa'nın Mora isyanını bastırmasına karşılık Mora ve Girit Valiliğini de ele alması, Mısırdaki güçlü bir yönetim istemeyen Fransa, İngiltere ve Rusya'yı harekete geçirdi.**

Sonuç:

- Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımasını isteyen devletler, **II. Mahmut'a bunu kabul ettirmeyince Navarin 'de (1827) Osmanlı Donanmasını yaktılar.**
- **Osmanlı-Rus Savaşı başladı.**
- **Yeniçeri Ordusunun kaldırılması** ile ordu disiplini bozulan Osmanlı Devleti Ruslarla yaptığı savaşı 1828'de kaybetti.
- **1815 Viyana Kongresi'nde** belirlenen siyasete göre bir yerde **milliyetçilik ayaklanması çıkarsa** kongreye katılan ülkeler hep birlikte isyan çıkan devlete yardım etme kararı almışlardı. **Fakat bu siyaset, Osmanlı Devleti için uygulanmadı.**

Edirne Antlaşması imzalandı. (1829)

Yunanistan bağımsız bir devlet oldu. (1829)

İlk kez bir Balkan halkı, bağımsızlığını kazanarak Osmanlı Devleti'nden ayrılmış oluyordu.

3 Şubat 1830'da Londra'da yapılan görüşmelerde **Yunanistan Krallığı resmen kuruldu.**

Kutsal Yerler Sorunu

– Semavi üç din (**İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilik**) açısından kutsal bir yere sahip olan Kudüs, tarih boyunca önemini korumuştur.

– **Ortodoks ve Katolik Hristiyanlar arasında kutsal yerlerin koruyuculuğu üzerinden süregelen rekabetin adı Kutsal Yerler Sorunu olarak adlandırılır.**

– **Rusya, kendini Ortodoks Kilisesi'nin yanında Osmanlı Devleti'nin de koruyucusu olarak görüyordu. (Panslavizm)**

– 1833'te Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın imzalanması Rus çıkarlarına uygun bir durum ortaya çıkarmıştı.

– **Osmanlı Devleti'nin Fransa ve İngiltere ile münasebetlerini** geliştirmeye başlaması **Rusya'nın tepkisine yol açtı.**

– İngilizler, Rusya'nın 1853'te Osmanlı Devleti'ni paylaşma teklifini reddetti.

– Rus çarı Osmanlı Devleti hakkında tek başına hareket etme kararı aldı.

– **Hareket noktası ise Kutsal Yerler Sorunu oldu.**

– 1853'te Mençikof'un İstanbul'u terk etmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler askıya alındı.

– Fransa, 1846'da kutsal yerler üzerinden yeniden ayrıcalık talep etmesiyle karşısında Rusya'yı buldu.

– Osmanlı Devleti, Fransa ve İngiltere arasında toplantılar yapıldı

– Rusya Ortodoksların himayesinin bir senetle kendilerine verilmesini talep etti.

– 1853'te Ruslar, Eflak ve Boğdan'a saldırdı.

Kırım Savaşı (1853-1856)

Neden:

– **Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri,**

– **Hünkâr iskelesi anlaşmasında elde ettiği çıkarları devam etme isteği**

– Rusya'nın İngiltere ile Osmanlı Devleti'ni paylaşma teklifini İngiltere'nin reddetmesi,

– **Rusya'nın Osmanlı Devleti sınırları içinde Küçük Kaynarca Anlaşması ile Ortodokslar üzerinde elde ettiği hakları genişleterek Fransa'ya karşı bir üstünlük çabası,**

– İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'ne Rusya'nın güçlenmemesi için destek vermeleri,

– **Osmanlı sınırları içinde Kutsal yerlerde geniş ayrıcalıklar istemesi,**

– **Mençikof'u elçi olarak İstanbul'a göndermesi, üzerine Osmanlı – Rus savaşı başladı.**

Sonuç:

– Osmanlıların savaşın ilk döneminde Ruslara üstünlük sağlamaları üzerine, İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkale Boğazını Londra Anlaşmasını hiçe sayarak geçmeleri üzerine **Rusya Sinop'ta Osmanlı donanmasını yaktı.**

Sinop Baskını (1853)

- **Rusya'ya karşı Fransa ve İngiltere**'de savaş ilan etti.
- Piyemonte hükümeti de Osmanlıları destekledi.
- **Ruslar ağır bir yenilgiye uğradı.**
- Malakof ve Sivastopol kalelerini kaybeden Ruslar barış istedi.
- Piyemonte, İngiltere, Fransa, Rusya, Osmanlı Devleti ve Avusturya'nın katılımı ile **Paris konferansı yapıldı**
- 1854'te Kırım Savaşı devam ederken Osmanlı Devleti içine düştüğü mali sıkıntılardan dolayı ilk kez dış borçlanmaya başvurdu.
- İlk dış borç İngilizlerden alındı.
- Müttefiklerin başarısı, Çar I. Nikola'nın ölümü ve yerine geçen Çar II. Aleksander 'ın barış talep etmesi Kırım Savaşı'nı bitirdi.

Paris Barış Antlaşması (1856)

- Rusya ile yapılacak barış görüşmeleri için 1856'de Fransa'nın başkenti Paris'te Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya ve Piyemonte bir araya geldi.
- Osmanlı Devleti bir Avrupa devleti olarak sayıldı.
- 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) ve Berlin Kongresi
- Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü 1856'dan beri savunan Avrupalı devletler, 1871'den sonra bu siyasetlerini terk edip Şark Meselesinden kendileri için pay çıkarmaya çalıştılar.
- İstanbul Konferansı öncesinde 1871'de Rusya'nın Paris Barış Anlaşması'nı tanımadığını ilân etmesi Rus tehlikesini tekrar gündeme getirdi.
- 1876'da Balkanlar'daki bu gelişmelerin görüşülmesi amacıyla İstanbul'da bir konferans düzenlenmesi kararlaştırıldı.
- İstanbul Konferansı (Tersane Konferansı) başladığı esnada Osmanlı Devleti I. Meşrutiyeti ilan etti)

Neden:

- Panslavizm politikasının etkisi.
- Rusya'nın Paris Anlaşmasından duyduğu rahatsızlık.
- Berlin Konferansı ile Almanya Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı aleyhinde Bosna-Hersek için karar almaları.
- 1876 'da Osmanlı Devleti, Rusya ve İngiltere Fransa Avusturya ve İtalya'nın katılımı ile yapılan İstanbul Konferansında alınan Sırbistan ve Karadağ'dan Osmanlı askerinin çekilmesi ve Bulgaristan'ın ikiye bölünmesi kararı almaları.
- Osmanlı Devleti'nin 1877'deki Londra Protokolü'nü reddetmesi.

Sonuç:

- 23 Nisan'da Rusya, Osmanlı Devleti ile savaş hâlinde olduğunu dünyaya ilan etti.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)

- Rumi takvimin 1293 senesinde cereyan etmesinden dolayı bu savaş, **93 Harbi** adıyla anıldı.
- 20 Nisan'da Doğubayazıt, 17 Mayıs'ta Ardahan düştü.
- Doğubayazıt ve Ardahan'ı ele geçiren Ruslar bu defa Kars'a yöneldi.
- **Ruslar doğuda, Kars Ardahan, Batum ve Erzurum'a kadar ilerledi.**
- Ahmet Muhtar Paşa bu bölgede etkisiz kaldı.
- Batıda Gazi Osman Paşa Plevne'de önemli bir direniş gösterdi ise de, Ruslar Edirne'ye kadar geldiler.
- Osmanlı devleti barış istedi.
- Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 1878'de ateşkes imzalandı.

1878 Ayastefanos Antlaşması

Ayastefanos Antlaşması'nın maddelerine göre;

- Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlıkları tanınarak Osmanlı Devleti'nden ayrıldı.
- Büyük Bulgaristan Prenslığı kurularak Osmanlı Devleti'ne bağlandı.
- Bosna-Hersek'in Rusya ve Avusturya tarafından ortaklaşa himaye edilmesine karar verildi.
- Kars, Ardahan, Batum ve Doğubayazıt Rusya'ya bırakıldı.
- Girit, Teselya ve Arnavutluk'ta ıslahatların yapılması karar altına alındı.

-Ayastefanos Antlaşması ile çıkarları zedelenen iki devlet Avusturya ile İngiltere oldu.

– **İngiltere, Rus tehlikesinden Osmanlı Devleti'ni koruma amacıyla Kıbrıs Adası'na yerleşmek istedi.**

- 1878'de Kıbrıs Adası'na İngilizlerin gelmesine izin verildi.
- İngilizlerin Kıbrıs Adası'na gelişi gizli tutularak Berlin Kongresi'nde kamuoyuna duyuruldu.
- İngilizlerin bu hamlesine en fazla karşı çıkan devlet Rusya oldu.
- Ayastefanos Antlaşması sonrası yapılması planlanan kongrenin Almanya'da toplanması kararlaştırıldı
- Rusya bu anlaşmayla Osmanlı Devletini istediği gibi parçalamış ve Bulgaristan Krallığını kurdurarak Akdeniz'e inmeyi başarmıştır.

– **Ayastefanos Osmanlı tarihinde ilk kez yürürlüğü girmeyen bir anlaşma oldu.**

Berlin Kongresi (1878)

- 1878'de Almanya'nın başkenti Berlin'de Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Avusturya, Fransa, İtalya ve Almanya devletleri bir araya geldi.
- Kongreye katılan her devlet kendi şartlarını öne sürdü.
- Berlin Antlaşması imzalandı.
- Romanya, Sırbistan ve Karadağ resmen bağımsız oldu.
- Büyük Bulgar Krallığı üç parçaya bölündü.
- Bosna-Hersek, yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakıldı.
- Islahat yapılması şartıyla Makedonya, Osmanlı Devleti'ne bırakıldı.
- Doğubayazıt'ın verilmesi şartıyla Kars, Ardahan ve Batum Ruslara verildi.

– **1878 Berlin Kongresi ile Avrupalı devletler, Ermeniler için Doğu Anadolu'da ıslahatların yapılmasını istedi.**

– **Avrupalı büyük devletler Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma siyasetinden vazgeçtiğini 1878 Berlin Antlaşması ile açıkça ortaya koydu.**

– XIX. yüzyıl boyunca **“Denge Stratejisi”** yürüten Osmanlı Devleti, Almanya ile siyasi ve askerî alanda yakınlaşma dönemini başlattı.

Ermeni Meselesi

– Ermeniler Osmanlı Devleti'nde esnafliklar yanında maliye, içişleri, dışişleri ve adliye bakanlıklarında da görev alıyorlardı.

– **1878 Berlin Antlaşması'nda alınan kararlar Ermeni Meselesi 'nin çıkış noktasıdır.**

– Ermenileri Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmak isteyen Avrupalı devletler ilk olarak Ermeniler arasındaki mezhep ayrılıklarından faydalandı.

– Ortodoks olan Ermeniler arasında İngiltere ve Fransa'nın etkisiyle Katolik ve Protestanlık mezhepleri de yayıldı.

– Ermeniler başta olmak üzere diğer azınlıklara Osmanlı karşıtlığı temelinde milliyetçilik fikri aşılarmaya başlandı.

– **1878 Berlin Antlaşması**, 61. Maddesine göre Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'nden Ermenilerin yaşadığı vilayetlerde zaman geçirmeden ıslahat yapmasını ve güvenliklerinin sağlanmasını istedi.

- **I. Dünya Savaşı'nda yeni bir karakter kazandı.**
- Ermeni komitacıları yurt genelinde yeniden çetecilik faaliyetleri yapmaya başladı.
- Büyük ve sistemli hareketler için Ermeniler, İngiltere ve Rusya'dan gelecek işareti beklediler.
- 15 Nisan'da Van'da, 17'sinde Sason'da, 18'inde Bitlis'te Ermeniler isyan başlattı.
- Ermeni ayaklanmaları yurdun güvenliğini tehlikeye düşürdü.
- İttihat ve Terakki Hükûmeti tedbir aldı.
- **27 Mayıs 1915'te Geçici Sevk ve İskân Kanunu (Tehcir Kanunu) çıkartıldı**
- Ermeniler, Halep ve Suriye vilayetlerinin bazı bölgelerine zorunlu göçe tabi tutuldular.
- Avrupa'da zorunlu göçe, adeta soykırım görüntüsü verilerek Batı'da basın yayın organlarında Türkler karıştı propagandalar yapıldı.

Makedonya Sorunu

- Balkan devletleri toprak ve nüfus bakımından küçük devletlerden oluşuyordu.
- **1829'da Yunanistan, 1878'de Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan bağımsızlıklarına kavuşmuştu.**
- Yunanistan **“Megola İdea”** düşüncesini, Sırlar, Büyük Sırbistan'ı kurmayı, Bulgaristan ve Romanya da topraklarını genişletmeyi hedeflemişlerdi.

– Bu devletlerin hepsinin isteklerinin kesiştiği yer Makedonya'ydı.

- Makedonya'da ilk büyük isyan **Manastır şehrinde 2 Ağustos 1903'te başladı.**
- Makedonya'da yaşanan bu gelişmeler neticesinde **II. Meşrutiyet 1908'de ilan edildi.**
- Trablusgarp Savaşı'nda (1911) İtalya'nın saldırısını fırsat bilen çeteler Makedonya'da çeşitli katliamlara ve yağmalamalara girişti.
- **Balkan devletleri Osmanlı Devleti aleyhinde bir ittifak yaparak Balkan Savaşı hazırlıklarına hız verdiler.**
- Balkan coğrafyasının etnik yapısıyla oynanması planından Makedonya da payını aldı.
- Makedonya, 1912- 1913 yılları arasında cereyan eden **Balkan Savaşları sonunda imzalanan Bükreş Antlaşması** ile Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaştırıldı.

İtalya ve Almanya'nın Siyasi Birliklerini Kurması

- 1856 Kırım Savaşı sonrası Avrupa'da İtalya ve Almanya'nın kuruluşu dünya tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu.
- İtalya ve Almanya'nın peş peşe siyasi ve millî birliklerini kurmasıyla Avrupa'daki güç dengesi değişime uğradı.
- **İtalya millî birliğinin kurulmasında 1807'de kurulan Karbonari adlı örgüt etkili olmuştur.**
- **Gizli bir örgüt olan Karbonari, 1821'de ilk isyanları başlattı.**
- 1848 İhtilallerinde Piyemonte Krallığı öncülüğünde birlik ve bağımsızlık için mücadele veren İtalyanların isyanları sonuçsuz kaldı.
- **Avusturya İtalyanlar 'ın bağımsızlığı önündeki en büyük engeldi.**
- Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımının İtalya'da başarıya ulaştı.
- Piyemonte Kontu Kavur ve Fransa İmparatoru III. Napolyon Avusturya'ya karşı ortak mücadele kararı aldı.
- İtalyanlar, 1870'te Roma'yı Avusturya'dan alarak İtalya Devleti'nin kuruluşunu ilan edip millî birliğini tamamen sağladı.
- **Alman millî birliğinin kurucusu Bismarck, Almanya'yı Avrupa'nın karada en güçlü devleti hâline getirmek amacıyla** dış politikada farklı bir yol izledi.
- Bismarck, bu arzusunu gerçekleştirmesini engelleyecek güç olarak karşısında Fransa'yı görmekteydi.
- Prusya'nın öncülüğünde Alman birliğinin sağlanması XIX. yüzyılın önemli Alman devlet adamı Bismarck'ın çabalarıyla oldu.
- Germen ırkından gelen Avusturya ve Prusya, Alman birliğini sağlayabilecek iki devletti.
- Alman milliyetçileri Prusya etrafında toplanmaya başladı.

- “**Demir Şansölye**” olarak adlandırılan **Bismarck** Prusya siyasetinin öncüsü oldu.
- 1864’te Danimarka’yı, 1866’da Avusturya’yı savaşlarda yenen Prusya’nın önünde engel olarak sadece Fransa kalmıştı.
- **1870’te yapılan Sedan Savaşı’nda Fransa, Prusya’ya yenildi. (1.Dünya Savaşı’nda Alsas Loren’i Fransa Almanya’dan geri almak için savaş açacak.)**
- 1871’de Fransa’da imzalanan antlaşma ile ilk defa Almanya Devleti adından bahsedildi.
- **Prusya Devleti’nin yerine Almanya’nın kurulmasıyla Alman siyasi birliği de resmen kuruldu.**

Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf

- İtalya ve Almanya’nın peş peşe siyasi ve millî birliklerini kurmasıyla Avrupa’daki güç dengesi değişime uğradı.
- Avrupa siyasetine Rusya, İngiltere, Fransa ve Avusturya’nın yanında Almanya ve İtalya yeni bir güç olarak katıldı.
- İtalya ve Almanya’nın kurulması Avrupa siyasetine yeni bir ivme kazandırdı.
- Alman millî birliğinin kurucusu **Bismarck**, Almanya’yı Avrupa’nın karada en güçlü devleti hâline getirmek amacıyla dış politikada farklı bir yol izledi.
- **Bismarck**, bu arzusunu gerçekleştirmesini engelleyecek güç olarak karşısında Fransa’yı görmekteydi.
- Alman millî birliği kurulduğu dönemde Fransızlar, Almanlar karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştı.
- Almanya Fransa’ya karşı güçlü devletleri kendi yanına çekmeye yöneldi.
- Dünya devletleri arasında ilk kez gruplaşma hareketi (bloklaşma) başladı.
- **Almanya**, 1860-1890 yılları arasında yapılan antlaşmalarla **Rusya ve Avusturya Macaristan’ı** yanına çekmeyi başardı.
- Bu birliğe **“Üçlü İttifak”** adı verildi.
- İtalya da daha sonra bu ittifaka katıldı.
- 1890’a kadar Üçlü İttifak’ta herhangi bir ayrışma yaşanmadı.

Not: Almanya, Fransa’yla bir savaşa girse Rusya bu savaşta arka cepheden Almanya’ya saldırabilir kaygısı tarihte Bismarck’ın kâbusu olarak bilinir.

- **Rusya ile Avusturya-Macaristan rekabetinden dolayı üçlü ittifak içindeki denge bozuldu.**
- 1890’da Almanya’da bir taht değişikliği yaşandı.
- II. Wilhelm Dönemi’nde Almanya, Çarlık Rusya’sının kendi yanında yer almasını gereksiz gördü.
- Rusya 1894’te Fransa ile anlaşmaya yöneldi.
- Bu birliğe İngiltere’nin de katılımıyla Üçlü İttifak’a karşı **“Üçlü İtilaf”** bloğu oluşturuldu.
- **Zaman içerisinde bloklar arasındaki ekonomik rekabet, sömürge elde etme ve silahlanma yarışının açığa çıkardığı gerginlik, I. Dünya Savaşı’nın temel nedeni oldu.**

MEHMET ALİ PAŞA’NIN GÜÇ KAZANMASI

- **Mısır Osmanlı Devleti’ne Yavuz Sultan Selim Döneminde katıldı.**
- 19. yy’de ise Sömürge yarısında olan devletlerin ilgi odağı oldu.
- ilk kez Fransa Mısır 1798’de işgal etti. Fakat başarısız oldu.
- Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde ise, **Osmanlı Devleti’nin en çok uğraştığı iç sorun oldu.**

Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı

- Kavala ’da doğan Mehmet Ali Paşa küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, Fransızların himayesi ile yetişmiş, ümmi (okuma yazma bilmeyen) bir kişi olarak Mısır’da Napolyon’a karşı yapılan savaşta başarılı olmuş ve Mısır’da kalarak hızla etkisini artırmış bir kişidir.

- Mısır’da 1804 yılında Osmanlı Devleti’ne karşı karışıklıkların bastırılmasında etkili olmuş, Padişah’ta kendisine Mısır Valiliğini vermek zorunda kalmıştır.
- **Vali olunca bölgedeki Kölemen (Memluklerin) etkisini azaltmıştır.**
- 1807’de İskenderiye’yi işgal etmek isteyen İngilizlere karşı başarı sağlamıştır.
- Fransızların yardımı ile bölgede önemli ıslahatlar yapmış, iyi, disiplinli bir ordu oluşturmuştur.
- Bu ordu ile devletin baş edemediği **Vahhabi isyanını da bastırmıştır.**
- **Muhammed bin Abdülvahhap’ın öncülüğünde Vahabilik adlı hareketin başlattığı isyanı bastırdı.**
- Vehhabiler karşısında otoritesini güçlendirdi.
- **Hac yolunu emniyet altına aldı.**
- **Mora isyanı başlayınca II. Mahmut Kavalalı’dan Mora Valiliğini kendine verilmek şartı ile isyanın bastırılması için yardım istemiş ve isyanı bastıran Kavalalı, Mora Valiliğini de elde etmiştir.**
- Devlete karşı güçlenen Kavalalı **Navarin ’de Osmanlı donanmasının yakılması ve Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne saldırması karşısında** yardım göndermeyen **Kavalalı, II. Mahmut ile arasının açılmasına sebep olmuştur.**
- **Mora Valiliği yanında Suriye Valiliğini de isteyen Mehmet Ali Paşa,** bu isteği yerine gelmeyince oğlu İbrahim Paşa’ya Filistin’i işgal ettirmiştir.
- Bu işgale sessiz kalan II. Mahmut’un etkisini iyice azaltmak isteyen İbrahim Paşa, Konya üzerinden Kütahya’ya ulaşmış ve Anadolu’da da işgallere girişmiştir.
- Bu olay üzerinde Kütahya Anlaşması yapılmıştır.

Kütahya Anlaşması (1833)

Neden:

- **İbrahim Paşa’nın Anadolu’yu işgali üzerine II. Mahmut’un etkisiz kalması,**

Sonuç:

- **Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti’nin kendi içindeki bir isyana karşı başarısız olması üzerine İngilizlerden yardım istenmiştir fakat kabul edilmemiştir.**
- Fransızlar ise Mehmet Ali Paşa’yı desteklediler.

Hünkâr İskeleyi Anlaşması (1833)

Neden:

- Kütahya Anlaşması sırasında İngiltere’den istenen yardımın kabul edilmemesi Fransızların Kavalalı’ya yardım etmeleri Osmanlı Devleti’ni Rusya’ya yaklaştırmıştır.
- **“Denize düşen yılana sarılır”** sözünü haklı çıkarırcasına II. Mahmut eski düşmanı Rusya ile bir anlaşma yapmasını sağlamıştır.

Sonuç:

- **Osmanlı Devleti’nin boğazlar üstündeki hakimiyet haklarını kullanarak imzaladığı ilk ve son anlaşmasıdır.**

- İngilizler politika değiştirmiş ve Osmanlıların yanında yer almaya başlamıştır.
- Ruslar ilk kez boğazlar üzerinde siyasi ve askeri haklar elde etti.
- Rusların” sıcak denizlere inme” ve Akdeniz’e açılmaları gerçekleşti.

Mısır Meselesinin Çözümü:

- İngiltere’nin desteğini alan Osmanlı Devleti, Nizip savaşında (1839) Mehmet Ali Paşa’ya son kez yenilince **bu meselevi milletler arası bir kurulun çözmesine razı oldu.**
- **Mısır Meselesi İngiltere’nin isteği** ile Avrupa devletleri tarafından çözülmeye çalışıldı.
- Londra’da Rusya, İngiltere, Osmanlı Devleti ve Avusturya katılarak bir sözleşme imzaladılar.

Londra Mukavenamesi 1840

- **Mısır hukuken Osmanlı devletine bağlı kalacak,**
- Mehmet Ali Paşa soyundan gelenlerce yönetilecek,
- Suriye, Girit ve Adana Valilikleri Osmanlılara bırakılacak,
- Mısır vergi ödemeye devam edecek,
- Osmanlı Devleti’nin imzaladığı anlaşmalar Mısır’ı da bağlayacak,

Bu anlaşma ile:

– Mısır İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı devletine bağlı hale geldi. (Özerk)

– **Mısır Meselesi böylece Osmanlı Devleti tarafından değil de Avrupa'nın büyük devletlerince halledildi. Bu durum Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünü gösterdi.**

– Bu olay Osmanlı Devleti'nin bir iç olayının ilk kez uluslararası bir platformdan çözülmesini gerçekleştirdi.

Londra Anlaşması (1841)

– Rusya ile imzalanan Hünkâr iskelesi anlaşması sonunda ortaya çıkan Boğazlar sorunu, **Mısır meselesinin çözümü ile Londra'da Fransa'nın da katıldığı bir anlaşma ile çözüldü.**

– Bu anlaşma Hünkâr İskelesi Anlaşması sona erdi.

Buna göre:

– İngiltere Akdeniz'deki çıkarlarını korurken Rusya'da Boğazlardaki haklarını kaybetti.

– Boğazlar sorunu ilk kez milletlerarası bir platformda çözüldü.

KUZEYDEN GELEN TEHLİKE: RUSYA

– Ruslar, 1492 senesinde Moskova Knez'i III. İvan'ın etrafında toplanarak büyük bir devlet olma yolunda ilk adımlarını attı.

– **Rusya'nın sıcak denizlere inmesini hedef alan büyük idealinin temelleri Bizans'ın dinî ve politik mirasçısı olmak iddiasına dayanır.**

– Moskova Knez'i III. İvan'ın Bizans Prensesi Sofya ile evlenmesi, Moskova'nın İstanbul'a halef olacağı düşüncesinin ortaya çıkmasına sebep oldu.

– Rusya'nın 1480'de Altın Orda Devleti'nin hâkimiyetinden kurtuldu.

– 1569 yılında Astrahan Seferi'nde ilk Osmanlı-Rus savaşı cereyan etti.

– **1682-1725 yıllarında Rus tahtına oturan I. Petro, Rusların sıcak denizlere inme politikasının başlatıcısı oldu.**

– **1689'dan itibaren Rusya topraklarını genişletme politikasına hız verdi.**

– **1768'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile son buldu.**

– **1770'te Osmanlı donanmasını Ruslar Çeşme'de yaktı.**

Küçük Kaynarca Antlaşması'yla

- Ruslar, Kırım'ın himayesini Osmanlı Devleti'nden aldı.
- **Karadeniz'in bir Türk gölü olma özelliği de kaybedildi.**
- **Rusya, bu antlaşma ile Ortodoks Hristiyanların koruyuculuğunu da üstlendi.**

– 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşları sonunda Osmanlı Devleti **Yaş Antlaşması (1792) ile Kırım'ın tamamen kaybetti.**

– Navarin 'de (1827) Osmanlı ve Mısır donanmalarının yakılmasıyla **Rusya** bir kez daha Doğu Akdeniz'de güç sahibi olduğunu dünyaya gösterdi.

– **Edirne Antlaşması (1829) ile bütün Karadeniz sahili Rusya'nın egemenliğine girdi**

– **1833'te Mısır Meselesinde Ruslardan destek alınması amacıyla Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın imzalanması**

Rusya'nın Boğazlar üzerinde etkisini artırdı.

Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'da (1876) ayaklanmalar çıktı.

– Osmanlı Devleti I. Meşrutiyeti (Kanun-i Esasi) ilan etti.

– Meşrutiyetin ilanı Rusya'yı memnun etmedi.

– **1877-1878** yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı çıktı. (**93 Harbi**)

– Ayastefanos Antlaşması ve Berlin Antlaşması’yla azınlıkları da kullanan Ruslar Osmanlı Devleti üzerindeki politik hedeflerini gerçekleştirmeyi hızlandırdı.

– 1914’te başlayan I. Dünya Savaşı’nda İtilaf Devletleri tarafında yer aldı. (**Rusya**)

– Osmanlı Devleti, devleti parçalayıp **Sark Meselesi**’ni sonlandırmak isteyen İtilaf Devletlerine (İngiltere, Rusya ve Fransa) karşı savaştı.

– Çanakkale Cephesi’ndeki savaşın zaferle sonuçlanması itilâf Devletlerinin Rusya’ya yardım ulaştırmasını engelledi.

– Rusya’da iç karışıklıklar başladı. – Rusya’da 1917 Devrimi yaşandı ve çarlık rejimi yıkıldı. (Bolşevik İhtilali)

Boğazlar Meselesi ve Rusya

– XVIII. yüzyılda Rus Çarı I. Petro’nun sıcak denizlere inme politikasıyla başlayan yayılmacı siyasetinde İstanbul ve Boğazlar, ayrı bir yere sahipti.

– 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan sonra Rusya’nın Boğazlar üzerindeki talepleri arttı.

– Hünkâr İskelesi Antlaşması, Rusya için istediği ortamın oluşmasını sağladı.

– Boğazlar bu antlaşmayla Avrupalı büyük devletlerin donanmalarına kapatıldığı gibi Rus savaş gemilerine açıldı.

– 1841’de İngiltere’de imzalanan sözleşme (Londra Boğazlar Sözleşmesi) gereğince Rusların Boğazlar üzerindeki ayrıcalığı ortadan kalktı.

– Boğazlar bu sözleşmeyle uluslararası bir statüye kavuştu.

– 1856 Paris Antlaşması’yla Boğazların statüsü 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi esas alınarak yeniden düzenlendi.

– 1878’de Rus askerlerinin İstanbul kapılarına kadar ilerleyişi İngiltere’nin karşı koymasıyla durduruldu.

– II. Abdülhamit Osmanlı Devleti’nin zor dönemlerden geçtiği yıllarda, Rusya karşısında başta İngiltere’ye daha sonra da Almanya’ya yakınlaşmak suretiyle Boğazların statüsünü korumada başarılı oldu.

I. Balkan Savaşı (1912)

Neden:

- Osmanlı Devleti’ni Balkanlardan atmak, (**Haçlı zihniyeti.**)
- Rusya’nın (**Bulgaristan, Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan ile**) Panslavizm politikasını gerçekleştirme düşüncesi.
- Ortodoksların birliği düşüncesi.
- Milliyetçilik akımının etkisi.
- Osmanlı Devleti’nin Trablusgarp’ta, İtalya’ya yenilmesi.
- Balkan Devletleri’nin sınırlarını genişletme isteği.

Savaşın Gelişimi:

– I. Balkan Savaşı ilk olarak 8 Ekim 1912 yılında Karadağ’ın Osmanlı Devleti’ne savaş açması ile başladı.

Daha sonra diğer devletler savaşa başladılar. Romanya savaşa katılmayan tek Balkan Devletidir.

– Osmanlı Devleti-Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan ile savaştı.

Sonuç:

- Osmanlı Devleti savaşa hazırlıksız yakalandı.
- Bütün cephelerde yenildi.
- En karlı devlet **Bulgaristan** oldu.
- İçteki **ittihatçı-İtilafçı parti çekişmesi yenilginin asıl nedeni oldu.** **Ordu siyasete karıştı.**
- Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti.
- Bulgarlar Çatalca'ya kadar ilerledi.
- Osmanlı Devleti Ateşkes istedi.

Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913)

I. Balkan Savaşını durduran anlaşmadır.

Bu antlaşmaya göre:

- **Midye-Enez hattı batısındaki tüm Rumeli toprakları Balkan devletlerine bırakıldı.**
- Arnavutluk ve Ege adalarının durumunu Avrupa'nın büyük devletleri belirleyecek.
- Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a verilecek.
- Bütün Trakya (Kavala ve Dedeağaç dahil) Bulgaristan'a verilecek.
- Makedonya Sırbistan'a verilecektir.

II. Balkan Savaşı (1913)

Neden:

- **Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devletinden alınan toprakları paylaşmasında çıkan anlaşmazlık.**
- Sırbistan'ın Arnavutluk'u alma isteği,
- Makedonya'nın Bulgaristan'a bırakılması,
- Sırbistan ve Yunanistan'ın buna karşı çıkmaları,
- Romanya ve Karadağ'ın da yanlarında yer alması.

Sonuç:

- Bu kargaşadan faydalanan Osmanlı Devleti Edirne'yi Meriç'e kadar ele geçirdi.
- I. Balkan Savaşına katılmayan **Romanya** da savaşa katıldı.
- Balkan Devletleri kendi aralarında bu savaşın bitirilmesi için anlaşmaya vardılar.

Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)

- Balkan Devletlerinin kendi aralarında yaptıkları bu antlaşma ile **Bulgaristan**; Romanya, Yunanistan ve Sırbistan'a bir kısım toprakları bıraktı.
- Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında da ayrı ayrı antlaşmalar yapıldı.

I. İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913)

- Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yapıldı.
- **Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlılara bırakıldı.**
- Bulgaristan Türklere her türlü din, mezhep ve ibadet hürriyeti verdi.
- **Meriç Nehri sınır kabul edildi.**
- **Kavala ve Dedeağaç Bulgaristan'a kaldı.**

Atina Antlaşması (14 Kasım 1913)

- Yunanistan ile Osmanlılar arasında yapıldı.
- **Adalar sorunu çözüldü.**
- Ege Adaları Yunanistan'a bırakıldı.

II. İstanbul Antlaşması (13 Mart 1914)

- Sırbistan Osmanlı Devleti arasında yapıldı.
- Sırbistan'daki Türklerle ilgili düzenlemeler yapıldı.

Balkan Savaşlarının Önemi

- Balkan devletleri önemli amaçlarına ulaştılar.
- **Balkanlarda Osmanlı varlığı Meriç'in doğusu ile sınırlı kaldı.**
- Balkanlarda binlerce Türkün korumasız kalması ve Anadolu'ya göç hareketi başlattı.
- **Ege adaları elden çıktı.**
- **Ege Denizi kontrolü kaybedildi.**
- Arnavutluk bağımsız oldu.
- **Ordunun siyasete karışmasının zararları açıkça görüldü.**
- Bugünkü Bulgaristan sınırı çizildi.
- **Osmanlılık fikri geçersiz hale geldi.**
- İttihat ve Terakki Partisi darbe yaptı.
- **I. Dünya Savaşı'nın Balkanlardaki zemini oluştu.**

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

IV. ÜNİTE

DEVİRİMLER ÇAĞINDA DEĞİŞEN DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİ

4. ÜNİTE

DEVİRİMLER ÇAĞINDA DEĞİŞEN DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİ

Modern Siyasal İdeolojiler

– Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan ve bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefî, dinî, moral ve estetik düşünceler bütününe **“ideoloji”** denir.

– **1815 Viyana Kongresi'nin getirdiği yeni düzen**, birtakım modern fikir akımlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. **Bu akımlar:** Marksizm, liberalizm, kapitalizm ve sosyalizmdir.

Liberalizm

– Liberalizm, tarihsel kökeni XVII. yüzyılın başlarına kadar giden sosyal bir öğreti ve felsefedir. **Özgürlük, serbestlik ve hürriyet** anlamlarına gelen liberalizm, insanların özgürlüğünü savunan bir düşünce sistemidir.

– **XVII. yüzyılın başlarında liberal fikirlerin ortaya çıkmasını sağlayan dört sorun bulunmaktaydı:**

Bunlar:

- a- Durağan sosyal yapı
- b- Ekonomik faaliyetlerde yaşanan kısıtlamalar
- c- Devletin elinde tuttuğu gücün yoğunluğu
- d- Dinî tutuculuk idi.

– **Liberal düşünürler, bu dört soruna karşı şu düşünceleri savundular:**

- a- Tüm bireyler eşit haklara sahiptirler (doğal haklar doktrini).
- b- Ekonomik ve özgürlüklerin önündeki sınırlandırılmalar kaldırılmalı (rekabetçi piyasa ekonomisi).
- c- Keyfi yönetimler sınırlandırılmalı (anayasal yönetim felsefesi).
- d- Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılıp din ve vicdana ait hususların kişilerin özel alanına girdiği meseleler olduğu kabul edilmeli (**Sekülerizm-laiklik**).

– XIX. yüzyılın ortalarında İngiltere'de iktidara geldi.

– **Liberal akımın doğmasını sağlayanlar başlıca düşünürler** **Thomas More, John Locke, David Hume, Adam Smith ve Adam Ferguson**’dur.

Kapitalizm

– **Kapitalizm, serbest piyasa ekonomisi veya serbest girişim ekonomisi olarak bilinir.**

– **Özel teşebbüse (girişim) ve piyasa serbestliğine dayalı olan bir üretim sistemidir.**

– **Sermayenin arz-talep dengesini pazar yolu ile dengeleme sistemidir.**

– **Tarım ekonomisine dayanan feodalizmin çöküşünden sonra Sanayi Devrimi ile kapitalizm ortaya çıkmıştır.**

Kapitalizm İdeolojisinin Ortaya Çıkışı:

Neden:

- XIV ve XVII. yüzyıl arasında **uluslararası ticaretin artması**,
- **Bankacılığın gelişmesi**,
- **Sermaye birikimine** sahip yeni bir iş adamı sınıfının ortaya çıkması,
- İngiliz kumaş sanayisinin büyümesi,
- Bilim metodundaki gelişimin eski düzene olan inancı yıkması,
- **Zenginleşen sanayi ve tüccar sınıfının (Burjuvazi) kendi çıkarlarına uygun yeni bir düzen istemesi**,
- **Protestan Kilisesi'nin getirdiği sermaye biriktirmek anlayışını** kapitalist girişim ruhu ile örtüşmesi,
- **Max Weber**'in Burjuvazilerin isteğine uyan fikirlerinin desteklenmesi.

Sonuç:

- XVIII. yüzyılda **İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi** Almanya, Fransa ve ABD'de büyük bir toplumsal değişime sebep oldu,
- İnsanların çoğunluğu fabrikalarda ve bürolarda çalışmaya başladı,
- **Büyük sanayi şehirleri oluştu**,
- Proletaryanın (işçiler) haklarını korumak için sendikalar ve siyasi partiler ortaya çıktı,
- **Kapitalizme karşı sert eleştiriler yapıldı**,
- Karl Marx ve Friedrich Engels sosyalizm ve komünizm fikirlerini kapitalizme karşı geliştirdi,
- **I. Dünya Savaşı kapitalizmin gelişimini güçlendirdi**,
- Altın standardının yerini ulusal para birimleri aldı,
- **Bankacılık** hegemonyası Avrupa'dan ABD'ye geçti,
- **Dünya Ekonomik Krizi (1929)** ile kapitalizm kendini yeniledi güçlendi,
- **Kapitalizm "biz" duygusu yerine "ben" anlayışını getirdi**,
- Sürekli kazanmak temeli bir dünya görüşü gelişti.

Sosyalizm

- **Sosyalizm, kapitalizme bir tepki olarak doğdu.**
- Kapitalizmin özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve kâr esasına karşı çıkan bir ideolojidir.
- Sosyalizmin sermaye sahipleriyle işçiler arasındaki eşitsizliği gidermeyi hedefledi.
- Servet ve refah farklarını ortadan kaldırma, **üretim araçlarını toplumun mülkiyetine geçirme, özel mülkiyet yerine kolektif mülkiyeti oluşturma, toplumda sınıf farklılıklarını ortadan kaldırma fikirlerini savundu.**

- Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonucunda siyaset ve sanayi alanında gerçekleştirilenler, Avrupa'da yeni bir sosyal, siyasal ve ekonomik sistemi ortaya çıkardı.
- **Kapitalist üretim, işçi sınıfını örgütlü siyasi bir güce dönüştürdü.**
- **Sosyalizmin en önemli siması Karl Marx oldu.**
- Karl Marx klasik Alman felsefesini, Fransız sosyalizmini ve İngiliz siyasal düşüncesini bir araya getirdi.
- **Üretim araçları kamuya ait olduğundan tarihsel olarak kapitalizmden sonra kesinlikle sosyalizmin geleceği iddiasında bulundu.**
- Karl Marx, kendi sosyalist sistemini işçi sınıfına dayandırdı ve bütün dünya işçilerinin örgütlenmesine çalıştı.
- I.ve II. Enternasyonaller (Uluslararası İşçi Federasyonu) kuruldu.
- Enternasyonaller işçi birliğini sağlayamadı.
- Sosyalist düşünce fraksiyonları ve parçalanmalar hızlandı.

- Sosyalizm, farklı coğrafi bölgelerde farklı dönemlerde ortaya çıktı, gelişti ve etkisini zamanla yitirdi.
- **Sosyalizminin Fransa'daki en önemli savunucusu Henry de Saint Simon oldu.**
- **Dünyadaki ilk sosyalist devrim 1917'de Vladimir İlyiç Lenin liderliğinde Rusya'da gerçekleşti.**
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalizm yayılarak Doğu Avrupa, Uzakdoğu, Çin, Latin Amerika ve pek çok üçüncü dünya ülkelerinde yönetime gelme imkânı buldu.

Marksizm

- **Bilimsel sosyalizm olarak bilinir.**
- Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ortaya atılan bir fikir akımıdır.
- **Marksizm, ekonomik ve toplumsal olguların değişmesini sağlayan yasaları, kapitalist düzenden yeni düzene nasıl geçileceğini ortaya koyan düşüncedir.**
- **İş yine işçi sınıfına yüklenir** ve Marksizm'in gerçekleştirci işçilerdir.
- Marx'ın en önemli eseri olan Kapital'deki düşüncelerini temellendirir.
- Marksizm sadece bir iktisat teorisi veya siyasal bir program değildir.
- **Bütüncül, devletin olmadığı yeni bir dünya öngören bir ideolojidir.**
- Sosyalist teoriler içinde en etkili olanı, Marks'ın ileri sürdüğü teori olmuştur.

Siyasi İdeolojilerin Toplumsal Etkileri

Liberalizm

- Avrupa'da insanları **Cumhuriyet idaresiyle yönetilme fikrine** de ulaştırmıştır.
- Hükümdarların otoritesine karşı başlayan muhalefet hareketleridir.
- **Fransa da etkisini Cumhuriyet idaresi ile göstermiştir.**
- Liberalizm Avrupa'da **güzel sanatları** da etkiledi.
- Tabiat ile tabiattaki şekilleri özgürce kullanmayı ilke edinen **Romantizm akımının doğmasına** yol açtı.
- Liberalizm **dinî alanda din ve vicdan hürriyetinin devlet tarafından verilmesi** için çaba gösterdiler.

Kapitalizm

- Yaşandığı yerlerde **köylerden kentlere doğru göçler** meydana getirdi.
- Atölyeler **fabrikalara** dönüştü.
- **Coğrafi Keşiflerle** kapitalizm için gerekli olan servet biriktirildi.
- Servet bilimsel gelişmeleri, üretim araçlarındaki gelişmeler ve dağıtım için destekledi, ilerlemeler **Sanayi İnkılabına** yol açtı.
- Sanayi İnkılabı da Avrupa'nın yeni egemen sınıfı olarak tüccarlar ve sanayicileri ortaya çıkardı.
- Avrupa'nın güçlü devletleri sahip oldukları sermayeleri ile güçsüz olan ülkelerin kaynaklarını paylaşmak için yarış içerisine girdi
- **Sömürgecilik** hızlandı.
- Kapitalist gelişmeler **işçi ve sermaye sınıfları arasında derin bunalımlara ve çatışmalara** yol açtı.
- İşçiler fazla çalışma, işçi kazalarının çokluğu, elverişsiz sağlık koşulları, ücretlerin azlığı, kötü beslenme, çocuk ölümleri, hastalıklar, işsizlik ve ekonomik bunalım nedenleri ile emek sömürsüne uğradı.
- **Liberalizm ve kapitalizmin karşısında işçi sınıfının ideolojileri olan sosyalizm ve Marksizm'in doğdu.**

Sosyalizmin

- Etkisi ile İngiltere'de işçi örgütlenmesine izin verildi.
- 1837 ve 1839 yılları arasında yaşanan işçi hareketleri yaşandı.
- Sendikal faaliyet başladı (1851).
- 1864'te Londra'da Uluslararası İşçi Birliği kuruldu.

Marksizm

- XX. yüzyılda ortaya çıktı.
- Rusya'da, 1917 yılında sosyalist devrim yapıldı.
- “**Büyük Proleter Kültür Devrimi**”, 1966- 1976 yılları arasında **Mao Zedong liderliğinde Çin'de ortaya çıktı. (Kültür İhtilali)**
- SSCB egemenliğine bırakılan Doğu Avrupa ve Balkanlar'daki ülkeler de komünizm yönetimine dâhil oldu.**
- 1939-1945 yılları arasında komünist ülkelerin sayısı Rusya ve Çin de dâhil olmak üzere otuz altıya çıktı.
- **Modern siyasi ideolojiler toplumların dinî hayatını ve bilime bakışını etkiledi.**
- Kapitalizm, sekülerleşmenin de hızlanmasına sebep oldu.
- Kadınların iş gücü hâline gelmesiyle eski geleneksel aile yapısı çözüldü.
- Marksizm ve sosyalizm ideolojilerinde dinin herhangi bir olumlu fonksiyonunun olmadığı savunuldu.
- Sosyalistler, kapitalizmin dinin pratikteki uygulamalarını aşındıracağını ve zamanla dinin toplumlar üzerindeki etkisinin ortadan kalkacağını öne sürdü.
- İnsanın kutsalla olan bağlılığı zayıfladı.
- **Yaşamın anlam ve amacı yalnızca dünyaya özgü tüketime indirgendi.**
- **Evrensel değerlerle birlikte millî kültürel değerler de erozyona uğradı.**
- Değerlerde yaşanan aşınma ve ahlaki çöküntü toplumsal pek çok sorunu ortaya çıkardı.

Mutlak Monarşiden Anayasal Monarşiye

Avrupa 1830 ve 1848 ihtilalleriyle insanlar için vazgeçilemez birtakım ilkelere ve değerlere anayasalarda yer verilmesi önemsendi.

- 1787 Amerikan ve 1789 Fransız İhtilali, iktidarı sınırlandırmanın anayasal bir gereklilik olmasını kabul ettirdi.
- **Anayasal gelenek ilk defa İngiltere'de başlamıştı (Magna Carta-1215). (Büyük Şart)**
- **Amerikan bağımsızlık savaşı sırasında ilan edilen “Amerika Bağımsızlık Bildirgesi” de Fransa'yı etkiledi.**
- Fransa'da mutlak monarşi yönetimine karşı tepkiler başladı.
- **1789 Fransız İhtilali ile İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ilan edilerek yeni bir anayasa hazırlandı.**
- Anayasa, krallığı kaldırmadığından mutlak monarşiden anayasal monarşiye geçilmiş oldu.

DEVRİMLER VE DEĞİŞİMLER

Fransız İhtilali'nin İmparatorluklara Etkisi

- **Fransız İhtilali beraberinde ulus, milliyetçilik, millî egemenlik, demokrasi, laiklik, adalet gibi kavramları ortaya çıkardı.**
- İhtilalin ülkelerini etkilemelerinden çekinen devletler Avrupa'da Fransa'ya karşı birleşip savaştılar. **İhtilal öncelikle çok uluslu devletleri (Avusturya Macaristan İmparatorluğu, Rusya ve Osmanlı Devleti) etkiledi.**
- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içerisinde, Macarlar, Lehler (Polonyalılar), Çekler, Hırvatlar ve Romenler gibi birçok milleti barındırmaktaydı.
- **Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki milletlerin bağımsızlıklarına kavuşmaları imparatorluğun dağılması anlamına geliyordu.**
- Bağımsızlık için ayaklanan Sırp, Hırvatlar ve Romenler isteklerine kavuşamadı.
- **Fransız İhtilali “nin yaygınlaştırdığı liberalizm ve nasyonalizm (milliyetçilik) akımları Rusya'yı da etkiledi.**
- Rusya, Fransız İhtilali “nin yaymış olduğu fikirlerden dolayı çıkan liberal ve milliyetçi ayaklanmaları bastırmaya çalıştı.

- 1870 yılında İtalya, 1871 yılında da Almanya millî birliğini kurdu.
- Fransız İhtilali “nin yaygınlaştırdığı liberalizm ve nasyonalizm (milliyetçilik) akımları Rusya “yı da etkiledi.
- Rusya, Fransız İhtilali “nin yaymış olduğu fikirlerden dolayı çıkan liberal ve milliyetçi ayaklanmaları bastırmaya çalıştı.
- Fransız İhtilali sonrasında 1789 İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bildirgesi'yle gelen kanun önünde bütün vatandaşların eşitliği (siyasal eşitlik) ilkesi gelişti.
- 1815’ten itibaren, aydınlar tarafından ekonomik eşitlik anlayışı olarak sosyalizm akımı doğdu.
- Sosyalist akım, 1917’de Çarlık Rusya’sının Bolşevik İhtilali ile yıkılmasına ve yerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin kurulmasına neden oldu.

ÖNEMLİ NOT: Fransız İhtilali önceleri Osmanlı Devleti “ni olumsuz etkilemedi. Çünkü Osmanlı Devleti'nde Avrupa'daki gibi ayrıcalıklı bir sınıfın bulunmaması, İslam ülkesi olması, Avrupa Devletler Hukukuna tabii olmaması, İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bildirgesi “nin kendisi için tehlike oluşturmayaacağı gibi etkenler vardı.

- Osmanlı Devleti ihtilal sırasında tarafsızlığını korudu.
- Fransa'daki rejim meselesinin Avrupa “nın bir iç sorunu olduğunu düşündüğünden Avrupa “nın hiçbir yerinde hoş karşılanmayan ihtilalcilerin Osmanlı ülkesinde rahatça gezebilmelerine izin verdi.
- Fransız İhtilali nasyonalizm akımı etkisi ile zaman içerisinde çok uluslu Osmanlı Devleti “ni de etkiledi.
- Balkan Savaşları sonuna kadar etkisini artırarak sürdürdü.
- Balkan ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarına sebep oldu.
- İhtilalin yaydığı fikir akımları, Osmanlı Devleti'ndeki subay ve teknik okullarda ders veren yabancı öğretmenler tarafından yayıldı.
- Tanzimat Fermanı “nın yayınlanması, Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet yıllarında fikir akımları etkili oldu.
- Türkçülük akımı hızla Osmanlı coğrafyasında yayılmaya başladı.

Osmanlı Devleti’nde Bağımsızlık Hareketleri

- Osmanlı Devleti'nde Fransız İhtilali ile gelişen milliyetçilik akımının etkisiyle birçok isyan meydana geldi.
- Hristiyan topluluklara yönelik yapılan bu çalışmalar bağımsızlık düşüncesinin hızla yayılmasına ve Osmanlı Devleti “nin başına yeni sorunların oluşmasına yol açtı.
- Meternik Politikası ile Fransız İhtilali “nin getirmiş olduğu milliyetçilik akımına karşı birlikte hareket etme kararı alan devletler Osmanlı Devletinin karşılaştığı sorunlar olunca kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiler.
- 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı Devleti yenilince yapılan Edirne Antlaşması'ndan sonra Yunanistan bağımsızlığını ilan etti.
- Sırp lar Berlin Antlaşmasıyla 1878 yılında bağımsız oldular.
- Milliyetçilik ayaklanmaları Osmanlı topraklarında hız kesmeden devam etti.

XIX. Yüzyıl Sosyal Muhalefet Hareketleri

1830 ihtilali

Neden:

- Ekonomik hayatın gelişmesinin ancak **siyasal alandaki liberalizm** ile gerçekleşeceğine inanılması,
- Avrupa halkında özgürlük akımının gittikçe gelişmesi,
- **1815 Viyana Kongresi'nden** sonra **Meternik Sistemi ile kralların özgürlük düşüncesini benimseyen Avrupa halkının üzerinde hakları kısıtlayıcı politika uygulaması,**
- **1815-1830 yılları arasında ülkelerin anayasal düzene geçmeleri ve kralların anayasayı kaldırmak istemesi,**
- Başka devletlerin egemenliği altındaki halklarda **milliyetçilik akımının güçlenmesi,**
- Almanya "da bilim ve felsefenin ilerlemesiyle Avrupa "ya **liberalizmin yerleşmesi,**
- Fransız ihtilalinin getirdiği değişime karşı **mutlakıyet idaresinin dayatması ve buna karşı halkın harekete geçmesi,**
- **Napolyon "un kendini imparator ilan etmesine gösterilen tepkiler.**

Sonuç:

- **1830 İhtilalleri, ilk olarak Fransa "da başladı,**
- İhtilal başarılı olunca Almanya, İtalya, Polonya, İngiltere ve İspanya'da da etkilerini hissettirdi.
- Fransa, Belçika ve İspanya "da liberalizm hareketi başarıyla sonuçlandı,
- Liberalizm akımı sayesinde **İsviçre bağımsızlığını kazandı,**
- **Hükümdarların kutsal hakları yerine, milletlerin egemenliği hâkim olmaya başladı,**
- **1830 İhtilallerinde Batı Avrupa "da aristokrat sınıf burjuvazi sınıfı karşısında yenilgi aldı.**
- 15 Ekim 1833'te gizli bir antlaşma ile monarşiyi savunan Avusturya, Rusya ve Prusya aralarında Doğu Bloğu'nu, Nisan 1834'te Londra'da yapılan antlaşma ile de İngiltere, Fransa, İspanya ve Portekiz liberalizmi savunan Batı Bloğu'nu oluşturdu.

1848 İhtilalleri

Neden:

- **Avrupa'da sanayi geliştikçe ve üretim arttıkça, ulaşım sorununun ortaya çıkması,**
- Ulaşım araçlarının gelişmesiyle demiryolu önem kazanması, mesafelerin kısalması,
- **Toplumlaraarası etkileşimin hızlanması,**
- **Liberalizmin güç kazanması,**
- Sanayi Devrimi, şehirlerin nüfusunun artması.
- **İşçi sınıfının haklarını korumak için harekete geçildi.**
- **Sanayileşme ile hızlanan işçi sayısı sosyalizmin etkisini artırdı.**

Sonuç:

- **Sicilya'da başlayan 1848 İhtilalleri** Fransa'da güç kazanarak diğer ulusları da etkiledi,
- 1848 İhtilallerinde Fransa'daki liberaller ve sosyalistler geçici bir başarı elde ettiler,
- Almanya, İtalya ve Macaristan'daki ihtilal hareketleri, milliyetçilik açısından başarısızlıkla sonuçlandı,
- Belçika, Hollanda, Danimarka, Sardunya ve İsviçre ihtilalleri ise özgürlüklerin güçlenmesini sağladı,
- Avrupa'da yeni bir barış dönemine girilerek Avrupa uygarlığını geliştirecek yeni adımlar atıldı,

- Hükûmetler, ideoloji veya inançlar üzerinden değil güç ve gerçeklik üzerinden siyaset yapmaya başladılar,
- Devletler doğal düşman veya müttefik gibi davranışları sergilemek yerine kendi çıkarlarını gözettiler,
- 1848 İhtilallerine karşı çıkan Avusturya ve Rusya zayıfladı, İtalya ve Almanya siyasi birliklerini oluşturdu.

ZORUNLU ASKERLİK SİSTEMİNDEN ULUS DEVLETE

Zorunlu askerlik sisteminin başlangıcı Fransız İhtilali'ne dayanırken modern ordu kurma fikri XVI. yüzyılda Nicole Machiavelli (Nikola Makıavelli) tarafından ortaya atıldı.

Millî bir devlet kurma fikri, zorunlu askerliğe dayalı millî bir ordu kurma fikrinin doğmasına sebep oldu. Fransa'da cumhuriyetin ilanından sonra çıkan ayaklanmaları bastırmak için daha fazla askere ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyacı karşılamak için seferberlik kararnamesi ilan edildi. Kararnameye göre her Fransız erkek, asker kabul edildi. Bu kararname ile zorunlu askerlik uygulanmaya başlandı. Bu uygulama Avrupa devletlerinde hızla yayıldı.

Ulus devletler zorunlu askerlikle güçlü bir ordu kurmayı hedefledi ve aynı zamanda farklı statülere bölünmüş topluluktan eşit vatandaşlığa geçişi sağladı.

OSMANLI DEVLETİ'NDE MODERN ORDU KURMA ÇABALARI

NİZAM-I CEDİD ORDUSU

- **III. Selim'den itibaren** askerî alanda geniş çaplı ıslahatlar yapıldı.
- **Yeniçeri Ocağında ilk bozulmalar** XVI. yüzyıl ortalarında başladı.
- **Yeniçerilerin evlenmeye başlaması ve Askerlik dışında başka mesleklerle uğraşması** onları talim yapmaktan uzaklaştırdı. Bu durum onların askerlik yeteneklerini zayıflattı.
- **Sultan III. Murat Dönemi'nde askerlikle alakası olmayanların Yeniçeri Ocağına alınması** orduda bozulmayı hızlandırdı.
- **Yeniçeriler orduda asker sayımına karşı çıktıkları için savaştan kaçanlar veya şehit olanlar tespit edilememekteydi** ve bunların maaş defterleri (mevacip veya esame defteri) bir senet gibi alınıp satılmaktaydı.
- **Orduda, liyakate dayalı belirli bir tavin ve terfi sisteminin bulunmaması rüşvet ve iltimasın önünü açtı.**
- **Böylece askerlikle alakası olmayan kişilerin orduya girmesi ordudaki disiplinin bozulmasına neden oldu.**
- **Osmanlı ordusunda çağa uygun bir yapılanmayı gerçekleştirme girişimlerinin** başlangıcı **"Nizam-ı Cedit" askerî birliklerinin kurulmasıdır.**
- **III. Selim** **Yeniçeri Ocağı dışında yeni bir askerî birlik kurdu.** 1792'de İstanbul'da Levent Çiftliği'nde yeni askerî birlikler eğitim ve öğretime başladı.
- **Nizam-ı Cedit ordusu kurulurken mevcut ocakların ıslahı için de çaba gösterildi, yeniçerilere ise dokunulmadı.**
- Fransa, İngiltere ve İsveç'ten mühendisler ve ustalar getirtilerek Tophane'de önemli düzenlemeler yapıldı.
- **III. Selim Osmanlı Devleti'nde Modern Topçu Ocağının temelini atan kişi oldu.**
- **Nizam-ı Cedit Ocağının gelişmesiyle Üsküdar'da Selimiye Kışlası inşa edildi.**

- Yeni düzenlemelerle **“Bostancı Tüfenkçisi Ocağı”** kuruldu.
- Yeni birliklerin giderlerini karşılamak amacıyla **İrad-ı Cedit Hazinesi** kuruldu.
- XIX. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul dışında Rumeli ve Anadolu’da Nizam-ı Cedit birlikleri oluşturuldu.
- **Kabakçı Mustafa İsyanı sonucu padişahın tahttan indirilmesi ve öldürülmesi** (1807) bu faaliyetlerin başarıya devam etmesini engelledi.
- III. Selim’in öldürülmesiyle İstanbul’daki Nizam-ı Cedit birlikleri dağıtıldı, taşradaki kışlalar yıkıldı.

YENİÇERİ OCAĞININ KALDIRILMASI VE ASÂKİR-İ MANSÛRE-İ MUHAMMEDİYENİN KURULMASI

- **II. Mahmut’un tahta çıkmasını sağlayan Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa**, kendine bağlı askeri kuvvetleri olan güçlü bir sadrazamdı.
- Önce Nizam-ı Cedit’in benzeri olarak **Sekban-ı Cedit Ocağını kurdu.**

1808’de Alemdar Mustafa Paşa’nın Sekban-ı Cedit kuvvetleri ile halk ve yeniçeriler arasında adeta bir iç savaş yaşandı. Yeniçeriler, Alemdar Mustafa Paşa’yı öldürüp saraya doğru harekete geçti. **II. Mahmut**, Osmanlı Hanedanı’nın tek erkek üyesi olarak kalmak için **IV. Mustafa’yı idam ettirdi.** **Yeniçeriler II. Mahmut’u kabullenmek zorunda kaldı.** Bu yaşananlar artık **Yeniçeri Ocağının işlevini yerine getiremediğini ve kesinlikle kaldırılması gerektiğini ortaya koydu.** 1826 yılında **Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu** kuruldu.

ASÂKİR-İ MANSÛRE-İ MUHAMMEDİYE

- Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu zorunlu askerliğe tabi olduğundan **paralı askerlik sistemi de kaldırılarak millî orduya geçişte önemli bir adım atılmış oldu.**

Asker ihtiyacı Müslüman halkın 15-25 yaş arası gençlerinden karşılanmaktaydı. Kişinin askerlikten ayrılıp sivil hayata dönebilmesi, ticaret veya ziraatla uğraşabilmesi ve emekliliğe hak kazanabilmesi için **on iki yıl askerlik hizmeti yapması gerekiyordu.** Bekârlara yüzbaşı mülâzımı (teğmen) olana kadar evlenmek yasaktı ancak evli olanların orduya girmesine engel yoktu.

- **Yeni ordunun üniforma, bot ve diğer teçhizatının karşılanması amacıyla **Feshane, debbağhane (deri imalathanesi) ve iplikhane adlarıyla imalathaneler kuruldu.**** Prusya’dan piyade, süvari ve topçu subaylar getirildi. **Modern harp sanatını öğrenmek amacıyla Avrupa’ya öğrenci gönderildi.**
- **Askerî talim ve yürüyüşlerin önemli unsurlarından olan bando ihtiyacını karşılamak üzere **Mehterhane kaldırılarak yerine Mızıkâ-i Hümayun** kuruldu** (1834) ve başına devrin önde gelen müzik adamlarından **İtalyan Giuseppe Donazetti** getirildi.

- Yeni ordunun giderlerini karşılamak için **“Asâkir-i Mansûre Hazinesi”** kuruldu. Tıbbiye ve Harbiye mektepleri modernleşme ve ilerleme hareketlerinde birinci derecede rol oynadı. Yabancı hocaların buralarda ders vermesi nedeniyle Batı aydınlanma düşüncesinin ve Batı siyaset anlayışının Osmanlı Devleti’ne girmesinde etkili oldu.

1836 yılında askerî işleri görüşüp karara bağlayacak olan **Dâr-ı Şûra-yı Askerî (Askerî Şûra) adlı yüksek danışma kurulu oluşturuldu.**

DÜZENLİ ORDUYU DEVAM ETTİRME ÇABALARI

1815 yılından sonra **Fransa’da ilk uygulaması görünen kura ile askere alma işlemi, 1843 yılında yapılan düzenlemeyle Osmanlı Devleti’nde de kabul edilmişti.**

Kurada ismi çıkanların, kendi yerlerine **“bedel-i şahsi”** adıyla bir başkasını vekil olarak göndermesi mümkün olduğu gibi **“bedel-i nakdî”** ödemek suretiyle askerlik vazifesini bedeli karşılığı yerine getirmeleri de mümkün hâle getirildi. Bu uygulamaya **bedel-i askerî** denir.

Osmanlı devlet adamları da Müslümanlarla gayrimüslimlerin aynı orduda görev yapmalarına sıcak bakmıyorlardı fakat **Tanzimat yönetimi Osmanlı birliğini korumak ve halkı kaynaştırmak için ilk kez Rumlara deniz kuvvetlerinde askerlik yaptırdı.**

Askere alınacak gayrimüslimlerden cizye alınmayacaktı ancak ortaya çıkan bazı sorunlar yüzünden bu karar uygulanmadı. Daha sonra ise Müslüman olamayanların bedel-i nakdî veya bedel-i şahsi ödeyerek askerlikten muaf tutulmaları yoluna gidildi.

NÜFUS POLİTİKASI VE DEMOGRAFİK GÜÇ

- **Sanayi İnkılabı’nın etkisiyle** kırdan kente doğru başlayan göçler şehirlerde iş gücünün oluşmasını sağladı.

Bu dönemde Avrupa’da nüfus hızla arttı. Nüfusun hızlı bir şekilde artmasında;

- Doğum oranlarının yükselmesi,
- Salgın hastalıkların önüne geçilmesi,
- Ölüm oranlarının azalması,
- Ekonomik refahın oluşması
- Ekonominin tarım ekseninden çıkıp sanayi ve diğer sektörlere kayması ve sağlıklı beslenmeyle insan ömrünün uzaması gibi sebepler gösterilebilir.

Nüfus gücü temsil ettiği için devlet adamları ülkelerindeki nüfusu arttırmaya yönelik her türlü tedbiri almıştır.

Nüfusun artmasının ülkelere sağladığı avantajlar şunlardır:

- Devletin askerî ve siyasi güç kazanması
- Ekonomide kalkınma için gerekli işçi gücüne sahip olunması
- Bir devletin askerî, siyasi, ekonomik alanlarda mevcut nüfusu kullanabilmesi
- Yeni ele geçirilen ülkelerde hem siyasi hem de ekonomik hâkimiyeti sağlayabilmesi
- Savaş gücünün insan sayısına orantılı olarak artması

OSMANLI DEVLETİ'NDE HABERLEŞME VE ULAŞIM

TELGRAF

XIX. yüzyılda elektrikli telgraf Osmanlı Devleti tarafından kullanılan başlıca teknolojik gelişmedir. Osmanlı Devleti'ne elektrikli telgraf hattı, ilk defa 1855'te İstanbul'u Avrupa'ya bağladı. Sultan Abdülaziz ve Sultan Abdülhamit dönemlerinde, Osmanlı telgraf ağı hızlı bir şekilde yayıldı.

Elektrikli telgraf Osmanlı Devleti'nde siyasi gücün merkezîleşmesine yardımcı oldu çünkü kısa bir sürede merkezden vilayetlerin ve sancakların valilerine, askerî birliklere ve jandarmalara emir göndermek çok daha kolaylaştı.

DEMİR YOLLARI

Osmanlı Devleti demir yollarını Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmiş Avrupa devletlerine imtiyazlar vermek suretiyle yaptırdı.

Osmanlı Devleti'nde demir yolu ulaşımı ilk kez 1851'de Kahire ve İskenderiye arasındaki hattın yapılmasıyla başladı.

Anadolu'da ise 1856 yılında İzmir-Aydın Demir Yolu'nun inşasıyla başladı.

Avrupa Kıtası'ndaki ilk Osmanlı demir yolu 1856'da Cenova-Köstence Demir Yolu İngiliz şirketlerince açıldı.

1872'de demir yolu yapım ve işletmesini gerçekleştirmek amacıyla da Demir Yolları İdaresi kuruldu.

Sultan Abdülaziz Dönemi'nde İstanbul'u Bağdat'a bağlayacak olan demir yolu yapılması planlandıysa da Osmanlı Devleti'nin 1875'te iflas etmesi üzerine bu proje uygulanamadı.

- Osmanlı Devleti'nde en fazla demir yolu yapımı II. Abdülhamit Dönemi'nde Düvân-ı Umumiye İdaresi'nin kurulmasıyla başladı.

Bu dönemde demir yolu politikası savunma politikalarıyla birlikte düşünülmeye başlandı.

II. Abdülhamit'in en büyük projelerinden biri de Bağdat Demir Yolu'nun yapılmasıydı.

Bu hattın yapımını Almanlara veren II. Abdülhamit bu hat sayesinde İngiltere ve Rusya'yı telaşa ve korkuya sürükledi.

II. Abdülhamit'in demir yolları projesi Avrupa devletlerini karşı karşıya getirdi.

Ayrıca II. Abdülhamit'e göre demir yolları sayesinde Osmanlı tarım ürünlerinin pazara sevkî kolaylaşacak, halkın zenginliği artacak, ticaret gelişerek ithalat ve ihracattan alınan gümrük vergileri hazineye katkı sağlayacaktı.

ULUS DEVLETTE VATANDAŞ KİMLİĞİ

Ulus devlette meşruiyetin kaynağı din, soy veya krallık olmaktan çıkıp laik, demokratik bir yapıya büründü.

Bu yolla bütün vatandaşlar birbirlerine eşit olarak kabul edildi.

Özellikle federal devletlerde ortak aidiyet duygusunu geliştirmek için okulların müfredatlarına yurttaşlık eğitimi konuldu.

Ulus devlet yapılanmasında vatandaş ordusu, zorunlu askerlik ve eğitim aşamaları çok önemliydi.

Devletler eğitim sistemleri ve askerî teşkilatları sayesinde aynı üniformayı giyen, aynı marşı söyleyen, aynı dili konuşan, disiplinli, vatansever, üretken ve devletine sadık vatandaşlar yetiştirdiler.

OSMANLI DEVLETİ'NDE AÇILAN MODERN ASKERÎ VE SİVİL MEKTEPLER

Osmanlı idarecileri yenilgileri, Avrupalı subay ve askerlerin iyi eğitim almış olmalarına ve kendilerinin de bu alanda geri kalmalarına bağladılar.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askerî ihtiyaçları karşılamak için Avrupa'nın çağdaş eğitim kurumları örnek alınarak modern mektepler açıldı.

1734'te askerî okul olarak açılan **"Hendesehane"** modern mekteptir.

III. Mustafa, Osmanlı Devleti'nin **1770 Çeşme Bozgunu'nda** kaybettiği deniz gücünü tekrar kazanılabilmesi için deniz subayı ve mühendisleri yetiştirmek amacıyla **"Mühendishane-i Bahri-i Hümayun"** adındaki askerî okulu açtı (1773).

Osmanlı Devleti, kara ordusuna subay ve teknik elemanlar yetiştirmek üzere **III. Selim Dönemi'nde Mühendishane-i Berri-i Hümayun** adında bir okul açtı (1795).

Bu mühendishanenin en önemli özelliği medrese tarzı eğitim yerine tamamen Batı tarzında ders verilen bir yükseköğretim kurumu olmasıydı.

II. Mahmut Dönemi'nde modern tıp eğitiminin verilmesi amacıyla İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiye adıyla askerî bir mektep açıldı (1827).

Yine **II. Mahmut Dönemi'nde** Fransız eğitim sistemi örnek alınarak 1834'te askerî eğitim veren **Mekteb-i Harbiye açıldı.**

Bu dönemde bazı öğrenciler Viyana, Paris ve Londra'ya eğitim için gönderildi ve aynı zamanda ders vermeleri için Avrupa'dan öğretmenler getirildi.

II. Mahmut Dönemi'nin sonlarında memur yetiştirmek üzere Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm u Edebîye adında mesleki okullar açıldı.

II. Mahmut, erkek çocukların sıbyan mekteplerine devamını sağlayacak zorunlu eğitimi başlatacak bir ferman yayınladı.

Sultan Abdülmecid Dönemi'nde Maarif Nazırı Sami Paşa tarafından temeli atılan Mülkiye Mektebi, 1859 yılında öğretime başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nde ülkede nitelikli memur yetiştirmek için Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Aklâm açıldı.

Ayrıca mesleki ve teknik eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla Askerî Baytar Mektebi, Ziraat Talimhanesi, Maadin Mektebi, Telgraf Mektebi adlarında birçok okul açıldı. Memurların dil öğrenebilmesi için Lisan Mektebi açıldı.

Mesleki ve teknik eleman yetiştirmeye yönelik önemli adımlar atan Mithat Paşa "Islahhane" ve Mekteb-i Sanayi'yi kurdu.

Kızların meslek eğitimi ile ilgili olarak açılan Cevri Kalfa Mektebi ile Kız Sanayi Mektebi dönemin önemli meslek okullarıydı.

Osmanlı Devleti, İstanbul'un fetihten sonra gayrimüslimlere kendi dillerini konuşmalarına ve anadilde eğitim yapmalarına izin verdi.

Osmanlı Devleti'nin güçlü olduğu zamanda bir problem teşkil etmeyen azınlık okulları XIX. yüzyıldan itibaren devletin denetiminden uzaklaşmaya başladı.

Azınlık okullarını kendi çıkarları için kullanmak isteyen yabancı devletler onları maddi ve manevi olarak desteklediler.

Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere okul açma yetkisi verilirken aynı zamanda da devlet okullarında okuyarak memur ve asker olmalarının yolu da açıldı.

Gayrimüslimler ise çocuklarını yabancı okullar ile misyoner okullarına göndermeyi daha çok tercih ettiler.

Bazı yabancı okullar kapitülasyonlardan yararlanarak kurulmuş olan ve misyonerlik faaliyetleri kapsamında eğitim veren okullardı.

Yabancı okulların zararlarının farkına varan Osmanlı Devleti, birtakım kanunlar çıkararak bu okulları denetim altına almaya çalıştı.

- İlk olarak 1846'da **Meclis-i Maarif-i Umumiye** kuruldu.
- En kapsamlı düzenleme 1869 yılında Saffet Paşa tarafından hazırlanan ve eğitimin hemen hemen her aşamasına ilişkin hükümler getiren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi oldu.
- Osmanlı Devleti, bütün bu düzenlemelere rağmen yabancı ve azınlık okullarının kontrolünü eline alamadı ayrıca bu okullara Müslüman ailelerin çocukları da gitmeye başladı.
- 1914 yılında Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi üzerine savaştığı devletlere ait olan yabancı okulları kapattı. ,

1915 yılında çıkartılan **Mekâtib-i Hususiye Talimatnamesi** ile yabancı ve misyoner okulları ile ilgili kısıtlayıcı kanun yürürlüğe girdi ve **birçok yabancı okul kapatıldı.**

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKASI

- **II. Abdülhamit** eğitim ve öğretim faaliyetlerinde **merkeziyetçi**, eğitim kurumları arasında ise **denge politikası** izledi.
- Eğitim faaliyetlerinde Türklerin yoğun yaşadığı Anadolu'ya ağırlık verdi.
- Azınlık ve yabancı okullara Türk öğretmenler atanarak kontrol altına alınmaya çalışıldı.
- **Bu dönemde İlk dereceli okullarda İslamcılık, orta dereceli okullarda ise Osmanlıcılık akımını vermeye çalışan programlar uygulandı.**
- **Türkçülük anlayışı** da yavaş yavaş okulların müfredatına girmeye başladı.
- **II. Abdülhamit Dönemi'nde Maarif Merkezi Teşkilatı** yeniden düzenlenerek her öğretim kademesi için genel müdürlükler ve müfettişlikler oluşturuldu.

II. Abdülhamit Dönemi'nde okullaşma tüm ülkeye yayıldı.

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ'NDE EĞİTİM İLE İLGİLİ YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR

- İptidai (ilkokul) mektepler, rüştiyeler ve idadiler yaygınlaştırıldı.(İlk kız idadisi 1880 yılında açılmıştı.)
- Darülfünuna yeni bölümler açılarak genişletildi.
- Darü'l-Muallimin düzenlenerek "Âliye" şubesi (Yüksek Öğretim Okulu) açıldı.
- Mekteb-i Fünun-ı Maliye, Ziraat ve Baytar Mektebi , Gümrük Mektebi, Hamidiye Ticaret Mektebi,
- Polis Mektebi gibi memur meslek mektepleri açıldı.
- Mekteb-i Hukuk, Hendese-i Mülkiye, Maliye Mektebi, Ticaret Mektebi, Deniz Ticareti Mektebi, kız sanayi mektepleri gibi yüksekokullar açıldı.
- **Sanayi-i Nefise Mektebi açıldı.**
- Rüştiyelerden itibaren yabancı dil öğretimi zorunlu oldu.
- **Devletin kritik bölgelerinde yer alan aşiretlerin çocuklarını Osmanlılık bilinciyle yetiştirmek amacıyla İstanbul'da bir Aşiret Mektebi açıldı.**

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ'NDE AÇILAN HASTANELER

- II. Abdülhamit, eğitim olanaklarını kasaba ve köylere kadar ulaştırmanın yanında birçok vilayet merkezinde hastaneler de açtırdı.
- Günümüzde varlığını devam ettiren Darülaceze kimsesiz çocuklar ile yaşlı ve bakıma muhtaç insanları barındırmak amacıyla 1896 yılında açılmıştı.
- Darülaceze 200 yataklı bir Hasta hane, bir yetimhane, çamaşırhane ile hamam gibi binaları ve el sanatları ile ilgili imalathaneler, fırın ve mabetlerden (cami, kilise ve havra) oluşan bir komplekstir. Hamidiye Etfal Hastanesi II. Abdülhamit'in Dönemi'nde açılan en önemli kurumlardandır.
- Bu dönemde 300'den fazla hastane yapılmıştır.

EMEKLİLİK SİSTEMİ (TEKAÜTLÜK SİSTEMİ)

- 1865'te Emeklilik Kanunu ile emekliliği düzenleyen ilk kurumlar ortaya çıktı.
- Bu konudaki en önemli gelişme ise II. Abdülhamit Dönemi'nde emekli sandıklarının kurulmasıdır.
- Yeni düzenlemelerle emeklilik sistemi askerî ve sivil memurlarının dışında dul ve yetimlerini de kapsayacak şekilde genişletildi.

- Sosyal yardım uygulamalarından biri de şüphesiz yoksul aylıklarıdır. Tanzimat Dönemi'nde Maliye Nezareti'nin çeşitli kalemlerinden ve valilerin "Kapualtı Hasılatından" muhtaçlara maaşlar bağlanmıştır.
- II. Abdülhamit Dönemi'nde Hazine-i Maliye-i Celile ödemeleri arasında "muhtacın tertibi" düzenlemesi ile muhtaç insanlara maaş bağlanmıştır.
- Yoksul aylığı uygulaması, Osmanlı Devleti'nin sosyal bir devlet olma yolunda attığı büyük adımlardan biridir.

EĞİTİM VE SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM

- Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılın sonlarına gelinceye kadar en yaygın eğitim kurumları sıbyan mektepleri ile medreselerdi.
- **II. Mahmut Dönemi'nde** geleneksel eğitimin yanında Batı tarzı askerî eğitim veren okullar açıldı.
- Medreselerin yanına modern okulların açılması Osmanlı Devleti'ndeki medrese-mektep ikilemini ortaya çıkarmıştı. (Eğitimde ikilik)
- **Tanzimat Dönemi'nde ilk kez** eğitimin siyasi bir araç ve aynı zamanda toplumsal fonksiyonunun olduğu fark edildi. Okullarda bu dönemde çocuk ve gençlere "Osmanlılık" ideali aşılanmaya başlandı.
- **Osmanlı Devleti'nde Kanun-i Esasi ile** tüm okullar devletin denetimi altına alındı.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde sağlık alanında daha çok Darüşşifa, Darüssıhha, Bîmaristan, Maristan gibi vakıflarca sunuluyordu.

Tanzimat'la beraber Osmanlı Devleti, sağlık sorunlarına yönelerek bu sorunların çözümü için çareler aramaya başladı.

Sağlık ağını genişletmek amacıyla askerî ve sivil tıp okulları açıldı.

Artık devlet sağlık hizmetlerini vakıflar aracılığı ile değil bizzat kendi eliyle götürmeye çalışıyordu.

Osmanlı idaresi kurmak istediği sağlık teşkilatına hekim yetiştirebilmek için 1839'da Mekteb-i Tıbbiye ve 1867'de Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Okulu) kurumlarını açtı.

OSMANLI DEVLETİ'NDE DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

SENED-İ İTTİFAK (1808)

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı eyaletlerinde mali, idari ve askerî kanunların oluşturduğu zeminin etkisiyle âyan adı verilen zengin bir zümre, gücünü artırdı.

II. Mahmut, merkezde siyasi gücü artan Alemdar Mustafa Paşa'yı, sadrazamlığa getirdi.

Alemdar Mustafa Paşa devlet otoritesinin yeniden tesisi için yeniçeri Ocağının muhasebesini teftiş vesilesiyle yeniçeri zorbaları öldürüldü veya sürgüne gönderildi.

Alemdar Mustafa Paşa, taşrada yok olan merkezî otoriteyi tekrar tesis etmek amacıyla **âyanlar**la anlaşma yoluna giderek âyanları İstanbul'a çağırdı.

Amacı merkez ile taşra arasında bir uzlaşma sağlamak, âyanlar hak ve görevler vererek resmiyet kazandırmak, böylece devletin dağılma tehlikesini önlemektir.

Âyan:

Herhangi bir vilayet ve kazada o yerin idaresi ile alakadar olarak halk ile hükûmet arasındaki işleri idare eden ve halk tarafından seçilen bir vazife sahibidir.

Âyanlar o memleketin nüfuzlu aileleri olan ve “eşraf-ı belde” denilen zümre arasından seçilirdi. Hükûmet âyanları seçmez bu işi valiler takip ederdi. **Âyanlar vergi ve asker toplamada devlete yardım ederlerdi. Bu yardımlara karşılık âyanlar toplanan vergiden hisse verilirdi.**

Alemdar Mustafa Paşa gibi birinin Sadrazamlık makamında olması, birçok âyan ve ağanın davete itaat etmesinde etkili oldu.

Bulgar âyanları ve Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Alemdar’ı rakip gördükleri için davete katılmadılar.

Öneriler oturuma katılanlar arasında tartışıldı ve alınan kararlar **“Sened-i İttifak”** adı verilen belgeye yazılarak imzalanıp mühürlendi.

II. Mahmut bu senedi mevcut durumun kötü olmasından dolayı istemeyerek de olsa imzaladı.

SENED-İ İTTİFAK’IN BAZI MADDELERİ

- Âyanlar padişahın emirlerini yerine getirerek ona sadık kalacaklardı.
- Âyanlar, eyaletlerden devletin asker almasına karşı gelmeyeceklerdi.
- Karşı gelenlerden bütün âyanlar davacı olacaklardı.
- Hazine gelirlerinin toplanması devletin koymuş olduğu kanun ve hükümlere göre yapılacaktı.
- Sadrazamın kanun ve ittifaka uygun olarak vereceği emirlere itaat edilecek, uygun olmayanlara birlikte karşı çıkılacaktı.
- İstanbul’da Yeniçeri Ocağı ve diğer ocaklarda isyan çıkarsa âyanlar emir beklemeksizin gelip isyanı bastırmaya çalışacaklardı.
- Padişah âdil ve eşit vergi alacak, aşırı vergi konmayacaktı.

SENED-İ İTTİFAK’IN DEĞERLENDİRMESİ

- Devlet, Anadolu’da ve Rumeli’de kendi kendine güçlenmiş ve bir bakıma **özerkliğini ilan etmiş olan âyanların varlıklarını, bu senetle kabul edip hukuki hâle getirdi.**
- **Bu belge ile bazı yetkilerinden zorunlu olarak vazgeçmesiyle padişahın yetkileri sınırlandırıldı.**
- **Bundan dolayı II. Mahmut, bu senedin yapılmasını günün koşulları gereği zorunlu olarak kabul etti.**
- **Sened-i İttifak’ın arkasındaki gerçek güç olan Alemdar Mustafa Paşa, 15 Kasım 1808’de yeniçeriler tarafından çıkarılan isyan sonucu öldürüldü.**
- Alemdar’ın gücünden çekinen II. Mahmut, bu duruma adeta seyirci kaldı. Böylece Sened-i İttifak etkisini yitirdi.

TANZİMAT FERMANI 1839 (GÜLHANE HATT-I HÜMÂYUNU)

Tanzimat, Sultan Abdülmecit Dönemi’nde 1839 Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile başlayan 1876 Meşrutivet’in ilanı ile sona eren döneme denir.

Tanzimat, Osmanlı Devleti’ne Batılı anlamında bir düşünce ve yönetim şekli getirmek için Avrupa’dan esinlenerek yapılan programlı bir yenilik ve kültür hareketidir.

Tanzimat Fermanı, devletin iç ve dış nedenlerle dağılma tehlikesi ile karşılaşması üzerine devleti bu durumdan kurtarmak için bir çare olarak düşünülmüştür.

Tanzimat Fermanı'nın başlıca amaçları,

- Devlet içerisindeki halkın bir kısım haklarını genişletmek,
- Müslüman ve Hristiyan toplumları siyasi yönlerden birbirine yaklaştırmak
- Avrupalı devletlerin azınlıkları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasını engelleyerek iç barışı ve bütünlüğü sağlamaktır.

TANZİMAT FERMANI İLE KABUL EDİLEN MADDELER

- Kanun önünde herkes eşit sayılacaktı.
- Vergiler herkesin gelirin göre toplanacaktı.
- Hiç kimseye yargılanmadan ve sorgulanmadan ceza verilmeyecekti.
- Mahkemeler herkese açık olarak yapılacaktı.
- Kişilere mülkiyet hakkı tanınacaktı.
- Askerlik işleri düzene sokulacaktı.
- Müsadere usulü kaldırılacaktı.

TANZİMAT FERMANI'NIN DEĞERLENDİRMESİ

Tanzimat Dönemi, merkeziyetçi bir yönetim ve bürokrasi dönemi idi.

3 Kasım 1839'da Mustafa Reşit Paşa Tanzimat Fermanı ile ülkenin problemlerini dile getirdi sonra memleketin iyi idaresi için de yeni kanunların yapılmasının gerekli olduğunu belirtti.

Anayasal yönetim ve demokratikleşme yolunda önemli bir adım atılmış oldu.

Tanzimat Fermanı ile Avrupalı devletlerin iç işlerine müdahale etmesinin önüne geçilmeye çalışılmışsa da Avrupalı devletlerin elçileri fermandaki bazı maddeleri kullanarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ettiler.

ISLAHAT FERMANI (1856)

Islahat Fermanı, Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne yardım eden İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın isteklerini karşılamak üzere hazırlanmıştı.

Batı devletlerinin elçileri, Tanzimat Fermanı'nın vaat ettiği reformları gerçekleştirecek kanun ve nizamların yapılmamış, yapılanların da uygulanmamış olmasından şikâyetçi olmuşlardı.

Sadrazam, dışişleri bakanı ve şeyhülislam ile bu devletlerin elçilerinin katıldığı tartışmalar sonunda Tanzimat kurallarını tekrarlayan, açıklayan ve genişleten bir ferman hazırlandı.

Islahat Fermanı'nda Hristiyanlara yeni haklar tanındı. Hristiyanlar, Müslümanların düzeyine getirilerek halkın kaynaşması sağlanmaya çalışıldı.

ISLAHAT FERMANI İLE GETİRİLEN İLKELER

- Bütün uyruklar için dinî ibadet ve törenlerin yapılması serbesttir.
- Hristiyanları küçültücü, Müslümanlara oranla fark gözetici, hakaretamiz muamelede bulunulmayacak ve söz söylenilmeyecektir.
- Bütün memurluklar ve okullar herkese açık olacaktır.
- Müslümanlarla Hristiyanlar arasındaki ticaret ve cinayet davalarına karma mahkemeler bakacak.
- Müslüman olmayanlar da askere alınacaktır.
- Müslüman olmayanlar da yerel meclislerde temsil edilecektir.

- Bütün uyruklar için vergi eşitliği sağlanacaktır.
- İltizam sistemi kaldırılarak vergiler doğrudan alınacaktır.

ISLAHAT FERMANI'NIN DEĞERLENDİRMESİ

Islahat Fermanı, konu olarak sadece Müslüman olmayan ulusların ayrıcalıklarını genişletmiş, Müslüman halk için yeni bir hak getirmemiştir.

Bu nedenle Islahat Fermanı, Müslümanlar tarafından olumlu karşılanmadı. Hristiyanlar ise Islahat Fermanı'nı kendilerine askerlik yükümlülüğü getirdiği için olumlu karşılamadılar.

Gerçekte Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş bir şekliydi ancak Tanzimat, ülkenin içine düştüğü kötü durumdan kurtarılması için Osmanlı devlet adamları tarafından dış etki olmadan hazırlanmıştı.

Islahat Fermanı ise yabancı devletlerin baskısı sonucunda düzenlenmiş ve ilan edilmişti.

Paris Antlaşması'ndaki, "Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışılmayacak" maddesine rağmen 1856-1876 yılları arasında Islahat Fermanı'na dayanan yabancı devletler, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine daha çok karışmaya başladılar.

I. MEŞRUTİYET'İN İLANI VE KANUN-İ ESASİ'NİN KABULÜ (1876)

Meşrutiyet'in ilanını isteyen ve kendilerine "Genç Osmanlılar" diyen bir grup aydın 1865 tarihinde İstanbul'da "Genç Osmanlılar Cemiyeti"ni kurdular.

Şinasi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Agâh Efendi bu çatı altında, padişahın mutlak otoritesine karşı ilk muhalefeti oluşturdular.

Genç Osmanlıların temel amacı mutlak monarşi yerine anayasal bir monarşi kurmak yani padişahın yetkilerini halkın temsilcilerinden oluşan bir meclis ile sınırlandırmaktı.

Bu oluşum Devlet Şûrası (Şûra-yı Devlet) Başkanı Mithat Paşa'nın desteği ile gücünü arttırmıştır.

Genç Osmanlılar II. Abdülhamit'i destekleyerek tahta geçmesinde önemli rol oynadılar.

II. Abdülhamit, devlet adamlarının, basın ve yabancı devletlerin istekleri doğrultusunda meşrutiyete geçmeye karar verdi.

II. Abdülhamit 8 Ekim 1876'da Kanun-i Esasi'nin hazırlama işini Mithat Paşa'nın başkanlığında kurulan bir komisyona verdi.

Birinci Meşrutiyet'in ilanı, XVIII. yüzyılın ilk yarısında başlayıp sürekli devam etmiş olan batılılaşma hareketinin bir sonucudur.

Balkanlar'da yaşanan olumsuzluklara çare bulmak amacıyla İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya, İtalya ve Osmanlı devletlerinin temsilcileri **İstanbul (Tersane) Konferansı**'nda bir araya geldiler.

İç ve dış siyaset buhranını dağıtmak isteyen Osmanlı Devleti, İstanbul Konferansı'nın ilk oturumunun yapıldığı sırada Kanun-i Esasi'yi Bâbıâli'de toplanan devlet adamları ve halk önünde törenle ilan etti (23 Aralık 1876).

Böylece Türk toplumunun ilk yazılı anayasası kabul edildi.

II. Abdülhamit ayrılıkçı mebusların faaliyetlerini ve 93 Harbi'ni gerekçe göstererek Kanun'un kendisine verdiği yetkiyle Meclisi feshetti (13 Şubat 1878).

KANUN-İ ESASİ

İlan edilen Kanun-i Esasi'ye göre yürütme gücünün başında padişah bulunuyordu.

- Yargı yetkisi bağımsızdı.
- Yasama yetkisi ise Mebusan Meclisi ve Âyan Meclisi'nden kurulu bir Genel Meclis tarafından yürütülecek, yasama faaliyetleri padişahın onayına bağlı olacaktı.
- **Âyan Meclisi üyelerini padişah, Mebusan Meclisi üyelerini halk seçecekti.**
- Meclisi feshetme yetkisi ise padişaha aitti.
- Diğer yandan padişah, hükûmete olan güveni zedelediği gerekçesiyle istediği kişiyi memleket dışına sürmek yetkisine sahipti.
- Devlet yönetimiyle ilgili yetkilerin tümü gerçekte yine hükümdarda toplanmış bulunmaktaydı.

II. MEŞRUTİYET ÖNCESİ GELİŞMELER

II. Meşrutivet öncesi 1878 Berlin Antlaşması'yla

- Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıdır.
- Bunun yanında Kars-Ardahan-Batum'un Rusya'ya verilmişti.
- Kıbrıs'ın ayrı bir antlaşmayla İngiltere'ye verilmesi Osmanlı topraklarının hızla küçülmesine sebep olmuştur.
- Fransızların 1881'de Tunus'u, İngilizlerin 1882'de Mısır'ı işgal etmesi Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hâkimiyetine büyük darbe vurmuştur.
- Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin kendilerine olan borçlarını almak için 1881'de Düyûn-u Umumiye'yi (Genel Borçlar İdaresi) kurmaları devleti ekonomik olarak kötü etkilemiştir.
- II. Abdülhamit'in Meclis-i Mebusan'ı kapatması Osmanlı aydınlarının tepki gösterip muhalefet etmelerine neden oldu.
- Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak için otoriter bir rejim uygulayan II. Abdülhamit'e karşı olan muhalefet gün geçtikçe büyüdü.

II. MEŞRUTİYET'İN İLANI (24 TEMMUZ 1908)

İngiliz Kralı III. Edward ile Rus Çarı II. Nikola'nın **Reval Görüşmeleri** gerçekleşti (9-10 Haziran 1908).

Reval Görüşmeleri 'nde Rusya ile İngiltere'nin Osmanlı topraklarını paylaştıkları haberi kısa sürede duyuldu.

İttihat ve Terakki'ye göre devleti kurtaracak tek yol II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi ve meşrutiyet rejimine geçilmesiydi.

Osmanlı Devleti'nin sonunun geldiği iddiaları artınca Kolağası Niyazi ve Enver Beyler Selanik ve Manastır'da ayaklanma çıkardılar.

Makedonya'daki olaylar gittikçe büyüyerek halkın ve III. Ordu'nun katıldığı genel bir isyan hâlini aldı. Bunun üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti Selanik'te harekete geçti.

23 Temmuz 1908'de padişaha bir telgraf çekerek Kanun-i Esasi'nin derhâl yürürlüğe konulmasını ve meclisin açılmasını, bu yapılmadığı takdirde daha kötü olayların meydana gelebileceği bildirildi.

II. Abdülhamit olayların büyümemesi ve devlet otoritesinin yeniden tesis edilmesi amacıyla meşrutiyeti yeniden ilan etti (24 Temmuz 1908).

Meşrutiyet'in duyurulması üzerine mebus seçimi ile ilgili hazırlıklar başladı.

25 yaşını doldurmuş ve devlete vergi veren erkekler seçimlerde oy kullanma hakkına sahipti. 50 bin erkek nüfus adına bir mebus seçilecekti.

Mebus adayı olmak için de 30 yaşını doldurmuş olmak ve Türkçe okuma yazma bilmek zorunluluğu getirilmişti.

Birçok siyasi parti olmasına rağmen seçimler İttihat ve Terakki'nin denetimi altında yapıldı.

Yapılan seçimler sonucunda 240 mebus halkı temsil edecekti.

Meclis-i Mebusan 'ın, 17 Aralık 1908'de açılmasıyla siyasi hayatta yeni bir dönem başladı.

Bu yeni dönem artık çok partili ve parlamentolu olacaktı.

II. MEŞRUTİYET İLE OSMANLI DEVLETİ'NDE KURULAN SİYASİ PARTİLER

1. İttihat ve Terakki Fırkası
2. Hürriyet ve İtilaf Fırkası
3. Osmanlı Ahrar Fırkası
4. Fedakârân-ı Millet Cemiyeti
5. Osmanlı Demokrat Fırkası
6. İttihat-ı Muhammediye Fırkası
7. Mutedil Hürriyetperveran Fırkası
8. Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası
9. Ahali Fırkası
10. Osmanlı Sosyalist Fırkası
11. Millî Meşrutiyet Fırkası

KANUN-İ ESASİ'DE YAPILAN BAZI DEĞİŞİKLİKLER

- Hükûmet meclise karşı sorumlu oldu.
- Padişahın sürgün yetkisi kaldırıldı.
- Padişahın mutlak veto yetkisi kaldırıldı.
- Yasa teklifi için gerekli olan padişah izni kaldırıldı.
- Padişahın meclisi açma-kapama yetkisi zorlaştırıldı.
- Sansür yasağı kaldırıldı.
- Siyasi parti kurma hakkı getirilerek çok partili hayata geçiş sağlandı.
- Padişahın kanunları onaylama süresi sınırlandırıldı.

TANZİMAT'IN İLAN EDİLMESİNDEN SONRA ÇIKARILAN BELLİ BAŞLI KANUNLAR

1840 Tarihli Ceza Kanunu: Kişi haklarına değer veren yeni bir ceza kanunu yapıldı. Fransız hukukundan etkilenilmiştir.

1851 Tarihli Ceza Kanunu (Kanun-ı Cedit): Zabıtaya karşı gelmek, sarhoşluk, kumarbazlık, kız kaçırma, sahtekârlık, gibi suçlar da bu kanuna ilave edildi.

Arazi Kanunnamesi: Mirî arazinin mülk hâline geçişi bu kanunla kolaylaştı.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye: Tanzimat Dönemi'nde hazırlanan en önemli kanun Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'dir. Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında kurulan Mecelle Cemiyeti millî bir medeni kanun hazırladı.

Mecelle bir bakıma modern hukukla şerî hukukun sentezlenmesiydi.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi: İslam hukukunun aileye dair kısmının kanunlaştırılması mahiyetindedir (1917).

Usul-i Muhakeme-i Şeriye Nizamnamesi: Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde asli ve tek mahkeme olan Şeriye mahkemelerinin yargılama usulü, Mecelle 'de yer alan hükümlerle yeniden düzenlenmekteydi. Dağınık ve karmaşık bir yekûn oluşturan bu düzenlemeler, 1917 yılında bir araya getirilip Usul-i Muhakeme-i Şeriye Nizamnamesi olarak çıkartıldı.

Kanunname-i Ticaret: 1849 yılında Fransız Ticaret Kanunu'nu, Kanunname-i Ticaret adıyla tercüme ettirerek 1850 yılında yürürlüğe koydu.

Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi: 1863 tarihli Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi 'nin yürürlüğe girmesiyle Kanunname-i Ticaret'in deniz ticareti ile ilgili eksikliği tamamlandı.

Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi: Dava açılması, dilekçe verilmesi, tarafların mahkemeye celbi, davanın görülmesi, karar, gıyabî yargılama, karara itiraz, üçüncü şahısların hükme itirazı ile ilgili hükümler Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi 'nde yer almaktaydı.

DAĞILMAYI ÖNLEME ÇABALARI

OSMANLILIK

- Osmanlı Devleti sınırlarında yaşayan Müslim, gayrimüslim halka yeni haklar vererek aralarında eşitlik sağlamak amacıyla **Osmanlılık fikri** benimsenmişti.
 - Amaç din, dil, ırk ayrımı yapmadan büyük bir Osmanlı milleti oluşturmaktır.
 - **II. Mahmut Dönemi'nde** Osmanlı Devleti, Osmanlılık düşüncesi ile ilgili ilk ciddi adımı attı.
 - Bu dönemde **Batı tarzı birçok ıslahat** yapıldı.
 - **Osmanlılık fikrinin en önemli savunucuları** **Ali Paşa, Fuat Paşa, Mithat Paşa ve Genç Osmanlılardı.**
-
- Tanzimat'ın ilanından sonra sosyal alanda uygulanmaya başlanan bu fikir, Genç Osmanlıların II. Abdülhamit'e meşrutiyeti kabul ettirmesiyle siyasi alanda da yerini aldı.
 - Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra **Berlin Antlaşması** ile **Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsız olması** **Osmanlılık fikrine** büyük bir darbe vurdu.
 - **Balkanlar'da, Doğu Anadolu'da yaşanan olaylar, gayrimüslimlerin Müslümanlara saldırıları ve devlete karşı isyanları** **Osmanlılık fikrinin başarıya ulaşamadığını gösterdi.**

İSLAMCILIK

- **Tanzimat Fermanı'yla resmen başlayan** Batılılaşma hareketine ve Batıcı yazarların İslamiyet aleyhine yazmış oldukları yazılara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.
- **Osmanlıcılık fikri önemini kaybedince** **İslamcılık fikri önem kazanmaya başladı.**
- Osmanlı Devleti'nin sınırlarında ve dünyanın değişik coğrafyalarında yaşayan bütün Müslümanları Osmanlı çatısı altında toplama düşüncesi etkinlik kazandı.
- **İslamcılık fikri** **sultan** **Abdülaziz'in son dönemlerinde Panislamizm olarak diplomatik görüşmelerde kullanılmaya başlandı.**
- Bazı Asya hükümdarları ile diplomatik ilişkiler kurulmaya çalışıldı.
- **İslamcılık, II. Abdülhamit Dönemi'nde devlet politikası hâline geldi.**
- II. Abdülhamit, İslam birliği siyasetini gerçekleştirmek için sahip olduğu "halife" sıfatını etkin bir şekilde kullanmıştı.
- İslamcılık siyaseti sayesinde Hindistan gibi ülkelerdeki Müslüman halkın Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'ne maddi ve manevi yardımları olmuştu.
- **İslamcılık fikrini savunanların büyük bir kısmı dinî, ahlaki ve sosyal değerlerin korunması şartıyla Batı'nın örnek alınabileceğini savunmuştur.**
- İslam dünyasının hurafelerden kurtarılması gerektiği üzerinde durmuşlardır.
- İslamcılık düşüncesi Arap-Acem, Sünni-Şii ayrılıklarının baş göstermesine rağmen XX. Yüzyılda etkinliğini sürdürmüştür.

TÜRKÇÜLÜK (MİLLİYETÇİLİK)

- **Ziya Gökalp'e** göre millet "Dilce, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir topluluktur."
- **Milliyetçilik** ise "İnsanların soy, kültür ve coğrafi özelliklerinden hareket ederek bir birlik oluşturan kavramın adıdır."
- **Türkçülük fikri**, Avrupalı devletlerin Tanzimat'a, Islahat'a ve Meşrutiyet'e rağmen **Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik faaliyetlerini** **durdurmaması üzerine oluşmuş bir fikir akımıdır.**
- Türkçülük fikri, Müslüman olup Türk olmayan toplulukları daha da ayırtırmıştı.
- **Türkçülük fikrini savunan aydınlar:** Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Tekin Alp, Ömer Seyfettin, Fuat Köprülü, Hamdullah Suphi, Kazım Duru ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur.

SULTAN ABDÜLAZİZ'İN DARBE İLE TAHTTAN İNDİRİLMESİ 1876

- Sultan Abdülaziz 1861'de padişah olduğunda, herkes ondan ülkeyi 1854'te başlayan dış borçlanmanın getirdiği bataklıktan kurtarmasını istiyordu.
- Sultan Abdülaziz güçlü bir donanma oluşturdu.
- **Avrupa'daki gelişmeleri bizzat görmek amacıyla bir Avrupa seyahati yaptı.**
- Hükümdarlığı zamanında yeraltı treni (metro) ve tramvay ilk defa Osmanlı Devleti'ne geldi.
- **Eğitim alanında Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) açıldı** (1868).

- Sultan Abdülaziz icraatlarına Ali ve Fuat Paşalar her bakımdan yardımcı oldular.
- Bütün bu iyi gelişmelere rağmen ülkenin **dış borç**ları ödenemez hâle gelmişti.
- Fuat ve Ali paşaların ölümleriyle padişah en önemli destekçilerini kaybetti.
- 1871'den sonra devlet adamları arasında Abdülaziz aleyhtarları çoğaldı.
- Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa, Adalet Nâzırı Mithat Paşa ve Şeyhülislam Hayrullah Efendi'den oluşan dördü, Sultan Abdülaziz'e karşı ittifak yaptı.
- Hüseyin Avni Paşa Sultan Abdülaziz'e bağlı komutanları İstanbul'da uzaklaştırdı.
- Padişahın tahttan indirilmesi ile ilgili planını diğer komutanlara ve hükûmet üyelerine kabul ettirdi.
- Ordunun yönetimi elinde olduğu için, 30 Mayıs 1876'da Abdülaziz'in bulunduğu Dolmabahçe Sarayı'nı karadan ve denizden kuşattı.
- **Sultan Abdülaziz tahttan indirilerek yerine V. Murat Osmanlı Devleti tahtına çıkarıldı.**
- 4 Haziran 1876 Pazar sabahı, Sultan Abdülaziz odasında bilekleri kesilmiş hâlde bulundu.
- Sultan Abdülaziz'in ölümü halk arasında büyük üzüntüye neden oldu.
- Aradan beş yıl geçtikten sonra Maliye Nâzırı Mahmut Celalettin Paşa, Sultan II. Abdülhamit'e bir tezkere göndererek Abdülaziz'in katledilmiş olduğunu ileri sürdü.
- Bunun üzerine II. Abdülhamit'in emri ile olayın araştırılmasına başlandı.
- Yapılan duruşmalar sonucunda Sultan Abdülaziz'in intihar etmediği, kasıtlı olarak öldürüldüğü ortaya çıktı.
- Suçlulardan bazıları idam edilirken bazıları ise sürgüne gönderildi.

31 MART DARBESİ 1909

- **23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya Macaristan'ın, Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını açıklaması ve Girit Meclisi'nin Osmanlı'dan ayrılarak Yunanistan'a bağlanma kararı alması sürecin bozulmasına sebep oldu.**
- Gücü elinde bulunduran İttihat ve Terakki, devlet kadrolarında tasfiyeye başladı.
- II. Abdülhamit Dönemi'nde önemli mevkilerde olan birçok kişi memuriyetten çıkarıldı.
- İşten çıkarılanların yerine İttihatçıların getirilmesi güven ortamının bozulmasına sebep oldu.
- **II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönerek **"Serbestî"** gazetesinin başına geçen Hasan Fehmi, yazılarında İttihat ve Terakki'yi sert bir dille eleştirdi.**
- Hasan Fehmi, 6 Nisan 1909 akşamı Galata Köprüsü üzerinde vurulunca cinayeti işleyenlerin ittihatçılar olduğu düşünüldü.
- Hasan Fehmi cinayeti ayaklanmanın fitilini ateşledi.
- İttihat ve Terakki'nin muhaliflerinden **İkdam Gazetesi** Başyazarı Ali Kemal Bey'in Mülkiye Mektebi'nde Hasan Fehmi cinayetiyle ilgili yaptığı konuşma öğrencileri galeyana getirdi.
- Öğrenciler bağırıp çağırarak Bâbüâlî'ye yürüdüler.
- Güvenlik güçleri öğrencileri dağıttı.
- Üniversite öğrencileri, subaylar, dervişler Hasan Fehmi Bey'in cenazesini kaldırmaya gelmişlerdi.
- Cenaze töreni ittihatçı muhaliflerinin bir gövde gösterisine dönüştü.
- İttihatçılara karşı duyulan öfke ve kızgınlık cenazeyle iyice artmıştı.
- Bütün bu olayların sonucunda **"31 Mart Vakası"** meydana geldi.
- **31 Mart Vakası, esas itibariyle siyasî ve askerî bir isyandır.**

- Selanik'ten İstanbul'a Meşrutiyet'in muhafızı olarak getirilmiş olan avcı taburu erleri, subaylarını hapsederek 12/13 Nisan gecesi ayaklandılar.
- İsyen eden askerler **Sultanahmet Meydanı'nda** toplandılar.
- Şeriat hükümleri kesin olarak yürütölmesini,
- Bu hareketlerinden dolayı sorumlu tutulamayacakları üzerine kendilerine mühürlü senet verilmesini,
- Harbiye Nazırı Rıza Paşa ile Mebuslar Meclisi Başkanı Ahmet Rıza görevden alınmasını
- Mevcut üst rütbeli subaylar görevden alınmasını istediler.
- İsyanda medreseli öğrenciler, Ahrar Fırkası 'na mensup politikacılar hatta bazı milletvekilleri, Prens Sabahattin Bey takımı, İttihat-ı Muhammedî Fırkası, bazı gazeteler ve yazarlar da yer almaktaydı.
- **İstanbul'daki isyan Selanik'te bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezine "Meşrutiyet mahvoldu."** şeklinde bildirildi.
- Bunun üzerine hazırlanan **Hareket birlikleri 23- 24 Nisan'dan itibaren İstanbul'a girmeye başladı.**
- **Hareket Ordusu'nun** duruma hâkim olmasından sonra meclis tekrar Sultanahmet'teki parlamento binasında çalışmaya başladı.
- Meclisin 27 Nisan 1909'daki oturumunda ayaklanmada etkisi olduğu gerekçesiyle hakkında fetva çıkarılan II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesine ve yerine Veliâht Mehmet Reşat'ın padişah olmasına karar verildi.

BÂBİÂLİ BASKINI 1913

- **1912 yılında başlayan Balkan Savaşı sırasında,** Bulgar orduları Çatalca önlerine kadar geldi.
- **Makedonya** elden çıktı.
- **Selanik,** Yunanlıların eline geçti.
- Bulgar kuşatması altındaki Edirne'de Şükrü Paşa olağanüstü bir direniş mücadelesi verdi.
- Avrupalı büyük devletlerin İstanbul'daki temsilcileri 17 Ocak 1913'te Osmanlı Devleti'ne verdikleri bir nota ile Edirne'nin terk edilmesini, aksi hâlde savaşın yeniden başlayacağını bildirdiler.
- Kâmil Paşa hükümeti, Edirne'nin verilmesi taraftarıydı.
- **İttihatçılar** hükûmetin icraatlarını beğenmediklerini padişaha bildirerek hükûmet değişikliğini istediler fakat olumsuz cevap aldılar.
- **23 Ocak 1913'te Enver Bey'in başında olduğu bir grup Bâbîâlî'deki hükûmet merkezine doğru harekete geçti.**
- Enver Bey ve arkadaşları hiçbir zorluk çekmeden **Bâbîâlî'ye girmeyi başardı.**
- Talat Bey ve Enver Bey, Sadrazam Kâmil Paşa'nın odasına girdiler.
- Kâmil Paşa'dan istifa etmesini istediler.
- Talat ve Enver Beylerin ikazı üzerine Kâmil Paşa, ahali ve askerlerden gelen teklif üzerine istifa ettiğini bildirdi.
- Enver Paşa dışarıda bekleyen kalabalığa Kâmil Paşa hükümetinin sona erdiğini ve yeni kabineyi Mahmut Şevket Paşa'nın kuracağını bildirdi.
- **1912'ye kadar iktidarı denetleyen bir güç olan İttihat ve Terakki, Bâbîâlî Baskını ile tek başına iktidar olmuş ve fiilen tek parti hâlini almıştı.**

DARBELERİN KAYBETTİRDİĞİ TOPRAKLAR

- **Osmanlı Devleti'nde XIX ve XX. yüzyılda meydana gelen darbeler** devletin iç ve dış politikada güç kaybetmesine sebep oldu.
- Sultan Abdülaziz'in bir darbe sonucu indirilmesi büyük kargaşaya sebep oldu.
- Balkanlar'daki gayrimüslim halk, Avrupalı devletlerin de desteği ile ayaklandı.

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'nı (93 Harbi) Osmanlı kaybetti.

- Yapılan **Berlin Antlaşması sonucunda** Sırbistan, Karadağ ve Romanya'ya bağımsızlık verildi. Osmanlı Devleti büyük toprak kayıpları yaşadı.

- **Meşrutiyet'in ilanından sonra** devlet yöneticileri rehavete kapıldılar. Bu rehavet sonucunda dış siyasete gereken önem verilmedi.
- **Avusturya-Macaristan İmparatoru Bosna ve Hersek'in Avusturya topraklarına ilhak edildiğini ilan etti.**
- Bu haberin duyulmasından bir gün sonra **Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti.**
- Girit Hristiyanları Kandiye'de toplanarak, Girit'in Yunanistan'a katıldığını duyurdular.
- 1913 yılında kabul edilen bir tasarı ile **Arnavutluk muhtar bir devlet ilan edildi.**
- Arnavutluk prensi Avrupa devletleri tarafından seçilecekti.
- **Yaşanan bu süreç Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden ayrılmasına neden oldu.**

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

V. ÜNİTE

SERMAYE VE EMEK

5.ÜNİTE

SERMAYE VE EMEK

Sanayi İnkılabı Öncesindeki Üretim Organizasyonları

Sanayi İnkılabı öncesindeki üretim organizasyonları dörde ayrılır:

1. **Kölelik düzeni:** İnsanlık tarihinin bilinen ilk toplum yapısı **köleci toplum düzenidir.**
2. **Feodal düzen:** Orta Çağ'da ise **feodal sistem üzerine kurulu bir toplum düzeni ve üretim yapısı** mevcuttu.
3. **Atölye tipi üretim:** Atölye tipi üretimde, belirli bir zanaat çerçevesinde yeterli bir beceriye ulaşmak için uzmanlaşmak söz konusuydu. **Çalışanlar genel olarak usta kalfa ve çırak şeklinde sınıflandırılmıştı.**
4. **Manifaktür (imalat) dönem:** Manifaktür, XVI. yüzyıl ile XIX. yüzyıl arasında **fabrika sistemine doğru geçişi ifade eden makine yardımı ile yapılan üretim tarzıdır.**

Endüstriyel Üretime Geçiş

- XVIII. yüzyıl Avrupası'nda sanayi hamleleri küçük imalathanelerin kurulmasıyla başladı.
- Bu durum XVIII. yüzyılın sonunda başlayacak ve bir sonraki yüzyıla adını verecek olan **“Sanayi İnkılabı”** öncesi ön sanayileşmenin temellerini oluşturdu.
- **Sanayi İnkılabı'nın ilk dönemlerinde genellikle insan, hayvan, su ve rüzgâr gücüyle çalışan küçük tesisler ve atölyeler vardı.**
- Esnaf ve zanaatkarlar faaliyetlerini **lonca sistemine bağlı** olarak yürütüyorlardı.
- **Adam Smith (Edim Smith),** “Milletlerin Zenginliği” adlı eserinde klasik üretim sisteminin yeni üretim yapılarını engellediğini, bu yüzden **loncaların kapatılması gerektiğini savundu.**
- Sanayi İnkılabı öncesinde sosyal, idari ve dinî tarafları iyi işleyerek toplumda düzen ve ahengi sağlamış olan lonca sistemi yeni gelişmelere ayak uyduramadı.
- Ustalık belgesinin babadan oğula miras yoluyla geçişi veya para ile ustalık belgesinin satın alınması gibi durumlardan dolayı loncaların kapatılması gündeme geldi.
- **1789 Fransız İhtilali'nden sonra Fransa'da 1835 yılında da İngiltere'de loncalar kaldırıldı.**

Sanayi İnkılabı

- **Sanayi İnkılabıyla makine gücünün hâkim olduğu üretim tarzına geçilmiştir.**
- **Sanayi İnkılabı XVIII. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıktı.**
- İngiltere'de 1760 yılında **James Watt** (Ceymiş Vat) **“buhar makinesini” icat etti.** Böylece **sanayide insan gücü yerine makine kullanımı yaygınlaştı.**
- **Bu tarz üretim, tekstil sektöründen başlayarak diğer sektörlerle de yayılmıştır.**
- Yeni teknolojik buluşlar ve aletlerle üretim hızı arttı.
- Seri üretimle birlikte ürün miktarı da arttı.

Ortaya çıkan teknolojik gelişmeler sanayi ve ulaşımda yaşanan yeni ilerlemelerle ham madde ve pazar ihtiyacını ortaya çıkardı.

Klasik üretim ile endüstriyel üretim arasındaki farklar

1) Klasik Üretim (Zirai Üretim ve Zanaat Üretimi)

- Üretimde el emeği ön plandadır.
- Üretim küçük atölyelerde sınırlı sayıda gerçekleştirilir.
- İş bölümünde geleneksel eğitimden yararlanır.
- Üretim teknolojisi basittir.
- Üretimde çalışan sayısı sınırlıdır.
- Üretim araçlarının mülkiyeti zanaatkâra aittir.
- Üretim ve satış aynı mekânda gerçekleşmektedir.

2) Endüstriyel Üretim

- Üretimde makineleşme ön plandadır.
- Üretim fabrikalarda seri hâlde ve yüksek miktarlarda yapılır.
- İş bölümünde modern eğitimden faydalanılır.
- Üretimde gelişmiş teknolojiler kullanılır.
- Çalışan sayısı binlerle ifade edilir.
- Üretim araçlarının mülkiyeti fabrika/firma sahibine aittir.
- Üretim fabrikalarda, satışlar iç ve dış pazarlarda yapılır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ENDÜSTRİYEL ÜRETİME GEÇİŞ

- Osmanlı Devleti'nde klasik çağdan itibaren en yaygın ekonomik faaliyet ziraattı. Bu faaliyetin temelinde tımar sistemi bulunmaktaydı.
- XVII. ve XVIII. yüzyılda yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler sonucunda tımar sistemi önemini kaybetti.
- Bu sistem öncelikli olarak yereldeki ihtiyaçları giderdiği için merkeze (hazineye) istenilen düzeyde katkı sağlamıyordu.
- Bu durum Osmanlı Devleti'nde sermaye birikiminin oluşmasını engelledi.
- Avrupa'da ise ileri düzeyde bir sermaye birikimi olduğundan sanayileşmede sermaye sorunu yaşanmadı.
- Osmanlı Devleti'nde sanayi üretimi devlet kontrolündeki loncalar aracılığıyla yürütülmekteydi.
- XVIII. yüzyıl ile Avrupa'da meydana gelen teknik ve ekonomik gelişmeler sonucunda yeni bir düzen ortaya çıktı.
- Bir sonraki yüzyılda, başta İngiltere olmak üzere seri üretime geçen Avrupa devletleri diğer ülke pazarlarını denetim altına aldı.
- III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde sanayileşme teşebbüslerinin özünde devlet ve toplum hayatında özellikle askerî alanda başlatılan yenileşme (Nizam-ı Cedit) hareketi ön plandaydı.
- 1830'a kadar gerçekleşen bu hamlelerle birlikte kâğıt, çuha, deri, kundura ve iplik fabrikaları kuruldu.
- Bu dönemde 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'yla birlikte Avrupa'nın ucuz ve kaliteli malları Osmanlı pazarlarına girdi.
- Bundan dolayı iç pazarda yerli mallar, Avrupa malları ile rekabet edemez hâle geldi.
- Bu durum Osmanlı yerli sanayisinin zayıflamasına neden oldu.
- Osmanlı Devleti'nde, 1840-1860 arası dönemde devletçilik politikası öne çıktı.

- Bu politika doğrultusunda Batı tarzında fabrikalar ve imalathaneler kurdu.
- Diğer yandan mevcut fabrikaların çağdaştırılması yoluna gitti.
- **Devletin amacı, bu teşebbüsler ile Avrupa devletlerinin Osmanlı pazarlarını ele geçirmesini önlemektir.**

Osmanlı Devleti'nde Sanayiye Güçlendirmeye Yönelik Tedbirler

Şirketleşme Hareketleri

1850'de ilk adım olarak Boğaziçi vapur seferlerini yürütmek üzere Cevdet Paşa ile Fuat Paşa'nın öncülüğünde önce Şirket-i Hayriye ardından da yerli ve yabancı pek çok şirket kuruldu. 1849'dan 1910'a kadar toplam 95 şirket kuruldu.

Sergi-i Umumi-i Osmanî'nin Açılması

1863'te İstanbul Sultanahmet'te tarım ve sanayi ürünlerinin tanıtıldığı ilk sergi açıldı. Bu tarihten itibaren çeşitli ürünlerin tanıtıldığı bir dizi sergi düzenlendi

Islah-ı Sanayi Komisyonu'nun Kurulması

1864'te kurulan bu komisyon, bugünkü ticaret ve sanayi odalarının ilk şekliydi.

Komisyonun görevleri şunlardı:

- %5 olan gümrük vergisini attırmak
- Sergiler açarak sanayiye teşvik etmek
- Esnaf şirketleri oluşturmak ve sanayi okulları açmaktı.

Demir Yolu Projelerinin Hayata Geçirilmesi

- 1856'da Anadolu'da **ilk demir yolu hattı İzmir-Aydın ve İzmir-Turgutlu (Manisa) arasında** açıldı.
- 1900-1908 yılları arasında Şam-Medine arasında inşa edilen Hicaz Demir Yolu en önemli demir yollarından birisidir.

Sanayi Mekteplerinin Açılması

- 1864'ten itibaren İstanbul ve diğer bölgelerde erkekler ve kızlar için ayrı ayrı pek çok sanayi mektebi kuruldu.
- **Mithat Paşa'nın Tuna valiliği döneminde Niş'te bu mekteplerin kurulmasına yönelik ilk adım atıldı.**
- Bu mekteplerde çocuklara ekonominin ve toplumun ihtiyaç duyduğu terzilik, dokumacılık, dericilik, demircilik ve matbaacılık gibi alanlarda mesleki eğitim verilirdi.

Esnaf Şirketlerinin Kurulması

- **Dağınık vaziyette faaliyet gösteren esnafı bir araya getirmek suretiyle daha büyük ölçekli esnaf şirketlerinin kurulmasını sağlamak amaçlanmıştı.**
- Bu proje kapsamında Simkeşler Şirketi, Debbağlar Şirketi, Saraçlar Şirketi, Kumaşçılar Şirketi, Dökümcüler Şirketi ve Demirciler Şirketi gibi birçok şirket açıldı.
- **XVIII ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti endüstriyel üretime geçişte birtakım zorluklarla karşılaştı.**

Bunlar:

- Rusya ve Avusturya ile yapılan **uzun süreli savaşların getirdiği mali sıkıntılar**
- III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde başlatılan ıslahatlara **ulemanın ve Yeniçeri Ocağının karşı çıkması**
- Devlet sınırları içerisinde meydana gelen isyanlar (**Balkanlar, Anadolu ve Mısır isyanları**)
- **Şark Meselesi** kapsamında Avrupalı devletlerinin Osmanlı Devleti'ni parçalama teşebbüsleri

SORU: Osmanlı Devleti'nde sanayinin güçlenmemesinin sebepleri :

- **Sermaye** ve yetişmiş personel yetersizliği
- Devletin uzun vadeli stratejik sanayi planlamasının olmayışı
- **Teknoloji**nin geliştirilip ilerletilememesi
- 1838'de imzalanan **Balta Limanı Ticaret Antlaşması** da devletin sanayileşme hamlelerini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür.

1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması

Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanı sırasında Rus tehlikesine karşı Osmanlı Devleti, İngiltere'den yardım almak için 16 Ağustos 1838'de Osmanlı İngilizlerle Balta Limanı Ticaret Antlaşması imzaladı.

1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'na göre

- **Tekel sistemi kaldırıldı.**
- **İngilizlere diledikleri miktarda ham maddeyi satın alma imkânı verildi.**
- İç ticarete Osmanlı vatandaşlarının yanı sıra İngilizlerin de katılması öngörüldü.
- **İngilizlerle olan transit ticaretten alınan vergi kaldırıldı.**
- İngiliz vatandaşları, **Osmanlı ürünlerini, Osmanlı tebaasından tacirlerle aynı vergi koşulları altında satın alma hakkına sahip oldular.**
- Antlaşmayla birlikte **ihracattan %12, ithalattan ise %5 gümrük vergisi alınmaya başlandı.**
- Yerli tüccarlar %12 nispetinde iç gümrük vergisini ödemeye devam ederken yabancı tüccarlar bu vergilerden muaf tutuldu.

1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'yla Birlikte

- **Osmanlı pazarları büyük oranda yabancıların denetimine geçti.(Ham Madde ve Pazar)**
- Avrupa ile rekabet edemeyen Osmanlı esnafı yavaş yavaş faaliyetlerini durdurmak mecburiyetinde kaldı. (**Küçük el sanatları atölyeciler durgunlaştı.**)
- Osmanlı ham maddeleri daha fazla ücret teklif eden Avrupalı tüccarlara satıldığından bu ham maddelerin fiyatlarında büyük artışlar gözlemlendi.
- Bu yüzden esnaf ham madde bulmakta sıkıntı çekti hatta bazı ham maddeleri hiç tedarik edemedi.

- 1850’de yapılan değişiklik ile gümrük gelirlerinin düşmesinden ve **Kırım Savaşı’nın getirdiği maliyetten dolayı devlet iç ve dış borçlanmaya gitti.**

Sömürgecilikten Emperyalizme

- **Sömürgecilik**, **Kolonicilik**, **kolonyalizm** veya **m stemlekecilik**, **bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları siyasi ve ekonomik egemenliği altına almasıdır.**
- **Emperyalizm ise** **bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları, siyasi, ekonomik ve aynı zamanda kültürel egemenliği altına alarak yayılması veya yayılmayı istemesidir.**
- Batılı emperyalist g  ler, **Sanayi İnkılabı ile sömürgecilik ve emperyalizm** anlayışıyla başta Afrika ve Asya Kıtaları olmak üzere dünyanın birçok bölgesini kendi çıkarları doğrultusunda s m rgeleştirdiler.
- **Sömürgeler, gelişmiş sanayi ekonomilerinin ayrılmaz bir parçası olarak görülüyordu.**
Dolayısıyla sömürgeler, emperyalist devletlerin m lk  sayıldı.

Asimilasyon

- **Farklı etnik kökene sahip toplumların farklı kültür birikimlerini (din, dil, gelenek, alışkanlık, vb.) ve aidiyet duygularını, egemen** **kültür ve kimlik dokusu içinde eritip yok etmektir.**
- Asimilasyonda en çok kullanılan yöntemlerin başında, **demografik değişim** gelir.
- Bu yöntemle yok edilmesi hedeflenen toplum, başka yerleşim bölgelerine, azınlıkta kalacak şekilde dağıtılır.
- Bu yöntemin yanı sıra bu toplumun arasına çoğunluğu teşkil edecek şekilde farklı kültürel yapıya sahip bir nüfus da yerleştirilebilir.

OSMANLI DEVLETİ’NİN SON DÖNEMLERİNDE EKONOMİK HAYAT

- 1875 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti artık Batılı devletlerden ve bankerlerden borç alamayacak duruma geldi.
- **“93 Harbi” olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra gerçekleşen 1878 Berlin Konferansı’nda ele alınan konulardan biri Osmanlı Devleti’nin dış borçlarını  demesiydi.**
- 1879’da bir araya gelen taraflar anlaşma kararı aldı.
- Alınan borçlanma kararlarına göre Rüsum-ı Sitte (altı vergi) adıyla anılan vergileri toplamak üzere **Rüsum-ı Sitte İdaresi kuruldu.**
- Rüsum-ı Sitte İdaresinden istenilen sonuç elde edilemedi.
- Osmanlı Devleti, alacaklı tarafların temsilcileri ile 1881’de yapılan toplanarak bir anlaşma yaptı.
- Bu anlaşmada alınan kararlar hicri Muharrem ayında ilan edildiğinden, **“Muharrem Kararnamesi”** adıyla anıldı.

II. Abdülhamit döneminde “Muharrem Kararnamesi”

doğrultusunda “Düyûn-ı Umumiye İdaresi” kuruldu.

İstanbul merkezli komisyonda İngiltere, Hollanda, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya ve Osmanlı Devleti'nden birer üye bulunuyordu.

Meclisin her yıl hazırladığı **bütçe** hükümetçe onaylandı.

1882 yılında çalışmalarına başlayan meclis, kendisine bağlanan vergileri doğrudan toplamakla yetkiliydi.

Dış borçlar sorunu Millî Mücadele sonrasına kadar sürdü.

1923'te **Lozan Barış Antlaşması'nda** dış borçlar meselesi tekrar ele alındı.

Türkiye Cumhuriyeti kendi payına düşen borçları taksitlendirdi.

Son taksit 1954'te **Adnan Menderes** Dönemi'nde ödendi.

İttihat ve Terakki'nin Millî İktisat Politikası

- Alman iktisatçı Friedrich List'in (Frederik List) **korumacı millî ekonomi düşüncesi**, İttihat ve Terakki Cemiyeti liderleri arasında itibar görmeye başladı.
- Cemiyete göre **millî burjuvazi oluşturulmadan ekonomik kalkınma olamazdı**.
- İttihatçılar bu kapsamda, yabancı burjuvazinin yerine Türk ve Müslüman burjuvazisinin geçmesini hedefledi.
- Dünya Savaşı'na girdikten sonra bütün dünyada olduğu gibi iç ve dış ticarete büyük sıkıntılar yaşandı.
- Zor şartları ganimet bilen bazı fırsatçı tüccarlar, malları depolayıp el altından yüksek fiyatla piyasaya sürmekteydi.
- **Bu sorunlarla mücadele edecek kurumların başında gelen İstanbul Şehremaneti** (İstanbul Belediyesi) ise modern bir belediye olarak örgütlenemediği ve sorunları çözemediği için **İttihat ve Terakki Cemiyeti yeni düzenlemelerle belediye hizmetlerini çağdaşlaştırdı**.

Millî İktisat Politikası Çerçevesinde Atılan Adımlar

- **1914'te kapitülasyonlar kaldırıldı ve Düyûn-ı Umumiye faaliyetleri askıya alındı.**
- 1916'da ticari işlemlerde **Türkçenin kullanılmasını zorunlu kılan bir yasa meclisten geçirildi.**
- **Yabancı sermayeli şirketler denetim altına alındı.**
- Çıkarılan kanunlarla yeni **gümrük yasaları** onaylanarak yürürlüğe girdi.
- 1914- 1918 yıllarında anonim şirketler (Millî Mahsulat Anonim Şirketi, Millî İthalat Kantariye Anonim Şirketi vb.) kurularak şirketlerin sayıları artırıldı.
- **Devlet bankacılığı anlayışıyla yeni millî kredi kurumları oluşturuldu.**
- Osmanlı Devleti'nde ticaretle uğraşanlar ve zanaatkârlar ile o zamana kadar vergiden muaf olan tüm yabancılar, vergiye tabi tutuldu.

(<https://t.me/tarihogretmeni>)

Telegram Kanal Linkimizdir

HAZIRLAYAN

CENAN ŞİRİN

VI. ÜNİTE

XIX VE XX. YÜZYILDA DEĞİŞEN GÜNDELİK HAYAT

6. ÜNİTE

XIX VE XX. YÜZYILDA DEĞİŞEN GÜNDELİK HAYAT

İMPARATORLUKLARIN ULUS DEVLETLERE DÖNÜŞMELERİYLE YAŞANAN DEMOGRAFİK DEĞİŞİM

- Fransız İhtilali'nden sonra ortaya çıkan milliyetçilik akımı, bünyesinde çok sayıda ulusu barındıran imparatorluklar için bir yıkıma dönüştü.
- 1815 yılında başlayan ve 1879 tarihine kadar devam eden ihtilaller zinciri Avrupa'nın birkaç ülkesi dışında bütün ülkelere yayıldı.
- İmparatorluklar içerisindeki milletler bu fikirlerden etkilenecek özgürlüklerini almak için kral ve imparatorla mücadeleye giriştiler.
- Yaşanan savaşlar sonucunda birçok Avrupalı göç etmek zorunda kaldı.
- Avrupa'da yaşanan bu siyasi ve toplumsal kargaşa ortamından kurtulmak isteyen bir kısım Macar, Polonya ve Çek halkı Osmanlı topraklarına sığındı.

OSMANLI DEVLETİNDE YAŞANAN DEMOGRAFİK DEĞİŞİM

- Osmanlı Devleti'nde isyanlar Fransız İhtilali'nin etkisi ilk önce Balkan topraklarında, özellikle de Rumlar ve Sırlar arasında görüldü. Zamanla bu milletler Osmanlı'dan ayrıldı.
- Avrupa'da Osmanlı'nın aldığı yenilgiler ve toprak kayıpları sonucunda orada yaşayanların Osmanlı topraklarına doğru göç etmeleri Osmanlı Devleti'nin demografik yapısının değişimine neden oldu.
- Yaşanan göçlerle beraber kaybedilen toprak gelirlerinin de azalması Osmanlı maliyesi üzerine büyük yük getirdi.
- Göçmenlerin yerleştirildiği yörelerde toprak, su ve güvenlik konularında sorunlar yaşandı.

MİLLİ DEVLET ANLAYIŞI

- Millî devlet anlayışı Fransa, Almanya ve İtalya gibi devletlerde görülmüş daha sonra Doğu Avrupa'ya ve dünyaya yayılmıştır.
- Millî devlette meşruiyetin kaynağı, din, soy veya krallık olmaktan çıkıp laik, demokratik yapı içerisinde kendini ifade etmeye başlamıştır.
- Vatandaş kavramı genelleştirilmiş ve böylece her yurttaş ülkenin egemenliği ile direkt bağlantılı hâle getirilmeye çalışılmıştır.
- Ulus devlet anlayışının en temel felsefi alt yapısı XIX. yüzyılda Georg Wilhelm Friedrich Hegel (Corç Vilhem Frederik Hegel) tarafından geliştirilmiştir.
- Millî devletlerin hemen hemen tamamı demokratik ve parlamenter bir yapıdan yana olduklarını ileri sürseler de uygulamada milliyetçi anlayışı devam ettirdikleri için söyledikleri ile uygulamaları örtüşmemektedir.

AVRUPA'DA YAŞANAN DEĞİŞİMLERİN OSMANLI DEVLETİ'NE ETKİLERİ

- Osmanlı Devleti'ni parçalamayı ve çökertmeyi hedefleyen Avrupalı devletler, Balkanlar'dan başlamak suretiyle yaptıkları kışkırtmalarla Osmanlı topraklarında milliyetçi ayaklanmaları desteklediler.
- Yunanlılar, Sırlar, Bulgarlar başta olmak üzere tüm Balkan milletleri bu ayaklanmalara katıldılar. XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne Balkanlar'dan, Kafkaslardan ve Kırım'dan kitlesel göçler olmuştur.
- Baskı ve katliamlara maruz kalan Müslüman ve gayrimüslim halklardan insanlar Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir.

- Göçler sonrasında ortaya çıkan sorunları çözmek için 1857 tarihli Muhacirin Kanunnamesi yayımlanmış ve 1860-1861 yıllarında Muhacirin Komisyonu kurulmuştur.
- 1848 İhtilallerinden sonra Çekler, Macarlar ve Lehlerden (Polonyalılar) önemli sayıda nüfus Osmanlı Devleti'nin topraklarına sığındı.
- 1831-1882 yılları arasında Anadolu'daki Müslüman nüfusu ikiye katlanmıştı. Bu durumun oluşmasında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın etkisi büyük olmuştur.
- Bu dönemde Anadolu'ya aralarında Tatar ve Çerkezlerin de bulunduğu bir milyondan fazla göçmen gelmiştir.
- Değişik coğrafyalardan gelen muhacirler, çoğunlukla boş topraklar üzerine köyler kurarak yerleşmişlerdir.
- Sürekli yerleşimlerden sonra muhacirler birçok sorunla karşılaştılar. Yerli halk ile aralarındaki arazi anlaşmazlıkları en önemli sorundu.

MODERNLEŞMEYLE YAŞANAN DEĞİŞİM

- Seri üretim, malların seri biçimde tüketilmesini de zorunlu kıldı.
- Bu da küresel ekonomiye yön veren güçleri, kitleleri tüketime yönlendirme çabasına sürükledi.
- Böylece kapitalist ekonominin ve şartların zorlamasıyla küresel sistemde reklamcılık, halkla ilişkiler ve pazarlama faaliyetleri büyük önem kazanmaya başladı.
- Nüfusun artması, teknolojik gelişmelerin yaşanması şehirleşme hareketlerine hız ve yaygınlık kazandırırken büyük metropollerin ortaya çıkmasına da zemin hazırladı.
- Sanayi İnkılabı 'ndan sonra kentleşme ailenin biçimsel olarak küçülmesine, akrabalık ilişkilerinin göreceli olarak zayıflamasına neden oldu.

Avrupa'da dinin devlet ve toplum hayatında etkisi azaldı ve bireysellik arttı.

OSMANLI VE MODERNLEŞME

- Osmanlı, Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Avrupa medeniyetine yaklaştı.
- XIX. yüzyılda başta İstanbul olmak üzere büyük şehirler yabancı sermayenin etkisini hissetti.
- Avrupa ile temasların artmasıyla Osmanlı topraklarına birçok yabancı iş adamı, tüccar, devlet adamı ve seyyah geldi. Ulaşım ağının gelişmesiyle büyük şehirlerin sayısı arttı.
- Şehirleşmeyle beraber ihtiyaçların artması hükümetleri halkın hayat şartlarını düzenli hâle getirmek için tedbirler almaya zorladı.

Kamuoyu Kavramının Ortaya Çıkması

- Kamuoyu kavramını İngilizler, "halkın düşüncesi" anlamında, Fransızlar ise "toplumun tavrı" anlamında kullanmışlardı.
- Avrupa'daki büyük kentler çağdaş anlamda kamuoyu olgusunun toplumsal yaşamda yer edinmesinde büyük rol oynadı.
- Fransa'da salonlar, İngiltere'de kahvehaneler ortaya çıktı.
- Bu mekânlarda insanlar sohbet eder, gazete okur ve çeşitli konularda tartışırlardı. İnsanlar arasında mevki farkı gözetilmezdi.
- Halk arasında yayılan haberler ve tartışılan konular kamuoyunu oluştururdu.
- II. Mahmut Dönemi'nde ilk resmî gazete Takvim-i Vekayî'nin çıkarılması ve halkın devletin yaptıklarından haberdar olması Osmanlı'daki ilk kamuoyu uygulaması sayılır.

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan gazeteler

1795 İstanbul Fransız Büyük Elçiliği Le Bulletin de Nouvelles İstanbul'daki ilk gazetedir.

1831 Osmanlı Devleti Takvim-i Vekayi İlk resmi Türkçe gazetedir.

1840 William Churchill Ceride-i Havadis Yarı resmî gazetedir.

1860 Şinasi ve Agâh Efendi Tercüman-ı Ahval İlk özel Osmanlı gazetesi

Kültür

- Kültür bir toplumu var eden bütün değerleri kapsar.
- Sanayileşmenin etkisiyle kültür endüstrisi kavramı ortaya çıkmıştır.
- Bu kavram topluma hoş gösterilmek amacıyla popüler kültür kavramı adıyla topluma sunulmuştur.
- Popüler kültür düşüncesi XVIII. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır. O dönemde orta sınıf aydınları halk şarkılarını, halk masallarını, dansları, törenleri (ritüelleri), güzel sanatları ve el zanaatlarını keşfetmişlerdi.
- Sanatçı ilk başta güçlü ve zengin kesimin istekleri yönünde üretim yaparken daha sonra giderek artan daha geniş, daha popüler bir biçimde oluşan halk kitlelerinin taleplerini karşılamak zorunda kalmıştır.
- Popüler kültürün doğurduğu sanatın, büyük ölçüde eğlenme veya oyalanma gibi işlevlerle sınırları belirlendiği için sanat olma niteliklerine sahip olmadığını vurgulayan yaklaşımlar da vardır.
- **Tanzimat Dönemi'nin karakteristik özelliği olan çağdaşlaşma, sadece fikir hayatında değil hayatın her safhasında görülmüştür.**
- Osmanlı Devleti'nde Türklerde görülen değişim, azınlıklarla da yakından ilgilidir. Batı tarzı yaşama arzusu ve muaşeret kurallarının değişimi, ilk olarak azınlıklarda görüldü ve Osmanlı yönetici katmanlarından başlayarak halka doğru yayıldı.
- Tanzimat'tan önce "Avrupa modası" özellikle de "Fransız modası" İstanbul'da hayatın her alanında kendini hissettirmiştir.
- Osmanlı elitindeki bu değişim, zamanla Batı tarzı bir yaşamı da beraberinde getirmiştir.

Modern Birey ve Toplumun Zaman Anlayışı

- Sanayi Devrimi ile bireyler ücretli birer işçiye dönüştü.
- İnsan hayatı artık makinelerin işleyişi ve ritmine uymaya başladı.
- Hayat daha düzenli ve planlı bir hâl aldı.
- Sanayileşmeyle ortaya çıkan fabrikalaşma olgusu, günlük ve haftalık çalışma saatleri ile izin gibi kavramların tartışılmasına ortam hazırladı.
- İşçi haklarını savunmak için sendikalaşma süreci ivme kazandı.
- Daha fazla para kazanma ve daha rahat bir hayat sürme amacıyla kırsal alanda yaşayan nüfus kentlere göç etmeye başladı.
- Artan nüfus, şehirlerin dış bölgelerinde banliyö veya gecekondu adı verilen yeni yerleşim yerlerinin oluşmasına neden oldu.
- Bu bölgelerde yaşayan insanların dünya görüşünü ve yaşam tarzlarını yansıtan bir kültür ortaya çıktı.
- Böylece banliyölerde yaşayan insanlar ile kent merkezinde yaşayanlar arasında sosyokültürel farklar oluştu.
- Sanayi Devrimi'ni takip eden dönemlerde karşımıza çıkan bir diğer kavram ise iş zamanı ve boş zaman kavramıdır.

İş Zamanı ve Boş Zaman

- Endüstri devrimi, çalışma saatlerinde kayda değer bir artış getirdi.
- Çalışma saatlerinin uzunluğu ve kadın, yaşlı ve çocukların çok zor şartlarda çalışması daha çok ücret talep eden işçi hareketine yol açtı.
- Sendikal hareketler sonucunda işçilerin durumunda görece iyileşmeler gözlemlendi.
- Gelişmiş ve hatta gelişmekte olan ülkelerde gözlenen en büyük değişikliklerden biri boş zamanlardaki kayda değer artıştır.
- Boş zamanın artışı, etkinlik yarışına giren sektörlerde canlanmaya neden olmaktadır.

Avrupa ve Osmanlı Şehirlerinde Yaşanan Değişim

- Sanayi Devrimi sonrasında oluşan sanayi toplumu, aynı zamanda modern ve kentleşmiş bir toplumdur.
- Avrupa'da XIX. yüzyılda çok hızlı bir şekilde şehirlere göç eden işsizler ordusu fabrikaların etrafına yerleşmeye başlamıştır.
- Konut sıkıntısı, hava ve su kirliliği, artık maddeler, işçi mahallelerinin içinde bulunduğu kötü koşullar kentin ciddi sorunları olarak ortaya çıkmıştır.
- Fabrikalar işçiler için kışlalara dönüşmüştür.

Osmanlı Şehirlerinde Yaşanan Değişim

- Osmanlı'nın XIX. yüzyılda ülkenin dış pazarlara açılması, ulaşım ve tarım teknolojisindeki gelişmeler şehirleşmeye büyük oranda imkân vermiştir.
- Şehirli nüfus oranı %25'e yükselmiştir.
- Dışa dönük ticaret anlayışı sebebiyle şehirler de dışa dönük hâle gelmiştir.
- Bu durum özellikle Selanik, İzmir ve İstanbul şehirlerinde kendisini göstermiştir.
- Bu kentlerde klasik Osmanlı şehrinde yer alan bedesten etrafındaki çarşılarından, liman çevresindeki kapanlardan oluşan eski şehir merkezlerinin yanı sıra bankaların bulunduğu modern bir merkezî iş alanı oluşturmaya başlamıştır.
- XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sağlık koşullarındaki iyileşmeler sonucu yavaş da olsa nüfus artmıştır.
- Devletin kaybettiği topraklardan aldığı yoğun göç, şehirlerin büyümesine ve şehirler etrafında göçmen mahallelerinin oluşmasına neden olmuştur.
- İstanbul'un nüfusu XIX. yüzyılda bir milyonu aşmıştı.

- **Mürur tezkiresi,** Osmanlı Devleti içinde seyahat edenleri kontrol altında tutmak ve İstanbul'a gitmek ve yerleşmek için alınan izin ve geçiş belgesidir yani bir nevi iç pasaporttur.

- Bu uygulama gelişigüzel yerleşimleri, vergi ihlalinin, kaçak işçi ve işsiz akınını önlemeye yönelikti.